

889.33 Δρατ 07 2007

NIKOY KAZANTZAKH

ΣΠΑΣΜΕΝΕΣ ΨΥΧΕΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

Οι *Σπασμένες Ψυχές* είναι το πρώτο μυθιστόρημα του Νίκου Καζαντζάκη. Το έγραψε στο Παρίσι το 1908. Δημοσιεύθηκε στον *Νουμά*, σε είκοσι τέσσερις συνέχειες, το 1909-1910. Στη δημοσίευση του *Νουμά* βασισθήκαμε για την πρώτη έκδοσή του σε βιβλίο, τον 'Οκτώβριο του 2007, πεντηκοστή επέτειο του θανάτου του συγγραφέα (26 'Οκτωβρίου 1957). Εκφράζουμε θερμές ευχαριστίες στον πρώην Πρόεδρο της Βουλής των Ελλήνων 'Απόστολο Κακλαμάνη για τη συμπαράστασή του και στο προσωπικό της Βιβλιοθήκης της Βουλής για την εξυπηρέτησή του στις φωτοτυπίες.

Σελιδοποίηση, ηλεκτρονική επεξεργασία: Μ. & Ε. Μπαλής Ο.Ε.
Τυπογραφικές διορθώσεις: Εύαγγελία Σοφιανού, 'Ελευθερία Τελειώνη.
Μακέτα εξωφύλλου: Εύαγγελία Σοφιανού.

Εικόνα εξωφύλλου: *'Ελπίδα (Hope)*, 1886. 'Ελαιογραφία σε καμβά, του George Frederic Watts (1817-1904). Tate Gallery (Tate Britain), Λονδίνο.

ISBN 978-960-7948-21-2

Copyright © ΕΚΔΟΣΕΙΣ KAZANTZAKH (ΠΑΤΡΟΚΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ) 2007

Χαριλάου Τρικούπη 116

114 72 'Αθήνα

Τηλ.: 210 3642829

Fax: 210 3642830

ΕΚΔΟΣΕΙΣ KAZANTZAKH
ΑΘΗΝΑ

TRIOMFALE

I

Στὰ χέρια
 τῆς ΠΕΤΡΟΥΛΑΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ
 τὰ φιλντισένια καὶ τὰ θαματοουργὰ
 ποὺ ξέρονε κι ἀνοίγουν ὅλες τὶς πόρτες
 τῆς Καλοσύνης
 βάζω —σπουρχιτάκια νιογέννητα καὶ λιγόχρονα—
 τὶς ΣΠΑΣΜΕΝΕΣ ΨΥΧΕΣ
 νὰ χαροῦνε λίγο τὸν ἥλιο
 πρὶ νὰ πεθάνουν.

«Ἔτσι κάποια κοντάρια ὁμορφα
 καὶ ντελικάτα σποῦν, ὅταν ἡ σημαία
 εἶναι μεγάλη καὶ φυσήξει βοριάς».
 Πετρούλα Ψηλορείτη

Ἕνας ἥλιος ἄρρωστος, ἄσκημος, χωρὶς ἀχτίδες καὶ χω-
 ρὶς ζεστασιὰ θαμποκυλοῦσε καὶ τὴ μέρα ἐκείνη ἀπάνω
 ἀπὸ τὸ Παρίσι, πλανταγμένος μέσα στοὺς καπνοὺς καὶ στὴν
 ἀντάρρα.

Δὲν εἶτανε ἥλιος αὐτός, ἔμοιαζε πιὸ πολὺ μὲ τ' ὀλόγιμο
 φεγγάρι, τὸ αὐγουστιάτικο, ποὺ εὐτὺς ὡς πεθάνει ἡ μέρα,
 ἀργοῦψώνεται αὐτὸ —ἐξαφτέρουγο στὴν κηδεία— πίσω
 ἀπὸ τὰ ἑλληνικά μας τὰ βουνά, αἱματωμένο κι ἀπελπισμένο.

Τὰ νιοφυτεμένα δεντρολάκια τὰ λιγνόκορμα κ' οἱ ξεμο-
 ναχημένοι κλάδοι τρεμολυγίζανε στὸ ἀλαφροπάτημα τοῦ
 ἀνέμου, ἐνῶ τ' ἀψηλὰ κυπαρίσσια τὰ γέρικα καὶ πυκνόκλα-
 δα στεκόντανε γραμμὴ γραμμὴ δίπλα στοὺς τάφους, ἀσά-
 λευτα καὶ συλλογισμένα. Ὅμοια στέκονται —θυμᾶστε;—
 σὲ κάποια κονίσματα βυζαντινά, δίπλα σὲ ἀγίους ποὺ πε-
 θαίνουν, ἀγγέλοι ψυχαρπάχτες μὲ σφιχτοδιπλωμένα τὰ
 φτερά.

Κι ὅμως, μ' ὅλην αὐτὴ τὴν ἀλυγισιὰ καὶ βαριογραμμο-
 σύνη τῶν θλιβερόψυχων κυπαρισσιῶν, τὸ νεκροταφεῖο Μον-
 παρνὰς ἄρχιζε πιά τὶς μέρες ἐκεῖνες νὰ νοιώθει σὺδεντρο
 μιὰ βαθειά κ' ἡδονικιὰν ἀνατριχίλα. Κάποια πουλιὰ ἀπάνω
 ἀπὸ τὰ μνήματα πετούσανε σαῖτευτὰ (μὴν εἶσαν χελιδόνια;) καὶ
 κάποιο μῆνυμα χαρᾶς κελαδιστὰ ἀφήνανε νὰ πέφτει
 ἀπὸ δεντρὸ σὲ δεντρό.

Καὶ τ' ἀκρόκλιωνα μπουμπούκια, τὰ σφιχτοφασκιωμένα καὶ θροφανά, ἀρχίζουν νὰ ξυπνοῦνε καὶ ν' ἀπλώνουν στὸν ἀέρα τὰ χεράκια τους, ποὺ τρέμανε κατακόκκινα ἀπὸ τὸ ἀνοιξιάτικο κρύο. Καὶ κάτω στὸ χῶμα, τὸ νοτισμένο ἀκόμα ἀπὸ ἀπόμακρες χειμωνιάτικες μπόρες, τὰ ταπεινὰ χορτάρια, ποὺ σκληρὰ κι ἀχάριστα τὰ ποδοπατοῦμε ὅλοι, ἀγάλια ἀγάλια ξεκινούσανε ἀπ' ὅλες τὶς παράμερες γωνιές καὶ μὲ τῆς σοφῆς ἀγάπης τὴ γόνιμην ὑπομονὴ προχωρούσανε, προχωρούσανε κι ἀδερφοσιμύγανε τοὺς τάφους.

Ἕνας Εὐαγγελισμὸς ἔπεφτε βαρὺς ἀπάνω σ' ὅλη τὴ γῆς κ' εἶσανε χιλιάδες ἀγάπης μαντατοφόροι. Γαβριὴλ τὰ χελιδόνια, χιλιάδες ὑποταχτικές, γλυκεῖες Μαρίες τὰ φουσκωμένα δέντρα· καὶ παντοῦ, μέσα στὸ χῶμα, μέσα στὰ μάτια τῶν κλαδιῶν ποὺ ἀρχίζουν νὰ ξευστάζουν καὶ ν' ἀνοίγουν, μέσα στὸν ἀέρα τὸ χρυσοπασπαλισμένο γύρω, παντοῦ ἀπαλότρεμε καὶ ποθοανατρίχιαζε, μὲ δημιουργικιᾶς ἡδονῆς παθιάρικο ρυθμὸ, μιᾶς ἀσεμνότατης Σύλληψης ἡ ἀπέραντη γλύκα.

Κι ἀκόμα πιὸ πολλὴ ἀνοιξὴ ἀπλόχερα ἀσωτεύανε μέσα στὸ νεκροταφεῖο, τὴν ἀπομεσημεριάτικη ἐκείνην ὥρα, μιὰ πενηνταριὰ νέοι, ποὺ γελαστοὶ καὶ πολυθόρυβοι καταφτάνανε ὁλοένα καὶ διασκορπιζόντανε ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ζητώντας ἕναν τάφο. Πάντα τέτοια μέρα, 25 τοῦ Μάρτη, οἱ Ἕλληνες σπουδαστὲς τοῦ Παρισιοῦ μαζεύουνται γύρω στὸ ξενητεμένο μνήμα τοῦ Κοραῆ καὶ τὸ στεφανώνουν μὲ τὰ σεμνὰ λουλούδια ποὺ τόσο ἀγαπᾷ τὸ χῶμα τῆς Ἀττικῆς μας κι ὁ μενεξεδένιος οὐρανὸς τῆς τὸ βράδι, κάθε βράδι, σὰ βασιλεύει ὁ ἥλιος.

Μαζεύουνται στὸ γραφεῖο τοῦ Συλλόγου τους, φωνάζουνε, γελοῦνε, συζητοῦνε, βρίζονται κ' ἔπειτα σωπαίνουνε,

βάζουνε τὸ λάβαρο μπροστὰ τὸ χρυσοπλουμισμένο μὲ τὴν κουκουβάγια, καὶ ξεκινοῦνε σοβαροί, ποζάτοι, φρεσκοξουρισμένοι (μερικοὶ ἀπὸ τὴ βιάση τους ἔχουν πετσοκόψει τὰ μάγουλά τους), συγκινημένοι, μὲ φράκα καὶ μὲ γάντια καὶ μὲ πατριωτικὸ παροξυσμὸ, σερνάμενοι, κουνάμενοι.

Γύρω στὸ σεμνότατο μνήμα τοῦ Κοραῆ βγάζουν τὰ καπέλλα τους, διορθώνουν μὲ τὸ χέρι τὰ μαλλιά τους, βηχουλίζουνε λίγο κι ἀνερουφοῦνε γιὰ νὰ πάρουνε μιὰ δόση ἀκόμα σοβαροσύνη καὶ πόζα, καί, ἄλλοι ἀκκουμπησμένοι στὰ κάγκελα τῶν διπλανῶν τάφων, ἄλλοι στὰ δέντρα ἢ στὰ μπαστούνια τους σὲ ξύλινη στάση προσοχῆς, ἀκοῦνε. Ἀκοῦνε κάποιον ποὺ προχωρεῖ κίτρινος καὶ μισοπεθαμένος καὶ τὸ χέρι του σύνωμο τρέμει κ' ἡ φωνή του στὴν ἀρχὴ ξεψυχᾷ, πνίγεται, βραχνοσκούζει: «Κύριοι!» καὶ νομίζεις κρᾶζει: «Βοήθεια! Πνίγομαι!» Μὰ ὕστερα, ποιὸς νὰ τὸ πῆστε, ἡ φωνὴ αὐτὴ ἡ μαραζάρικη ἀντρειεύεται, ἀναντρανίζει, ὑψώνεται κι ἀναροεῖ σὰν μπρύσμα γάργαρο νερὸ καὶ ποταμὸς πιά φουσκωμένος, ποὺ γκρεμοτσάκισε τοὺς φράχτες, παίρνει φόρα καὶ κατρακυλᾷ σὰ χαλίκια τὰ γλωσσολογικά συστήματα καὶ τὰ χοντροκομμένα φανφαρόνικα παινάδια καὶ τὶς κούφιες ἀλαφρόπετρες τοῦ ἀερόμυαλου πατριωτισμοῦ: «Μαραθωνομάχοι, Σαλαμινομάχοι, ἐκλεχτὴ φυλὴ, Περικλῆς, Πατρίς, Μητρίς». Βεγγαλικά. Καὶ χύνονται ὅλοι νὰ τότε συγχαροῦνε: «Ὁραῖος λόγος! Μπράβο!» Στὸ τέλος προπάντων: «Σὲ συγχαίρω, φίλε μου!»

Κρεμοῦνε ἔπειτα τὸ βαρὺ στεφάνι στὸ λαιμὸ τοῦ Κοραῆ μὲ τρόπο ποὺ νὰ φαίνονται οἱ κορδέλες μὲ τὰ χρυσὰ γράμματα καὶ φεύγουνε trexapetáμενοι γιὰ τὸ καφενεῖο πάλι, νὰ τελειώσουν τὴν παρτίδα τὸ πόκερ ποὺ εἶχαν ἀρχίσει καὶ ποὺ τὸ ἐπείσῳδιο αὐτὸ τοὺς εἶχεν ἀναγκάσει ν' ἀφήσουνε στὴ

μέση. Μιά στιγμή οί φωνές κ' οί επιπολαιότητες κ' οί φανφαρονίες τῶν ἀθρώπων τaráξανε τὴ σεμνὴ σοβαροσύνη καὶ τὴν ἀμίλητη βαθύτητα τῶν πραγμάτων. Ἦρθανε. Μὲ ἀπότομες δοκιχώτικες χερονομίες καὶ μὲ ξελαρυγγίσματα θεατρικά, ὕβρισαν καὶ βεβηλώσανε τὴ σιωπὴ καὶ τὴ γαλήνη καὶ τὴν ἄγια λησμονιά. Κ' ἔπειτα φύγανε. Κι ἀφήκανε πάλι ὀλομόναχο τὸν Κοραῆ πνιγμένο μέσα στοὺς χαρτένιους μενεξέδες. Μὲ τὰ πολλὰ βάσανα, κατόρθωνε νὰ βγάλει τὸ κεφάλι του ἀπόξω καὶ νὰ ἰδεῖ τὴν ἐρημιὰ τριγύρω του καὶ τὸ ξερὸ δέντρο ποὺ ἐκεῖ μπροστά του στραβοτεντώνει τὰ κλαδιά του, σὰ χέρια σακατεμένου ζητιάνου, καὶ πίσω καὶ πέρα καὶ παντοῦ χορταριασμένες πλάκες καὶ παράπονα νεκρῶν ποὺ ξεχαστήκανε καὶ σταυροὺς μὲ σβημένα καντήλια καὶ μὲ φωτογραφίες ξεθωριασμένες ἀπὸ τοὺς ἥλιους κι ἀπὸ τὶς βροχές.

Μένει ὀλομόναχος πάλι ὁ Κοραῆς, ἀπογοητευμένος κι ἀπελπισμένος καὶ περιμένει πάλι, τοῦ χρόνου ἴσως ἔρθουνε ἄλλοι νέοι, πιὸ σοβαροὶ καὶ πιὸ λιγόλογοι, ποὺ νὰ σταθοῦνε γύρω του, σὰ γύρω στὸν πατέρα τους, καὶ νὰ τοῦ ξεμυστηρευτοῦνε, στοχαστικὰ κι ἀπόκοτα, τὰ ἰδανικὰ τῆς φυλῆς ποὺ ἀνάφτουνε πίσω ἀπὸ τὸ μέτωπό τους καὶ μέσα στὶς ἀπλάμες τῶν χεριῶν τους, τὴ θανάσιμη λαχτára γιὰ τὰ μεγάλα τὰ ἔργα. Ἴσως σκύψουνε τοῦ χρόνου ἀπάνω στὸ χῶμα του — ποιὸς ξέρει — τέτοια μέτωπα τολμηρὰ καὶ βαθυστόχαστα μὲ φλόγα ποὺ καίει καὶ μὲ φῶς συνάμα ποὺ ὀδηγεῖ. Ποιὸς ξέρει; Περιμένει. Ἐναν αἰῶνα τώρα κοίτεται καὶ περιμένει.

Ὁ ρήτορας πάντα τὴ μέρα ἐκείνη τρέχει ἀπὸ τοὺς πρώτους στὸ νεκροταφεῖο, κυκλοπεριζωσμένος ἀπὸ τοὺς φίλους του, ποὺ τότε συνεπαίρουνε δὰ ὅλοι καὶ τὸν παρακρατοῦνε καὶ στριφογυρίζουν γύρω του καὶ μιλοῦνε ὅλοι μαζί, καὶ τοῦ δίνουνε κουράγιο: «Σῶπα καὶ δὲν εἶναι τίποτα! Σῶπα καὶ μὴ φοβᾶσαι!» Κι αὐτὸς κοντοστέκεται καὶ λέει: «Δὲ μὲ μέλει, ξέρετε, μὰ καθόλου! Μόνο ποὺ δὲν εἶχα καιρὸ νὰ ἐτοιμασῶ. Χτὲς μόνο μοῦ τό 'πανε!»

Κι αὐτὸς τό 'ξере τώρα καὶ τρεῖς μῆνες καὶ τότε σύντασσε ἀπὸ τότε τὸ λόγο, κ' εἶναι ξεροκοκκινισμένα τὰ μάτια του καὶ τότε τσουζοῦνε ἀπὸ τὴν πολλὴν ἀγρύπνια. «Ἄ! τί λές, ἀδερφέ; Ἐσὺ τώρα νὰ δειλιάζεις!» καὶ τότε σέρνουνε πάλι σὰν προβατάκι, ποὺ τὸ πᾶνε νὰ τὸ σφάζουνε κι αὐτὸ τὸ καταλαβαίνει καὶ τεντώνει τὰ μπροστινά του ποδαράκια, βαριοπατώντας τα στὴ γῆς, κι ἀντιστέκεται καὶ μπήχνει τὶς φωνές.

Φέτο μόνο, γιὰ πρώτη φορά, ὁ ρήτορας δὲν εἶτανε μαζί τους κι ἀργοῦσε νὰ φανεῖ. Εἶχανε ὅλοι τώρα περικυκλώσει τὸ μνημα τοῦ Κοραῆ καὶ τότε περιμένανε, μ' ἀκόμα νὰ προβάλλει.

— Θά 'ρθῃ μὲ τὴ μαϊτρέσσα του, εἶπε κάποιος ἀψηλός, ξεστυλιωμένος κρεμανταλᾶς, χαμογελώντας μὲ κακία.

— Μαϊτρέσσα του εἶναι; ἔεε! κ' ἐμένα μοῦ εἶπανε πὼς εἶναι ἀδερφή του! εἶπε ἓνα παιδὶ χαζὸ καὶ καλοθρεμμένο, μὲ πρησμένα τὰ μάτια του ἀπὸ τὸν πολὺ ὕπνο! Θαρροῦσες πὼς τὸ εἶχανε δαγκώσει σφήγκες.

— Εἶδατε ἀλήθεια τί ὁμορφὴ ποὺ εἶναι καὶ τί σεμνή; Σὰ φραγκοπαναγιά.

— Σεμνὴ αὐτή! ξεφώνισε πειραχτικὰ ἓνας κομψὸς κα-

λοχτενισμένος γυναικάκιας Δόν Ζουάν, από κείνους που κρατούνε καθρεφτάκι και χτενάκι στην τσέπη τους και στέκονται σε κάθε γωνιά του δρόμου και διορθώνουν το μoustάκι τους και τὰ φρύδια και δαγκώνουν τὰ χείλια τους να κοκκινίσουν, και λένε πώς όλες οι τίμιες γυναίκες είναι έρωμένες τους. Σεμνή αυτή; ή Χρυσούλα; μμμ... Μπορεί! Και γέλασε γέλοιο βαρυσήμαντο, που έλεγε φανερά και ξάστερα: «Που να ξέρατε, καημένοι, αυτή ή σεμνή, που κάθεστε και λέτε, με κυνηγοῦσε μῆνες και μῆνες, ώσπου τη λυπήθηκα έπιτέλους και τῆς παραδόθηκα. 'Απόψε μάλιστα στις 8 παρά τέταρτο έχομε ραντεβού.»

— Και τὸ γεροντάκι που σέρνει πάντα μαζί της; ρώτησε τὸ καλὸ παιδάκι ανοίγοντας τὰ ματάκια του.

— 'Α! αὐτὸς δὲ μὴν τὰ ρωτᾷς! Τόνε λένε Γοργία Προγονόπληχτο. Γιώργης δηλαδή, μὰ τοῦ φαινότανε χυδαῖο και τὸ 'καμε Γοργίας. Εἴτανε καθηγητῆς στην 'Αθήνα και τώρα τοῦ κόλλησε μανία νὰ κάμει μιὰν έκδοση τέλεια τοῦ Σοφοκλῆ κ' ἦρθε δῶ τώρα και τρία χρόνια και μελετᾷ και γράφει! εἶπε μονορούφι κι ἀπαγγελά τὸ βιβλιοθηκάριος, ἕνας που τὰ ἤξερεν ὅλα, μαραζάρης, με μικρὸ μικρὸ κοκκαλιάρικο κεφαλάκι, με πελώρια δόντια και χρυσᾷ γυαλιά, με πλατιά πανταλόνια, σὰ ναύτη, που φουσκώνανε ὅταν φυσοῦσεν ἄνεμος, κι ὡς περνοῦσεν ἀπὸ μπροστά σου ἕνας τρόμος σ' ἔπιανε κυττάζοντάς τονε, γιατί φοβόσουνε μὴν τὸν ἀναποδογυρίσει και τὸν πάρει ὁ ἀέρας.

— Οὐ καημένε! Τί μελετᾷ και γράφει! Πήγαινε ὅ,τι ὥρα θές νὰ τόνε βρεῖς νὰ χάσκει μπροστά στην 'Αφροδίτη τῆς Μῆλου στὸ Λοῦβρο, γλυκολάλησε ὁ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου, κομψότατος κύριος με ξαφρισμένο ἀναιμικὸ φεγγαροπρόσωπο, με φράκο, κλάκ, λουστρίνι παπούτσι, ξουρισμένο

μουστάκι. 'Ετσι εἶναι ὅλοι οἱ ἀριστοκράτες και τὰ γκαρσόνια τῶν μεγάλων ξενοδοχείων.

— Και λένε μάλιστα πὼς με τῇ Χρυσούλα... μισέειπε χαμογελώντας ἕνας με μοῦτρα χαρτοπαίχτη, βουλιαγμένα κι ἀκάθαρτα.

— Οὐ καημένε, σῶπα! εἶπε πάλι ὁ Πρόεδρος θέλοντας νὰ κεντῆσει τὸ φιλότιμο τοῦ ἄλλου και νὰ πεῖ περισσότερα.

— Σιγά, νὰ μὴν κακολογήσουμε τὸ κορίτσι και βγεῖ τ' ὄνομά του. Δὲν ξέρω ἢ τὸν κόσμο παίζετε. Αὐτῇ, βρέ μάτια μου, σοῦ εἶναι ἕνα σιγανὸ ποτάμι, που ψηλὰ τὰ ροῦχα σου.

— Για νὰ 'ρθει αὐτὴ ἀπὸ τὴν 'Αθήνα ἐδῶ πέρα ξοπίσω ἀπὸ τὸν ἀγαπητικὸ της, βάλτε με τὸ νοῦ σας τί ράτσα θὰ 'ναι. Δὲν ξεπορτίζει ἔτσι εὐκόλα ἕνα κορίτσι τιμημένο, ἔκαμε ὁ βιβλιοθηκάριος, που δὲν ἐχώνευε τὸν 'Ορέστη τὴν ἡμέρα ἐκείνη γιατί θὰ 'βγαζε λόγο.

— Μὴν τὸ πεῖς αὐτό, ἔκαμε πάλι ὑποκριτικὰ ὁ Πρόεδρος. Μπορεῖ και νὰ τὸν ἀγαποῦσε στ' ἀλήθεια τὸν 'Αστεριάδη ποιὸς ξέρει!

— Μάλιστα, τὸν ἀγαποῦσε! πετάχτηκε ἀρματωμένος ὁ Δόν Ζουάν, που τοῦ εἴτανε βιβλίο ἀνοιχτὸ ὁ γυναικίος χαραχτήρας. Τὸν ἀγαποῦσε! 'Ετσι ἀγαποῦνε ὅλες τους... Ξεγελιέται κανένας και τοὺς χαμογελᾷ και βρίσκει τὸ μπελᾷ του για ὅλη του τὴ ζωὴ ὕστερα. Ποιὸς ξέρει κι αὐτῆς ἐδῶ τὰ καμώματά της, και τώρα δὲ σηκώνει μάτια νὰ δεῖ κανένα. Μ' ἀλήθεια, δὲ μοῦ λέτε τί πρᾶμα εἶναι κι αὐτὸς ὁ 'Ορέστης 'Αστεριάδης που θὰ μᾶς βγάλει σήμερα λόγο; πρόστεσε διορθώνοντας τὰ μαλλιά του.

Μιὰ ὀχλαοῇ ἀπὸ ἀκάθαρτες φωνές ὑψώθηκε. Σὰ νὰ 'ρῃξε κανεῖς μιὰ πέτρα μέσα σὲ λασπωμένα νερὰ ὅπου κοίτονταν χιλιάδες βατράχοι.

— 'Ηλίθιος μὲ περικεφαλαία! εἶπε κάποιος μὲ μαλλιά σγουρά φουσκωτά, σὰ μαλλιά κουρέα ἢ χασάπη, μὲ μιὰ μυτίτσα σουβλερὴ κι ἀνασηκωμένη, σὰ νὰ μυριζότανε πάντα.

— "Ένας ποιητάκος πὺ θαρρεῖ πὼς εἶναι μεγαλοφυΐα!

— Σπουδάζει πρωθυπουργός! χαχαχά! ψευτογέλασε κείνος πὺ εἶχε τ' ἀσιδέρωτα μοῦτρα.

— Δίνει ἐφέτο ἐξετάσες στὴ φιλοσοφία καὶ ἐτοιμάζει γιὰ ἐναίσιμη διατριβὴ ἓνα ἔργο πὺ τὸ ἐπιγράφει «Καινὴ Διαθήκη». Θέλει ν' ἀνατρέψει τὸ σημερινὸ σύστημα τοῦ κόσμου καὶ κηρύττει δική του θρησκεία.

Καὶ γελοῦσανε, χαχανίζανε, κάμανε ἓνα κύκλο στενὸ γύρω στὸν τάφο τοῦ Κοραῆ, καθένας τους ἤθελε νὰ μιλήσει κι αὐτός, νὰ κοροϊδέψει, νὰ βρίσει, νὰ ξεσπάσει. Τὰ μάτια τους γυαλίζανε ἀπὸ τὴ βαθειὰ ἀπόλαψη τοῦ κακοῦ.

— Μιλεῖ ὅμως ὠραῖα, γλυκομεσώσειπε ὁ Πρόεδρος, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ τοῦ ἀποδείξουν οἱ ἄλλοι πὼς φανερό πὼς μήτε αὐτὸ τὸ χάρισμα δὲν ἔχει καὶ ν' ἀλαφρώσει ὁ ἄνθρωπος.

— Τί ὠραῖα! Μεγάλα λόγια πὺ τὰ κλέφτει ἀδιάντροπα ἀπ' ἐδῶ κι ἀπὸ κεῖ, ἀπὸ τὰ βιβλία πὺ διαβάζει! φώναξε ὁ βιβλιοθηκᾶριος ἔξω φρενῶν, κουνώντας τὸ φυρόμυαλο κεφάλι του ἀπάνω στὸ μακρουλό, σὰ σπέρτο, λαιμό του. Ἀφ'οῦ διορίστηκε βιβλιοθηκᾶριος τοῦ Συλλόγου, δὲν μπορούσε πιά νὰ ὑποφέρει κανέναν ἄλλο νὰ μιλεῖ γιὰ φιλολογία, φιλοσοφία, ἐπιστήμη, γιὰ τὸ κάθε τι τέλος πάντων πὺ γράφουνε τὰ βιβλία. Τοῦ φαινότανε πὼς πηδούσες τὸ φράχτη κ' ἔμπαινες στὰ ὑποστατικά του.

— "Α! κ' ἐγὼ νόμιζα! φώναξαν μερικοὶ ἀλαφρωμένοι.

— "Α καημένοι! "Ένας Δὸν Κιχώτης μὲ χάρτινες αἰστή-

ματολογικὲς περικεφαλαῖες. "Ένας ζευζέκης, ἓνας ψωροπερῆφανος. Φαντάσου, κύριε, νὰ κλειέται ὅλημέρα στὸ γραφεῖο του καὶ νὰ μὴν καταδέχεται νὰ πατεῖ ἢ ἐξοχότητά του στὸ καφενεῖο καὶ νὰ πηγαίνει ὅπου πᾶνε οἱ ἄνθρωποι. Ποῦ νὰ μᾶς καταδεχτεῖ! Καὶ τώρα πὼς κ' εἶτανε νὰ ῥθει ἐδῶ πέρα καὶ νὰ βγάλει λόγο!

— Κακομοίρη Κοραῆ, πὺ κατάντησες!

— Πὼς θὰ τότε βαστάξομε τόση ὥρα νὰ φανφαρονίζει! Πὼς θὰ τότε βαστάξομε!

— Ναί, γιὰτὶ θὰ κάθουμι θαρρεῖς νὰ τότε περιμένω· τὸ πολὺ 10 λεπτὰ τῆς ὥρας κ' ἔπειτα... πόδια βοηθάτε μου. "Οχι, θὰ κάθουμι νὰ χάνω τὴν ὥρα μου νὰ τὸν ἀκούω.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη φανήκανε ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς δεντροστοιχίας νὰ ῥχονται βιαστικοὶ ὁ Ὁρέστης κ' ἡ Χρυσούλα, ἀκκουμπησμένη ἀλαφρά στὸ μπράτσο τοῦ Γοργία. Ὁ Ὁρέστης πῆγαινε μπροστὰ ἀψηλός, ὠραῖος, χαρούμενος. Ὁ,τι προπάντων ἔκρινεν ἐντύπωση σ' αὐτὸν τὸν νέον εἶσανε τὰ μάτια του τὰ μεγάλα τ' ἀναμμένα ἀνάμεσα στὴ χλωμάδα τοῦ προσώπου του. Λὲς καὶ ζούσανε δικιά τους ζωὴ κ' εἶχανε ἀπορουφήξει ὅλον τὸ νεανικὸ χυμὸ τοῦ ὠχρότατου κορμιοῦ του. Πίσω δυὸ βήματα ἡ Χρυσούλα σάλευε κ' ἡ καρδιά της χτυποῦσε δυνατὰ δυνατὰ. Φοροῦσε ἓνα φόρεμα κάτασπρο. Μιὰ τουαλετίτσα ἀπλὴ ἀπλὴ καὶ κομψότατη, πὺ ἄφηνε νὰ φαίνεται ὅλη ἡ παιδιακήσια ἀφέλεια καὶ ἡ χάρη τοῦ μικροῦ τῆς κορμιοῦ. Κάτι τι ἀπὸ τὴν ἀθωότητα τοῦ παιδιοῦ καὶ τὴν ἀτάραχη ἀγνότητα τῆς κόρης καὶ κάτι τι τὸ ἀόριστο ἀπὸ τὴ βαθειὰ ὁμορφιὰ πὺ παίρνουνε τὰ μάτια τῆς γυναίκας, ὅταν μιὰ φορὰ κλείσουνε κουρασμένα ἀπὸ τὸ φιλεῖ τῆς ἀγάπης. Καὶ πιὸ πολὺ τὴν ἔκανε γλυκειὰ τὸ πλατύγυρό της καπέλλο μὲ τὴ βυσσινιὰν ἐσάρπα, πὺ οἱ ἄκρες

της, ἔτσι πού ἔπεφταν στο ζερβί της ὦμο, σκιάζανε ἀκόμα πιό πολὺ τὰ νερά τὰ ἤρεμα τῷ ματιῶνε της. Ἀπὸ τὸ ἴδιο χρῶμα, μιὰ στενὴ κορδελίτσα σφιχτοφιλοῦσε τὸ λαιμό της σὰν αὐλάκι αἵμα. Καὶ στὰ στηθάκια της ἀπάνω ἀνθοῦσε ἓνα μεγάλο βυssινὶ τριαντάφυλλο. Κάποιο μυστήριο ἀνοιγόταν καὶ φυλλορροοῦσε στὴν κάθε της κίνηση. Τὸ πόδι της, ἔτσι πού ἄγγιζε τὴ γῆς κι ἀλαφροπατοῦσε ἀναβαστάζοντας τὸ βάρος ὅλο τοῦ κορμιοῦ, συμμάζωνε κ' ἔσμιγε γιὰ μιὰ μικρότατη στιγμή ὅλες τὶς γραμμὲς τοῦ κορμιοῦ της σὲ μιὰν ἀρμονία συγκρατημένη καὶ παθητικιά, πού ξεσποῦσε ἤρεμα καὶ λυπητερά εὐτὺς ἀμέσως στο ἐρχόμενο βῆμα. Μακρόκορμο λουλούδι πού ἀναστενάζει καὶ σαλεύει σὰ νὰ θέλει νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν πύρα τοῦ μεσημεριοῦ καὶ νὰ τρέξει στὸν ἥσκιο κανενὸς μικρούτσικου δέντρου νὰ κρυφτεῖ καὶ ν' ἀνασάνει. Καὶ γι' αὐτὸ τὰ μάτια της εἶσανε λυπημένα σὰν ἡσκιόπλανταγμένες λιμνοῦλες ὅπου βαριοπέφτουνε καὶ πνίγονται οἱ ἥσκιοι θλιμμένων στοχασμῶν. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ στόμα της εἶτανε σγουρὸ καὶ συμμαζεμένο σὰ ρόδο πού ἐτοιμάζεται ν' ἀνοίξει καὶ ντρέπεται γιὰτὶ ἔναι μέρα. Καὶ μόνο στο πηγουνάκι της τὸ σεντεφένιο ἓνα λακκουδάκι εἶτανε ἀνοιγμένο καὶ γελοῦσε καὶ μέσα του σὰ σὲ λιμάνι ἀπάνεμο τρέχανε νὰ σωθοῦνε ἀπ' ὅλο της τὸ θλιμμένο κορμὶ οἱ τρυφερότητες καὶ τὰ χάδια καὶ τὰ φιλιὰ τ' ἀμέτρητα καὶ πάλι εἶτανε ἀδύνατο κι ὅλο γελοῦσε καὶ ποτέ του δὲ γέμιζε.

Καὶ δίπλα της ὁ Γοργίας, γεροντάκι στεγνὸ, καθαρῶτατο, καμπουριασμένο, φάνταζε κουφαλιάρικος γέρικος κορμὸς ἐλιᾶς, πού ἀπάνω του ἔχει ρηχτεῖ καὶ τὸν ἀλαφροαγκαλιάζει ἓνα ἀνθισμένο ἀγιόκλημα. Ἀνοῖξαν κι ἀραιώσανε κ' οἱ τρεῖς τὰ βήματά τους ὡς εἶδανε τόσους ἀνθρώπους νὰ τοὺς περιμένουν. Ὁ Πρόεδρος ἔτρεξε νὰ τοὺς καλωσορίσει

καὶ νὰ τοὺς ὑποδεχτεῖ μὲ χίλιες ὑπόκλισες καὶ μὲ χίλια κομπλιμέντα.

— ὦ, νὰ μᾶς συχωρήσετε, κ. Πρόεδρε. Ἀργήσαμε. Ἡ Χρυσούλα θέλησε νὰ ῥθει μαζί μας καὶ ξέρετε οἱ γυναῖκες ὡς νὰ ντυθοῦνε...

Κι-ὁ Ὁρέστης γέλασε δυνατὰ ἓνα ζωντανὸ χαρούμενο γέλιο κ' ἔσφιξε τὸ χέρι τοῦ Προέδρου.

— Παρακαλῶ, παρακαλῶ· εἶναι μεγάλη τιμὴ πού μᾶς κάνει ἡ δεσποσύνη κ' εἵμαστε εὐτυχεῖς. *Παρακαλλῶ.* Ἐλεγε πάντα μὲ δυὸ λ τὸ *παρακαλῶ* ὁ κ. Πρόεδρος.

Ἡ Χρυσούλα κοκκίνισε καὶ χαμογέλασε στὸν Πρόεδρο μ' ἓνα χαμόγελο γλυκὸ κ' ἐγκάρδιο σὰ σφίξιμο χεριοῦ. Ὡστόσο οἱ ἄλλοι, γύρω στο μνημα, παίρνανε διάφορες στάσεις γιὰ νὰ μὴ πολυκουραστοῦνε. Μερικοὶ καθυστερημένοι, ρομαντικοί, ἀπομακρυνθήκανε ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ τυλιγμένοι στίς μπέρτες τους βαριαναστενάζανε κοιτάζοντας τοὺς τάφους. Ἐνας δάσκαλος καλοθρεμμένος, μὲ μούσι καὶ μὲ φρύδια χοντρά σὰ νὰ ἔσανε καμωμένα ἀπὸ φοῦμο, ξεδίπλωσε μὲ προσοχὴ τὸ μαντήλι του, τὸ ξετίναξε, τὸ ἔστρωσε χάμω ἀπάνω σὲ μιὰ πέτρα καὶ κάθισε μὲ χίλιες προφύλαξες νὰ μὴ λερώσει τὰ σκολινὰ του ροῦχα! Ἐπειτα σοβαρώτατος ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του ἓνα τετράδιο καὶ μολύβι, ἔγραψε τὴν ἡμερομηνία, τὴν ὥρα, τὸν τόπο, τ' ὄνομα τοῦ ρήτορα, τράβηξε προσεχτικὰ μιὰν εὐθεῖα ἀποκάτω, κι ὡς εἶδε τὸν Ὁρέστη νὰ ῥχεται ἔβηξε, καλοκάθισε, σάλιωσε τὸ μολύβι του κ' ἐτοιμάστηκε νὰ παίρνει σημειώσεις. Ἐνας ἄλλος ἔβγαλε τὸ μαχαιράκι του κι ἄρχισε νὰ σκαλίζει τ' ὄνομά του στο φλούδι μιανοῦ δέντρου. Ὁ Δὸν Ζουὰν μπροστὰ στο τζάμι μιᾶς φωτογραφίας ἐνὸς παράπλευρου τάφου ἔσκυφε καὶ διόρθωνε τὴ χωρίστρα του, ἐνῶ ὁ χαζὸς ἀκκουμπησμένος σ' ἓνα

δέντρο μεσόκλεισε τὰ μάτια κ' εἶπε: «ἄαα!» καὶ χασμουρήθηκε.

Εἶχε φτάσει τώρα ὁ Ὁρέστης μὲ τὴ Χρυσούλα καὶ τὸν Προγονόπληχτο κοντὰ τους, κι ὡς εἶδε τοὺς νέους αὐτοὺς γύρω στὸ μῆμα τοῦ Κοραῆ νὰ τὸν περιμένουνε νὰ τοὺς δώσει νὰ καταλάβουνε τὴν ψυχὴ του, ἔνοιωσε σύννευρα μιὰν ἡδονικώτατη ἀνατριχίλα. Μιὰ παρόμοια ἀνατριχίλα νοιώθουνε στὰ δάχτυλά τους κ' οἱ μεγάλοι γλύπτες εὐτὺς ὡς ἀντικρύνουνε τοὺς κάτασπρους ἀπελέκητους ὄγκους τῶν μαρμάρων, ποὺ κοίτουνται μπροστὰ τους ποθολαγγεμένοι στὸν ἥλιο.

Καὶ θεοί, μέσα τους, ἀγέννητοι καὶ σκλαβωμένα κορμιὰ ἐφήβων καὶ στήθια ὀρθὰ γυναικῶν ἀναταράζονται καὶ σαλεύουν καὶ λαχταρώντας περιμένουν τὰ δάχτυλα τὰ θαματούργα νὰ ῥθοῦν νὰ τὰ λυτρώσουν.

Τὰ μάτια τοῦ Ὁρέστη τὰ μεγάλα καὶ συλλογισμένα λάμπανε σὰ σπαθιὰ ἀκονισμένα ποὺ ἀντικρύνουνε τὸν ἥλιο. Κ' ἔνοιωσε τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἀπάνω στὰ γόνατά του τὴ ζωὴ ὁ Ὁρέστης σὰν κούκλα. Ἐσκυφτεν ἀπάνω της καὶ τὴν κύτταζε καὶ τὴ χαδολογοῦσε, τῆς ἔπιανε καὶ τῆς ἀναποδογύριζε τὸ κεφάλι μὲ τὰ δύο του χέρια καὶ τὴ φιλοῦσε ἀπάνω στὸ στόμα.

— Ἀγάπη μου, ἀγάπη μου ἐσύ!

Ὡ! πόσο ἔνοιωθε τὰ εἰκοσιπέντε του τὰ χρόνια ν' ἀνάφτουνε μέσα στὸ αἷμα του τίς μεγάλες τρωϊκὲς πυρκαγιὲς τῆς νιότης! Μεθυσμένος ἀπὸ τὸ ἀψὺ κρασί τῆς Ἐπιστήμης, ἀναθρεμμένος μέσα στὸ ζεστό, τὸ ἀπάνεμο πατρικὸ σπίτι, ἀνεμόχτισε στὸ νοῦ του ἓνα συννεφόκοσμο δικό του ὡς Δὸν Κιχώτης, ὅχι μὲ χάρτινες περικεφαλαῖες στὸν Ἀχαμνόνοντα καβάλα, μὰ μὲ ἰδέες μεγάλες καὶ τρανὲς ἀπάνω στὸ κεφάλι

ξεκίνησε καβάλα στὴ νεφροτσακίστρα Χίμαιρα νὰ κονταροχτυπηθεῖ μὲ τὴ ζωὴ. Μακριὰ τώρα καὶ τρία χρόνια ἀπὸ τοὺς γονέους του, στὸ Παρίσι, μελετοῦσε μερονυχτὶς νὰ γράφει τὴν ἐναίσιμη διατριβὴ του γιὰ ἐξετάσεις. Τὴν «Καὶνὴ Διαθήκη», ὡς θὰ τὴν ὀνόμαζε, καὶ ὅπου μὲ βάσεις καινούργιες τελείως ἐπιστημονικὲς θὰ κήρυχνε καινούργια θρησκεία καὶ ἠθική. Ὁλημέρα στὸ γραφεῖο του ἢ στὸ Πανεπιστήμιο καὶ στὰ Μουσεῖα δὲν ἔσμιγε σχεδὸν κανένα· εἶχε δικό του κόσμο ἐντελῶς ξέχωρο ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν ἄλλων. Κ' ἦρθε σήμερα, κατέβηκε ἀπὸ τὸ γραφεῖο του πρὸς τοὺς νέους συμπατριῶτες του, ποὺ ἀνεβῆκαν ἀπὸ τὸ καφενεῖο νὰ τὸν ἀκούσουν, ἦρθε νὰ τοὺς μαζέψει γύρω του καὶ νὰ τοὺς ἀνοίξει τὴν καρδιά του καὶ τὸν πυρετὸ τῆς σκέψης του καὶ νὰ τοὺς ἀπλώσει τὸ χέρι νὰ σμιζοῦνε ὅλοι μαζὶ καὶ νὰ ξεκινήσουν ἀδερφωμένοι γιὰ κάποιο ἀψηλότερο κ' εὐγενικώτερο ἰδανικό.

Μὲ τί βαθύτατην ἀπόλαψη θὰ ἔνοιωθε τὴν ψυχὴ του νὰ χύνεται σὰ γάργαρος κρουνοὺς μέσα στὶς φλέβες τους καὶ ν' ἀντρεῖεῖε στὸ ρυθμὸ τῆς νιότης τους!

Πρώτη φορὰ κατέβαινε σήμερα ἀπὸ τὰ βελουδένια μονοπάτια τοῦ ὀνείρου κάτω στὶς φριχτὲς κακοβολιὲς τῆς πραγματικότητας, ἀνίδεος ἀκόμα νὰ σαλέψει, σκοντάφτοντας στὸ κάθε βῆμα καὶ μπλέχνοντας τὸ ἓνα πόδι του μὲ τ' ἄλλο, σὰν τὸ μωρὸ παιδάκι ποὺ ἀπὸ τὸ μυρωμένο κόρφο μάνας γιὰ πρώτη φορὰ κατεβαίνει καὶ πατεῖ χάμου στὴ γῆς καὶ πολεμᾷ τρικλίζοντας μόνο του νὰ βαδίσει ὀρφανό.

Εἶχανε τώρα ἀνεβάσει τὸν Ὁρέστη ἀπάνω σὲ μιὰν ἀψηλὴ πέτρα νὰ μιλήσει. Ἡ Χρυσούλα ἀποτραβήχτηκε λίγο κι ἀκχοῦμπησε σ' ἓνα κυπαρίσσι κ' ἔτρεμε ὅλη ἀπὸ τὴ συγκίνηση. Δίπλα της ὁ Γοργίας τυλιγμένος στὸν μποξᾶ του, καμπουριασμένος λίγο, γλυκόσφιγγε ἓνα βιβλίο ἀπομά-

σκαλα καὶ χαμογελοῦσε ὅλος. Τὸ πηγουνάκι του ποὺ ἔτρεμε λίγο, τὰ ματάκια του τὰ γαλανὰ καὶ ξεβαμμένα, τὰ χεῖλια του τὰ χλωμά, τὰ ζαρωμένα, ὅλος. Κ' ἔμοιαζε ἔτσι μ' ἓνα παιδάκι ἐβδομήντα χρονῶ, ποὺ δὲν ἤξερε ἀκόμα τίποτα ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἐποχὴ. Λὲς καὶ καθυστέρησε στὸ ταξίδι τῆς ζωῆς κάπου δυὸ χιλιάδες χρόνια, σὰ νὰ κοιμήθηκε κουρασμένος ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν καὶ μόλις προχτὲς ξύπνησε. Καὶ τώρα κυττάζει δεξὰ καὶ ζερβὰ ἀπόκοσμα, λὲς κι ἀποζητᾷ τοὺς παλιούς του συναγωνιστάδες. Σὰν ὄνειρο παράξενο τοῦ φαινότανε ὅ,τι ἔβλεπε μπροστά του· τοὺς νέους αὐτοὺς γύρω του, τὴ Χρυσούλα ποὺ ἔτρεμε δίπλα του, ποιὸς ξέρει γιατί, τὸν Ὁρέστη ποὺ εἶταν ἀνεβασμένος ἀπάνω σὲ μιὰ πέτρα — γιατί εἶταν ἀνεβασμένος ἀπάνω σὲ μιὰ πέτρα;

— Ὁρέστη... Ὁρέστη μου, μὴν ταραχεῖς... Θὰ 'μαι ἐγὼ ἀπέναντί σου καὶ θὰ σοῦ χαμογελῶ! τοῦ ἔλεγε καὶ τοῦ ξανάλεγε ἡ Χρυσούλα καὶ τοῦ κρατοῦσε τὸ χέρι λίγο γερτὴ μπροστά του κ' ἡ καρδιά της χτυποῦσε τόσο δυνατὰ ποὺ τῆς γέμιζε ὅλο τὸ σῶμα σὰ νὰ εἶταν κούφιο κι ἀντιλαλοῦσε.

Ἔτσι ποὺ ἔπεφτε τώρα τὸ ἀπαλὸ φῶς τῆς χλωμῆς μέρας ἀπάνω της κι ἀχνοφώτιζε τὴν κατατομὴ τοῦ προσώπου της κι ἀπαλογλίστροῦσε ἀπάνω στὸ μάγουλό της, στὰ χεῖλια, στὸ πηγούνι, στὸ λαιμὸ καὶ κάτω χυτὰ σ' ὅλο της τὸ σῶμα, δὲ μπόρεσε ὁ Ὁρέστης νὰ μὴ σιγοσταίνει ἀπάνω της τὰ μάτια του καὶ νὰ μὴν τὴ γλυκοκυττάζει μὲ τὴν εὐγνωμοσύνη καὶ τὸν οἶχτο ποὺ δείχνει πάντα τὸ ἀντρίκιο ἐγὼ, στὴ γυναίκα ποὺ τὸν ἀγαπᾷ.

— Μά, Χρυσούλα, μὴν κάνεις ἔτσι... Πῶς τρέμεις;

Κ' ἐκεῖνη ἔσκυψε καὶ στὰ χεῖλια της ροδόσκασε καὶ

φούντωσε ἓνα τριανταφυλλὶ χαμόγελο. Καὶ γύρισε πάλι πίσω καὶ στάθηκε μαζὶ μὲ τὸ Γοργία, ποὺ τὴν κύτταζε νὰ περπατεῖ καὶ νὰ ῥχεται, καὶ προσπαθοῦσε νὰ θυμηθεῖ:

— Ναί, ναί... εἶναι ἀδερφή μὲ τὶς Παρθένες ἐκεῖνες στ' ἀνάγλυφα τῶν Παναθηναίων, ποὺ ἀργοσαλεύουνε στὰ ἡλιομεστωμένα μάρμαρα καὶ πᾶνε καὶ πᾶνε μὲ πανέρια ξέχειλα ἀπὸ ὠριμούς καρπούς καὶ φτάνουνε στὶς σκάλες τοῦ Παρθενῶνα κι ἀνασηκώνουνε μὲ προσοχὴ τὸ πόδι κι ἀνεβαίνουνε σιγὰ σιγὰ κ' ἱερατικά τ' ἀψηλά μαρμαρένια σκαλοπάτια καὶ τὰ μεριά τους διαγράφονται τριανταφυλλένια, κολωνομένα καὶ δυνατὰ μέσ' ἀπὸ τὸν πρωτόβαρτο κι ὠριοπλουμισμένο τους πέπλο. Τὴν κύτταξε ἐξτατικὸς ὁ Γοργίας νὰ ῥχεται κι ὅλο καὶ προσπαθοῦσε νὰ θυμηθεῖ...

Κι ὅταν στάθηκε κι ἀκκούμπησε στὸ κυπαρίσσι πάλι, τί θρησκευτικὰ γαληνεμένη καλοσύνη σεμνοπεριχυνότανε στὸ μελαχροινό, φεγγογελαστό της προσωπάκι καὶ τί ταπεινοσύνη τρυφερὴ καὶ γυναικῆσια ἀργοκατέβαινε καὶ κισσοπλεκότανε σ' ὅλο της τὸ κορμί! Μιὰ θρησκευτικὰ καλοσύνη, ποὺ ἔδινε πάντα στὸ σερπετό της σῶμα ἱερατικὲς κορμοστασιὲς κ' ἡδονικώτατα χαδολογίσματα, ἔτσι, ὅταν περπατοῦσε, ὅταν ἄπλωνε τὸ χέρι της νὰ σοῦ δώσει ἓνα λουλούδι (καὶ τίποτα νὰ μὴ σοῦ 'δινε, νόμιζες σοῦ 'δινε λουλούδι), ὅταν ἔγερνε τὸ σῶμα της ἀνάερα γιὰ νὰ σὲ χαιρετίσει, χαδολογίσματα καὶ κορμοστασιὲς παρθένας ἄθελα κι ἀνήξερα ἀπὸ τὶς θεϊκὲς κι ἀπαλώτατες γραμμὲς ποὺ ἔχουν τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς μας κ' οἱ Κολῶνες τοῦ Παρθενῶνα καὶ τ' ἀγάλματά μας τὰ σπασμένα.

Τῆς χαμογέλασε πάλι ὁ Ὁρέστης γιὰ νὰ τὴν ἡσυχάσει, κι ἄρχισε εὐτὺς νὰ μιλεῖ. Στὰ χέρια του δὲν κρατοῦσε τετράδιο, μὰ τὰ μάτια του τολμηρὰ καὶ ξαναμμένα δείχνανε

πώς είχανε πολλά νὰ ποῦνε, πολλά καὶ θαρρετὰ καὶ παρά-
ξενα.

Κι ἀλήθεια, στὰ πρῶτα του τὰ λόγια εὐτὺς ξαφνιαστή-
κανε καὶ κυττάχτηκαν ὅλοι. Πῶς μιλεῖ ἔτσι καὶ πῶς τολμᾷ
καὶ τί νὰ αὐτὸς νὰ μὴν ἀρχίζει τὸ λόγο του ὅπως πρέπει:
«Σεβαστὴ μου ὁμήγυρις!» ἢ τουλάχιστον, ἄς εἶναι: «Προσ-
φιλεῖς μου συσπουνδασταί»; Αὐτὸς τίποτα. Μὲ τὴ ράχη
γυρισμένη στὸν Κοραῆ, ἓνα βῆμα μπροστὰ, μὲ μιὰ χερο-
νομία ἀγέρωχη καὶ περιφρονητική, ἄρχισε χωρὶς λοξοδρο-
μίες καὶ τερτίπια προεισαγωγικά ν' ἀδράχνει κατάκαρδα
τὸ θέμα.

III

«Ἡ παιδικήσια καὶ μωρόπιστη ἡλικία τοῦ ἀνθρώπου
πέρασε πιά γιὰ πάντα. Ὁ ἄνθρωπος, θρεμμένος τώρα μὲ
τοὺς θαματοουργοὺς καρπούς τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ
πονηροῦ, ἔκαμε “πῆχες τὰ φτερά καὶ πιθαμές τὰ νύχια”¹ κι
ἄπλωσε ἀνέρα καὶ δυνατὰ τὰ χέρια του ἀπάνω στὴ θρη-
σκεία, τὴν ἄγγιξε κ' εἶδε, εἶναι σκιαχτρο μὲ ἀνοιγμένα τὰ
χέρια, πού ὑψώνεται στὰ περιβόλια τῆς ζωῆς γιὰ τ' ἀνήξερα
καὶ φοβητσάρικα πουλιά...»

Ξεσταθήκανε. Ἄλλοι μόλις μπορέσανε νὰ βαστάξουνε τὰ
γέλοια, ἄλλοι ἀρχίζανε νὰ θυμώνουν καὶ νὰ σιγομουρμουρί-
ζουν καὶ μερικοὶ πάλι ἐπιδοκιμάζανε, κουνώντας σερσέμικα
τὰ κεφαλάκια τους τὰ χεραφετημένα τάχατε καὶ τὰ πολύ-
ξερα. Ἡ Χρυσούλα ἔτρεμε σύσσωμη. (᾽ὦ! νὰ τὸν ἄρπαζε
ἀπὸ κεῖ μέσα, νὰ τότε γλυτώσει ἀπὸ αὐτὸ τὸ πλῆθος πού τὸν
περικυκλώνει — ὦ πῶς τὸν περικυκλώνουν μαυροντυμένοι
ἔτσι σὰν τὰ κοράκια! — καὶ νὰ πᾶνε οἱ δυό τους νὰ καθί-

σουνε κοντὰ κοντὰ στὴν κάμερά του πάλι, μὲ τὰ πολλὰ
βιβλία, μὲ τὴν ἀναμμένη φωτιά, τὴ ζεστὴ ζεστὴ καμερίτσα
τους, ὅπου ὁ θόρυβος τῆς ζωῆς πού ἀνεβαίνει ἀπὸ τοὺς
δρόμους, μόλις χτυπήσει στὸ παράθυρό τους τὸ κλειστό,
σπᾷ ἀπάνω στὰ τζάμια, γίνεται θρύμματα καὶ πέφτει.)

Ὁ Ὀρέστης τίποτα δὲν εἶδε. Τὰ μάτια του τὰ μεγάλα, τὰ
ὁραματικά, βλέπανε μόνο ὅλα τὰ ὁμορφα πράγματα πού δὲν
ὑπάρχουν. Ἡ Χρυσούλα τότε θωροῦσε ἔτσι ἀπορροφημένο
ὅλο στὴ σκέψη, κ' ἡ καρδιά της σφιγγότανε ἀπὸ ἓνα βαθύτατο
πόνο. Ναί, τίς στιγμές αὐτές ἡ Ἰδέα εἶναι ἡ νικήτρα μέσα
στὴν ψυχὴ τοῦ ἀγαπημένου της καὶ ἡ Ἀγάπη τίποτα τίποτα,
ἓνα προσκεφάλι μόνο ἀπὸ βυσσινὶ βελουῶδο, ἓνα προσκεφάλι
ἀπαλό, ὅπου βαροπατοῦσε τὰ πόδια τῆς ἡ Ἄλλη.

«Κι ἀποτείνομαι σήμερο σὲ Σᾶς τοὺς ἐκλεχτούς (μερικοὶ
ξεροκοκινίσανε ἀπὸ εὐχαρίστηση ἄλλοι κρυφοχαμογελά-
σανε — τοὺς ἐκλεχτούς!), σήμερα, στίς 25 τοῦ Μάρτη, γιὰ νὰ
κηρύξουμε κ' ἐμεῖς μιὰν ἄλλη ἐπανάσταση, πιὸ βαθεῖα καὶ
πιὸ μεγάλη ἀπὸ κείνη πού διαλάλησε τώρα κ' ἓκατὸ χρόνια
ὁ Κοραῆς. Ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ μιὰν ἀπέραντη καὶ σύρριζη
ἐπανάσταση στὴν ἀνατροφὴ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς μας.
Θέλετε ν' ἀναλάβετε ἓναν τέτοιο ἀγώνα; Περίμενα ἐδῶ,
ἀπάνω στὸν τάφο τοῦ Κοραῆ, σήμερα τέτοια μέρα νὰ Σᾶς
τὸ διαλαλήσω. Εἶμαι ὁ Ρήγας Φεραῖος μιᾶς μεγάλης πνευ-
ματικῆς Ἐπανάστασης! Ὁρκίζεστε;»

Πῶς σκιαζονται ξάφνου καὶ στέκονται, καὶ πῶς ὕστε-
ρα δρομένουνε καὶ φεύγουν τὰ πρόβατα στὴ στάνη, μέσα
στοὺς διπλομανταλωμένους τοίχους, πλάϊ πλάϊ στὸν τσοπά-
νη νὰ σωθοῦνε, σὰν ἀντικρύσουν λύκο;

Ἔτσι κ' οἱ ψυχές τῶν «Ἐκλεκτῶν» αὐτῶν σταθήκανε μιὰ
στιγμὴ ξαφνισμένες μπροστὰ σὲ τόση κακὴν ὁρμὴ κ' ἔπειτα

μεμιαῖς τρεμογόνατες πήρανε πατεῖς με πατῶ σε τὸ χιλιό-
πατημένο μονοπάτι καὶ πατόκορφα χωστήκανε πίσω ἀπὸ
τὴ λογικὴ τὴν ἀσάλευτη τῶν πραχτικῶν καὶ τῶν φρόνιμων
ἀνθρώπων.

«Ὅρκίζεστε; Γιατὶ πρέπει, ἐπιτέλους, τώρα πού εἴμα-
στε νέοι, νὰ τὸ ἀποφασίσουμε: Δυὸ δρόμοι ἀνοίγονται μπρο-
στά μας στὴ ζωὴ: ἢ νὰ 'σαι εὐτυχής, νὰ ζεῖς ἡρεμα καὶ
χορτασμένα μιὰ ζωὴ προβατένια μέσα στὰ κιοτήδικα κο-
πάδια, νὰ 'χεις στάνη τὸ χειμῶνα καὶ χλωρὸ λιβάδι τὸ
καλοκαίρι, ἢ νὰ 'σαι δυστυχής καὶ μόνος καὶ ὑπέροχος.
Νὰ χτίζεις, ν' ἀγωνίζεσαι, νὰ προχωρεῖς, ν' ἀνεβαίνεις ὡς
νὰ ὑψώσεις σιδεροθέμελο κι ἀστροστεφανωμένο τῆς Ἀτο-
μικότητάς σου τὸν Πύργο. Διαλέξετε.»

Μὰ οἱ ψυχές πού εἶσανε τώρα πιά στὴ στάνη, δίπλα δίπλα
στοῦ βοσκό, προβάλανε ἀπὸ τίς θυρίδες τίς στενές κ' εἶδανε
τὸ λύκο νὰ οὐρλιάζει καὶ νὰ θέλει νὰ μπεῖ μέσα, κι ἀρχί-
σανε, γυροτραφισμένες κι ἀσφαλισμένες ὡς εἶσανε, νὰ τὸν
εἰρωνεύουνται καὶ νὰ τὸν περιφρονοῦνε.

— Τί 'ναι αὐτά; τί 'ναι αὐτά; εἶπε μὲ ἔκφραση ἀηδίας ὁ
κρεμανταλᾶς. Συνωμοσίες;

Τὰ χέρια του καὶ τὰ πόδια του ξεβιδῶσανε σὰν κάποιον
ξύλινο πιερρότο ὅταν τοὺς τραβοῦνε τὸ σπάγγο.

— Δὲν τότε χωνεύω τὸν ἄτιμο! εἶπε σφίγγοντας τὸ γρόθο
τοῦ ὁ μπράβος.

— Μ' αὐτὸς εἶναι θεότρελλος! ἐξωφρενῶν! Κυττάχτε τὰ
μάτια του.

Χιχιχί, κρυφογελάσανε ὅλοι γύρω τριγύρω.

«Ὁ Σούδερμαν στὴ Μάγδα² νομίζω λέει: “Μαζεῖ καν-
ένας τὰ ἐρείπια τὰ παλιά καὶ χτίζει καινούργια παλάτια”.
Κι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἀσυχώρητο φταῖσμα τῆς ἐποχῆς

μας. Τὰ ἐρείπια τῆς θρησκείας, τῆς παραδεγμένης ἠθικῆς,
τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν, εἶναι μολεμένα καὶ μiasματικά,
γεμάτα ἀπὸ τὰ μικρόβια τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς διαφθορᾶς,
καὶ πρέπει νὰ καθαριστοῦν ἀπὸ αὐτὰ τέλεια οἱ ψυχές καὶ νὰ
'ρθεῖ ἡ Ἐπιστήμη νὰ θέσει καινούργια θεμέλια μὲ καινούρ-
για ὕλικά.»

Ἀπάνω στοῦ μέτωπό του ἔπεσε ἓνα σγουρὸ ἀπὸ τὰ μαλλιά
τοῦ κ' ἔτσι πῆρε ξάφνου μιὰ παράξενη ἔκφραση σγουρό-
μαλλοῦ παιδιοῦ πού παίζει στὴν ἀκρογιαλιά ἐνάντια τοῦ
ἀνέμου. Ἐμοιαζε παιδί πού τρέχει στὴ θάλασσα τῆς ζωῆς
κι ἀπλώνει ἀνήξερα τὰ χέρια του νομίζοντας λίγο ἀκόμα
καὶ θ' ἀγγίζει κάποια ἀπόμακρα νησιά (νησιά ἢ σύννεφα
καὶ καπνούς;).

— Ἀλήθεια, εἶδα τὴ Σουσάνα χτὲς βράδι... εἶπε στοῦ Δὸν
Ζουὰν ἓνας παχὺς σπουδαστὴς χτηνίατρος, ὁλοστρόγγυλος,
εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴ ζωὴ, πού τὰ μάγουλά του γυαλίζανε
σὰ νὰ 'σανε ἀλειμμένα βούτυρο. Φοροῦσε φράκο καὶ κόκκι-
νη γραβάτα.

— Τὴν εἶδες, γιατρέ μου; Εἶτανε μὲ τὴ Νίνα; Τί σοῦ 'πε
γιὰ μένα;

— Σοσσ! φώναξεν ὁ δάσκαλος ἐξωφρενῶν, γιατί δὲν
τὸν ἀφήνανε ἡσυχὸ νὰ παίρνει σημεῖωσες.

«Ἐκεῖνοι μὲ τὰ πλατιά μέτωπα, πού πηγαίνουνε μπρο-
στὰ καὶ φτάσανε πιά στὴν κορφή Φασγά, γυρίζουν κάποτε
πίσω καὶ μᾶς χαμογελοῦνε. Ναί, σιμώνουμε στὴ Γῆ τῆς
Ἐπαγγελίας κι ἀρχίζουμε πιά μέσα στὰ ροδοχαράματα τῆς
Αὐγῆς νὰ διακρίνομε νὰ λαμποκοποῦν στὸν ἥλιο οἱ τροῦλλοι
καὶ τὰ χαμπαναριά κ' οἱ πύργοι τῆς καινούργιας Θρησκείας
καὶ Ἡθικῆς καὶ Κοινωνίας.»

Ἐμοιαζε τώρα μὲ τοὺς ὁμορφους δισκοβόλους πού, ρή-

χνοντας τὸ δίσκο σὲ μαρμαρένια στάδια, πλέκουν καὶ ξεπλέκουν καὶ ξαναπλέκουν πάλι τὶς ἐφηβικὲς ἀρμονίες τῶν σάρκινων γραμμῶν.

Κ' ἔμοιαζε ἀκόμα, ἔτσι πού ἀποτραβήχτηκε γιὰ νὰ συλλάβει τὴν ἰδέα πού ἀστροποδιάβαινε μπροστὰ ἀπὸ τ' ἀναμμένα του τὰ μάτια, ἔμοιαζε ἀπαράλλαχτα μὲ τὴν τίγρη πού παραμονεύει φλογοματοῦσα καὶ σφιχτοκουλουριάζεται γιὰ νὰ χυμῆξει σὰ δυνατοτυλιγμένο ἀτσαλένιο ἐλατήριο καὶ νὰ γραπώσει ἀπὸ τὸ λαιμὸ τὴν ὁμορφὴ ἐλαφίνα, πού τὰ μεσάνυχτα μὲ τὸ φεγγάρι πάει ξένοιαστη στῆς λίμνης τὰ νερά νὰ πιεῖ.

«Ὅλοένα φερνόμαστε, θέλοντας καὶ μὴ, στὴν ἀληθινὴ θρησκεία, τὴ φυσιολατρεία. Ὅχι τὴ φυσιολατρεία τῶν ἀρχαίων — αὐτὴ δὲ γυρίζει πιά, εἴταν ἀχώριστα δεμένη μὲ τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν ἀμάθεια τῶν πρώτων ἀνθρώπων —, μόνο τὴ φυσιολατρεία τὴν ἐπιστημονικὰ καὶ ἀδροστόχαστη, πού πέταξε σκισμένους κάτω τοὺς πέπλους τοὺς ἱερατικούς καὶ μᾶς φανέρωσε μὲ τὴ γύμνια τῆς τὸ μυστηριώδικο καὶ πανώριο ξετύλιγμα τῶν ὁργανισμῶν καὶ μᾶς ἔμαθε νὰ ἐννοοῦμε κ' ἐπομένως ν' ἀγαποῦμε ὅλα γύρω μας τ' ἄψυχα καὶ ζωντανά. Ὅλοι οἱ ὁργανισμοί, ἀπὸ τοὺς βιοφόρους καὶ ἀπόρρητους ὁργανισμοὺς ἴσαμε τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ὑπεράνθρωπο, εἴμαστε ἀδερφοὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο Πατέρα, τὸν Ἥλιο, καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια Μάνα, τὴ Γῆ. Κ' ἔτσι γεννιέται μέσα μας στοχαστικὸ καὶ πολύξερο τὸ αἶσθημα τῆς συμπάθειας καὶ τῆς συγγένειας κ' ἡ παρηγορήτρα ἀντίληψη πὼς δὲ βρισκόμαστε σὲ ξένο σπιτί. Εἴμαστε στὸ σπιτί μας, στοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας μας, καὶ γλυτώσαμεν ἐπιτέλους ἀπὸ τὴ θρησκευτικὰ καὶ ἀεροκοπανίστρα νοσταλγία τ' οὐρανοῦ. Τὸ ἐναντίον, ἂν πηγαίναμε σὲ τέτοιον οὐρανὸ, θά 'μαστε ἀπαρη-

γόρητοι σὰν τοὺς ξενητεμένους καὶ θὰ νοιώθαμε ἀγιάτρευτὴ τὴ νοσταλγία τῆς Πατρίδας Γῆς.»

(Μπήκατε ποτὲ σὲ δάσος πυκνοφούντωτο καὶ ἀκούσατε ποτὲ τὸ βουητὸ καὶ τὴν ἀντάρα πού σηκώνουνε τ' ἀνεμικά, ὅταν περνοῦν καβάλα ἀπάνω ἀπὸ τὶς φουρτουνιασμένες, δυσκολολύγιστες κορφές τῶν δρυγιάδων καὶ ρήχνονται μέσα στὶς βαθυπράσινες φυλλωσιές τῶν πεύκων, συρομαδώντας ἀπὸ τὰ κλαδιά, διπλόχουφτα, τὴν ὥριμη γιὰ γάμους γύρη; Κ' εἶδατε πὼς σηκώνεται αὐτὴ σύγνεφο γεμάτο ἀβάσταχτες μπόρες ἀγάπης καὶ χύνεται ἀπάνω στ' ἄλλα πεῦκα τὰ φρενιασμένα ἀπὸ τὴ δίψα τοῦ δημιουργικοῦ φιλοῦ;)

— Τί 'ναι αὐτά; τί 'ναι αὐτά; φωνάξανε τώρα πέντ' ἔξη μὲ περιφρόνηση, κουνώντας ἀπειλητικὰ τὰ χέρια τους.

— Τὰ 'χει ἀποστηθίσει ἀπὸ κανένα βιβλίο καὶ θέλει νὰ μᾶς τὰ περάσει τώρα... Μὰ γιὰ ποιούς μᾶς πῆρε; γιὰ ποιούς; φωνάξε ὁ βιβλιοθηκάριος σφίγγοντας τοὺς γρόθους του καὶ πηγαίνοντας ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο.

— Ποιητάκος! εἶπε μὲ ἀηδία, καὶ σούφρωσε τὰ χεῖλια του σὰ νὰ 'παιρνε κινίνο, κάποιος κοντούτσικος ἀνθρωπάκος μὲ ξουρισμένα μουστάκια, μὲ λυμένη μαύρη γραβάτα καὶ μὲ μακριὰ μαλλιά γιὰ νὰ φαίνεται καλλιτέχνης.

— Κυττάχτε τον! Χιχιχί! Θαρρεῖς καὶ βλέπουνε τὰ μάτια του ὅ,τι λέει ἢ φωνὴ του! εἶπεν ὁ χασάπης μὲ τὴν ἀνασχημένη μυτίτσα.

Κ' ἡ Χρυσούλα ἀκκουμπησμένη στὸ κυπαρίσσι ἔτρεμε. Κ' ἤθελε ν' ἀρχίσει τὰ κλάματα, μὰ δὲν τολμοῦσε.

Ἦσυχά ἦσυχά ὁ Ὁρέστης ξακολουθοῦσε:

«Κι ἀκόμα ἡ καινούργια θρησκεία μᾶς μαθαίνει νὰ μὴ θυμώνομε γιὰ τὴν ἀνηθικότητα καὶ τὴν κακία καὶ τὴν ἀσκήμια πού παραμορφώνουν τὶς ψυχές τῶν σημερινῶν ἀνθρώ-

πων. Κ' οί ατέλειες αὐτὲς εἶναι ἐφαρμογὴ τοῦ μεγάλου νόμου τοῦ Ξετυλιγμοῦ. Κ' οί ατέλειες αὐτὲς εἶναι ἄρμονία. *Natura saltus non facit*³. κ' οί ἄμεσοι ἀπόγονοι τῶν πιθήκων δὲν εἴταν δυνατὸ νὰ εἴσαν τέλειοι. "Ἄν εἶσανε, θά 'ταν *saltus* στοῦ ξετύλιγμα, θά 'ταν παραφωνία στοῦ ρυθμὸ ποὺ κυβερνᾷ τὰ ἄστρα, τὰ σκουλήκια καὶ τίς ψυχές!»

Χιχιχιχι! σιγοχαχαρίζανε γύρω τριγύρω ὅλοι. Κ' ἡ Χρυσούλα ἔπαψε πιά νὰ τρέμει καὶ ἄκουε τὰ μελίσσια μόνο τώρα, πὺν βουίζουσε μπαίνοντας στὰ μυρισμένα νυφικὰ λέχτρα τῶν λουλουδιῶν, καὶ ἄκουε ἀποπάνω της τὰ φυλλαράκια ν' ἀνοίγουν στίς ἄκρες τῶν κλαδιῶν κ' ἐνοιωθε τὰ φύλλα τῆς καρδιάς της ν' ἀνοίγουνε καὶ αὐτὰ καὶ ὅλο της τὸ κορμὶ νὰ χαίρεται, ν' ἀναγαλλιᾷζει, νὰ φουντώνει πιὸ ξέχειλο μέσ' ἀπὸ τὴν πουκαμίσσα της τῇ νυχτικιά.

Καὶ δίπλα της ὁ βιβλιοθηκάριος στριφογύριζε τὸ πελώριο του τὸ κλάκ στὰ χέρια του νευρικός.

— Μά, κύριε Πρόεδρε, αὐτὰ εἶναι ἀνοησίες, ἀνοησίες. Στὴν ἀγάπη θὰ στηρίζουμε τὴ ζωή; Καὶ τότε ἐρωτῶ (καὶ ὕψωσε τὸ δάχτυλό του), τί θὰ κάμομε τὸ *struggle for life*⁴ καὶ τὸ *homo homini lupus*⁵;

— Οὐ καημένε (ἔτσι πάντα τὴν ἄρχιζε τὴν κουβέντα του ὁ κ. Πρόεδρος), οὐ καημένε, τί σὲ μέλει; "Ἄς τονε νὰ λέει ὅ,τι θέλει. Μὴ γίνεσαι ἴσα του... Οὐ καημένε! Καὶ ἄγγισε χαδευτικά καὶ προστατευτικά τὸ βιβλιοθηκᾶριο στὸν ὦμο.

Καὶ αὐτὸς κολακεύτηκε, ξεροκατάπιε καὶ σώπασε.

— Μ' ἀλήθεια εἶναι μαιτρέσσα του αὐτὸ τὸ κορίτσι; λέγανε παραπέρα τρεῖς λιμοκοντόροι ποὺ κάνανε ὅλοι μαζί κόρτε τῆς Χρυσούλας, καθέννας μὲ τὸ δικό του σύστημα: "Ὁ ἓνας ἀναστέναζε καὶ λίγωνε τὰ μάτια του, ὁ ἄλλος τὴν κύτταζε κατάματα σὰ νὰ 'θελε νὰ τήνε μαγνητίσει ἢ νὰ

τὴνε φοβερήσει, καὶ ὁ τρίτος ἔστριβε τὸ μουστάκι του καὶ τῆς χαμογελοῦσε συγκαταβατικώτατα.

— Naί, naί! μαιτρέσσα του. Δὲν τὸ ξέρεις; Ἱστορία ὁλόκληρη!

— Τί; τί; Πές μου, στοῦ Θεοῦ σου!

— "Ἐπειτα... στοῦ καφενεῖο... Μυθιστόρημα, φίλε μου. "Ἐφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὁλομόναχη κ' ἦρθε καὶ τότε βρῆκε.

— Σοσστ! φώναξεν ὁ δάσκαλος, ὑψώνοντας τὸ μολύβι.

«Καὶ μᾶς δίνει ἀκόμα ἡ Ἐπιστήμη τὴ βαθύγνωμη ἐπιείκεια καὶ καλὸσύνη πρὸς ὅλους τοὺς δυστυχεῖς ποὺ εἶναι κακοί. Γιατὶ μᾶς ἔμαθε τοὺς βιολογικοὺς νόμους καὶ ξέρουμε τώρα, τὸ νὰ εἶσαι καλὸς ἢ κακὸς εἶναι τὸ πιὸ πολὺ ἀνεξάρτητο ἀπὸ σένα, πίσω ἀπὸ κάθε κίνησή μας κινοῦνται χιλιάδες χέρια πεθαμένων καὶ κάτω βαθιὰ σὲ κάθε αἴσθημα καὶ κάθε ἰδέα μας ἀργοσαλεύει ἀθάνατο τὸ ἐνστιχτο ἀρίφνητων ζώων. "Ὅποιος ἐννοεῖ βαθιὰ, ἀγαπᾷ καὶ βαθιὰ, καὶ στὰ σκοτεινὰ καὶ ἄσκημα ἄδυτα τοῦ Κακοῦ λαμποκοπᾷ παντοτεινὰ καὶ τρεμοκλαίει ἓνα μεγάλο δάκρι Ὁμορφιάς καὶ καλοσύνης!»

Κ' ἓνα χλωμὸ ντελικάτο παιδὶ μὲ ὄψη χτικιασμένου, ἢ ἀριστοκράτη, πλησιάζει ἓνα φίλο του τῆς ἴδιας κατασκευῆς καὶ τότε ρωτᾷ μὲ φωνὴ παρθενικιά καὶ λευκότητα:

— Εἴστε ὑπὲρ τοῦ ἐλευθέρου γάμου;

Καὶ ὁ ἄλλος, κουνώντας τὸ φυρόμυαλο κεφαλάκι του, σοβαρώτατος:

— Βεβαίως! βεβαίως!

Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Ὁρέστη, ὁλόρθη σὰ φλόγα, ὀρθωνότανε καὶ κήρυξε — ἔτσι θὰ κήρυττε κ' ἡ πορφυρόστομη φωνὴ κάποιου Προδρόμου μέσα στὴν Ἐρημο τῆς Ἰουδαίας. "Ἐτσι κηρύττουν πάντα οἱ φωνές τῶν Προδρόμων.

«Ἡ σημερινὴ εὐτυχία, μὲ τὸ νὰ ᾿χει βάσιν τὴν ἀπάτη καὶ τὴν πρόληψη, μοιάζει μὲ τὸ ἄγαλμα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ποὺ εἶχε τὸ κεφάλι χρυσὸ καὶ ἀσημένια τὰ στήθια, μὰ τὰ πόδια εἶσαν χωματένια καὶ στὸ πιὸ ἀκροδάχτυλο ἄγγιγμα σωριάστηκε χάμω.

»Τὰ πόδια θὰ κάμομε ἐμεῖς ἀπὸ τὸ γρανίτη τῆς Ἐπιστήμης καὶ ἀπάνω θὰ στηλώσομε τ' ἀσημένια στήθια καὶ τὸ χρυσὸ κεφάλι τῆς Ζωῆς!»

Ἡ Χρυσούλα προχώρησε ἐξαπαικτικὰ κ' εὐτυχισμένη ἔνα βῆμα, λὲς κ' ἤθελε ν' ἀπορροφήξαι καλύτερα τὰ λόγια τοῦ ἀγαπητικοῦ, λὲς κ' ἤθελε ν' ἀδράξῃ τὴ στιγμή αὐτή, ποὺ μέσ' ἀπὸ τὰ κυπαρίσσια γοργοξαφανιζότανε πιά μὲ τὰ γαλάζια φτερά τῆς θύμησης, νὰ τὴν ἀδράξῃ καὶ νὰ τῆς κλείσει τὰ φτερά καὶ νὰ τῆς πεῖ: «Μεῖνε, μεῖνε...» Καὶ νὰ πλέξῃ ἱκετευτικὰ τὰ μπράτσα τῆς γύρω στὰ κλειστά φτερά τῆς καὶ νὰ τῆς λέει: «Εἶσαι ὁμορφη, εἶσαι ὁμορφη! Σὰ μοῦ φύγεις καὶ σύ, τί θὰ γενῶ;»

Χιχιχιχί, σιγοχαχαρίζανε οἱ μπακαλόψυχοι γύρω τριγύρω.

Τὸ φῶς, ἔτσι ποὺ κινήθηκε τώρα ἡ Χρυσούλα, ἔπесε πιὸ πολὺ καὶ πιὸ γλυκὸ ἀπάνω στὸ πρόσωπό τῆς καὶ ἀγκάλιασε λαχταριστὸ τὸ φόρεμά τῆς ἀπάνω στὸ μερὶ ποὺ ἀνασηκώθηκε καὶ σάλεψε. Στὸ δεξὸ μηλίγγι τῆς ἕνα σγουρὸ ξέφυγε ἀπὸ τὰ μαλλιά τῆς καὶ φωτίστηκε. Λὲς καὶ ἄναψε καὶ γίνηκε χρυσόξανθη φλόγα. Τὰ χεῖλια τῆς τὰ καμαρωτὰ εἶχαν ἀποσυρθεῖ λίγο ἀπὸ τὴν πολλὴ προσοχὴ καὶ τὰ δόντια τῆς φάνηκαν μαργαριταρένια καὶ γυαλιστερά κ' ἔτσι ξάφνου, μέσ' ἀπὸ τὴ σεμνότητα καὶ τὴ ντροπαλосύνη τῆς Παρθένας ποὺ φαινότανε ὡς τώρα ἡ Χρυσούλα, πετάχτηκε ἀναποδογυρισμένη ἡ Γυναίκα — ἡ Γυναίκα ποὺ κάποια βράδια λειτουρ-

γικά καὶ ἀνόσια εἶναι πεσμένη χλωμὴ στὰ μουσκεμένα προσκεφάλια καὶ μισανοίγει τὰ χεῖλια τῆς καὶ φαίνονται σὲ δυὸ σειρὲς λευκότερες τὰ δόντια τῆς νὰ τριζοσφίγγονται σκεπασμένα μὲ ἀφρό.

Ὁ Γοργίας, τυλιγμένος πάντα στὸ σάλι τοῦ, εἶχε καθίσει τώρα στὴ ρίζα τοῦ κυπαρισσιοῦ, δίπλα στὸ δάσκαλο, καὶ ξεφύλλιζε συλλογισμένος καὶ ἀνήσυχος τὸ βιβλίο ποὺ κρατοῦσε...

Χιχιχί! ξεπετιόντανε πάντα γέλοια τριγύρω.

Κι ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Ὁρέστη περνοῦσαν σὲ λαμπαδοφορία ἐξωφρενικὰ ὅλες οἱ χίμαιρες τῶν σοφῶν καὶ τὰ ὀνείρατα τῶν ποιητῶν καὶ ἀπάνω σὲ δάσος λόγχες ὅλες οἱ καρδιὲς ποὺ ἀνάφτηκαν καὶ καήκαν γιὰ τίς μεγάλες τίς τρέλλες.

Καὶ γύρω τοῦ σάλευε ἀσυγκίνητος, μαῦρος, ὁ ὄχλος αὐτὸς τῶν νέων. Ἔτσι πάντα γύρω στὴν ὀλόρθη φλόγα στριφογυρίζει ὁ καπνός.

«Ἡ ἀναγνώριση τῶν ἀδερφῶν ἀρχίζει καὶ γίνεται, ἡ ἰδέα τῆς ἀτομικῆς ἰδιαιτέρας Πατρίδας ἀρχίζει καὶ κλονίζεται, τὰ γεωγραφικά, χρωματισμένα σύνορα τῶν Κρατῶν ξεθωριάζουνε καὶ σβήνουνε καὶ ἀναγνωρίζεται μιὰ νέα Πατρίδα, ἡ Γῆ, κ' ἕνας μόνος σκοπός, ἡ Ἀλήθεια. Ναί, ναί, προμαντεύομε πιά μέσ' ἀπὸ τὴ νύχτα τοῦ πόνου καὶ τῆς δυστυχίας πὼς ξημερώνει καὶ κάνομε πιά τὰ πρῶτα τρέμουλα βήματα, ἐπιστρέφοντας ἐπιτέλους Ἀσσοι Υἱοὶ πρὸς τὸν Πατέρα Ἡλιο καὶ τὴ Μάνα Γῆ. Κυττάχτε! κυττάχτε! Τὸ αἷμα τῶν πληγωμένων θανάσιμα θεῶν βάφει κατακόκκινα τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου τῆς Ἀλήθειας!»

Καὶ κανένας δὲν εἶδε, καὶ κανένας δὲν ἄκουσε, τὰ πονηρὰ δαιμόνια τὰ παιχνιδιάρικα καὶ πειραχτούρικα, ποὺ φιδό-

γλιστρούσανε ἀπὸ τὰ κυπαρίσσια καὶ στήσανε χορὸν τριγύρω στὸν Ὁρέστη κι ἄρχισαν τὸ μαργιόλικο τραγούδι:

«Ὁϊμέ! Ὁϊμέ!

Τὸν ἐξάφνισες τὸν κόσμον τὸν ὠραῖον!

Χίλια κομμάτια γίνηκε

Ἀπὸ τὸ βαρὺ σου, τὸ ἀτσαλένιο χέρι!

Γιατὶ τέτοια εἶναι τὰ χτυπήματα τῶν ἡμιθέων!

Τραβοῦμε τὰ συντρίμμια στὸν ἀφανισμό.

Καὶ κλαῖμε

Τὴν ὁμορφιὰ ποὺ χάθηκε,

Ὡ Δυνατότερε

Ἀπ' ὅλους τοὺς γιουὺς τῆς Γῆς

Κ' ὑπέροχε,

Χτίσε τότε πάλι

Καὶ μέσα στὴν καρδιά σου ὕψωσέ τονε!

Ἀρχισε!

Μὲ τὸν καθάριο νοῦ σου

Καὶ νέοι ὕμνοι

Ἄς ὑψωθοῦν γιὰ σένα!»⁶

Ὡστόσο, οἱ δυὸ φτισικοὶ ἀριστοκράτες ξακολουθοῦσανε τὴν κουβέντα τους:

— Στὸν μπαμπᾶ σας γράφετε: ἀγαπητέ μου πάτερ ἢ σεβαστέ μου πάτερ;

— Τί λέτε, καλέ! Ἀγαπητέ μου!

— Ἀ! βέβαια, βέβαια! Τί σημασία ἔχουνε, παρακαλῶ, αὐτὲς οἱ δουλικὲς προσφώνησες; (Τὸ ἀπάνω χεῖλι του ἀνασηκώθηκε ἀπὸ ἀηδία): Σεβαστέ μου πάτερ! Φιλῶ τὴν δεξιάν σου! Εἶναι ντροπή! (Τὰ μάτια του λάμπανε ἀπὸ ἱερὴν

ἀγανάχτηση καὶ τὸ χέρι του ὑψώθηκε σφιγμένο). Ἡ οἰκογένεια, ὡς γνωστόν, βρίσκεται στὸ τέλος τῆς, διαλύεται, ἀποσυνθέτεται, πάει! καὶ πρέπει ἐμεῖς οἱ ἀνεπτυγμένοι, οἱ Ἐκλεχτοί!...

— Σοσσ! φώναξε πάλι ὁ δάσκαλος ὑψώνοντας τὸ μολύβι.

Κι ὁ Ὁρέστης — ὁ Ὁρέστης δὲν ἔβλεπε τίποτα, δὲν ἄκουε τίποτα. Εἵτανε μόνος ἐκεῖ μὲ τ' ὄνειρό του πρόσωπο πρὸς πρόσωπο. Κ' εἵτανε ὀδυνηρότατα κωμικὸς ἔτσι ποὺ κερνοῦσε καὶ μεθοῦσε μόνος του.

«Τὸ ἔνστιχτο τοῦ ὑπέροχου ψυχολόγου καὶ ψυχιάτρου, ποὺ εἶχε μέσα του ὁ Χριστός, ἐπιστημονικώτατα τὸν ὀδήγησε σὲ ὅλα τὰ λόγια τῆς ἀγάπης ποὺ εἶπε. Οἱ ὁρμές τῆς καρδιάς ταυτίζονται μὲ τὶς σκέψεις ποὺ ὕστερα ἀπὸ χρόνια πολλὰ γεννοβόλησεν ὁ νοῦς. Κ' ἡ καρδιά τοῦ Χριστοῦ εἶναι πρόδρομη προφήτισσα τοῦ νοῦ τοῦ Νεύτωνα καὶ τοῦ Δαρβί-νου καὶ τοῦ Σπένσερ. Ὅ,τι ὁ σοφὸς δὲν εἶχεν ἀκόμα σκεφθεῖ, ὁ Ναζωραῖος Ποιητὴς τὸ αἰστάνθηκε, κι ὅ,τι τὸ λογικὸ δὲν εἶχεν ἀκόμα δεῖ, τὸ ἔνστιχτο τοῦ εὐγενικοῦ ὀργανισμοῦ τὸ ἀγνάντεψε. Καὶ μόλις σήμερα, ὅ,τι ὁ Χριστὸς εἶπε καὶ δὲν τὸ δικαιολόγησε, ἡ Ἐπιστήμη τὸ δικαιολογεῖ, δείχνει βαθιά, ἀνατέμνοντας τὶς σάρκες μας, τὶς ἴνες ποὺ μᾶς σμίγουνε μὲ ὅλο τὸν κόσμον, σὲ μιὰν ἀρμονικώτατη καὶ μιὰν ἡδονικώτατη ἔνωση ἀγάπης κι ἀδερφοσύνης.»

Πόσο ἥρεμα, σὰ βαρὺ σύγνεφο ἀπάνω σὲ λιόζεστο βουνό, καὶ πόσο θλιμμένα πέρασεν ὁ ἥσκιος τοῦ Χριστοῦ ἀπάνω ἀπὸ τὰ μνήματα! Μερικοὶ χαμογελάσανε σὰν τὸν εἶδανε, περιφρονητικώτατα, σοφοὶ αὐτοὶ κουφιοκεφαλᾶκηδες καὶ ξεχαλιναρωμένοι ἀπὸ τὶς δεισιδαιμονίες τῶν ὄχλων. Ἄλλοι προσέχανε ἄλλοῦ, δένανε τὴ γραβάτα τους ἢ διορθώνανε μὲ τὴν ἄκρη τοῦ μανικιοῦ τους τὸ σηκωμένο χνούδι τοῦ ἀψηλοῦ

τους καπέλλου ἢ κρυφосαλιώνανε τὰ χεῖλια τους νὰ κοκκινίσουν — καὶ δὲν τὸν εἶδανε!

Ἡ Χρυσούλα μόνον, ὡς τὸν εἶδε, ἔσκυψε τὸ κεφάλι. Ἡ ψυχὴ τῆς γονάτισε μέσα τῆς, κ' ἔλυσε τὰ μαλλιά τῆς κι ἄνοιξε κ' ἔχυσε τ' ἀρώματα τῆς καρδιάς καὶ εἶπε:

«Σὺ εἶσαι ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή. Σὺ μόνο. Οὔτε τὸ μέτωπο τῆς Ἀθηνᾶς τὸ σκληρὸ καὶ κυρίαρχο. Οὔτε τοῦ Ἀπόλλωνα τὰ χεῖλια ποὺ καῖνε καὶ τὰ μαλλιά ποὺ πληγώνουν. Τὰ χέρια Σου μόνο, Κύριε, παρηγοροῦν καὶ δέρνουν καὶ θαματοργοῦν, τὰ χέρια Σου τὰ διάφανα καὶ λευκά καὶ κερένια, σὰν ἄρρωστης γυναίκας. "Ω! νὰ μπορούσα ν' ἄγγιζα τὰ χέρια Σου, Κύριε!»

IV

Ὁ οὐρανὸς ἄρχισε νὰ κατσουφιάζει. "Ολοι σηκώσανε τὸ κεφάλι κ' εἶδανε μ' ἐλπίδα ἓνα σύγνεφο κατάμαυρο, ποὺ κρεμότανε ἀπάνω ἀπὸ τὰ δέντρα, γεμάτο βροχὴ.

— Ἄ! νὰ μὴ βρέξει! νὰ μὴ βρέξει, νὰ γλυτώσουμε!

— Δὲ σοῦ 'λεγα νὰ μὴν ἔρθομε; Καλὰ καθόμαστε στὸ καφενεῖο.

— Ἄ! πότε νὰ βρέξει! πότε νὰ βρέξει!

Ἡ μέρα ὅλη βουρκωμένη καὶ σύμπαθη ἤρεμα καὶ δειλὰ πονοῦσε κ' ἤθελε νὰ κλάψει δυνατὰ καὶ ν' ἀλαφρώσει καὶ δὲν τολμοῦσε.

— Δὲν τότε χωνεύω πιά! δὲν τότε χωνεύω τὸ σαχλό!

Μούγκριζε ὁ ψευτοκαλλιτέχνης φουσκώνοντας καὶ ξεφουσκώνοντας κι ἀναταράζοντας τὰ χεῖλη του σὰ χήτη λιονταριοῦ.

— Τί ἀηδίες, τί ἀσυναρτησίες, κλέφτης ἀπὸ δῶ, κλέφτης

ἀπὸ κεῖ, βιδάνιο ἀπὸ τὰ βιβλία, κ' ἔρχεται τώρα νὰ μᾶς πουλήσει σοφίες! ἄα! μούγκριζε κι ὁ βιβλιοθηκᾶριος τρίζοντας τὰ δόντια του.

— Ἄ, νὰ μὴ βρέξει νὰ γλυτώνομε! ἀναστενάξανε ὅλοι τριγύρω.

Ραγιζότανε ἡ καρδιά τῆς Χρυσούλας θαμπομαντεύοντας τὴν προστυχιά τῶν ἀνθρώπων γύρω. "Ενας φόβος παράξενος τὴν κυρίευε. "Εμοιαζε μὲ τὸ περιστέρι ἡ Χρυσούλα, ποὺ ξάφνου βρέθηκε σὲ φωλιά γερακιῶν. Ψυχὲς ταπεινὲς καὶ μπακαλίστικες γύρω τῆς, χαμοσερνάμενες καὶ λασποχαροῦσες, χωρὶς ἰδανικά, ὅ,τι ἰδανικά κι ἄς εἶσανε, χωρὶς καμιά πίστη, καμιά φιλοδοξία, κανένα σκοπὸ! Ψυχόρμητα ἔνοιωθε ἡ Χρυσούλα ἓναν παράξενο φόβο καὶ μαζευτότανε καὶ δὲν τολμοῦσε νὰ σηκώσει τὰ μάτια τῆς καὶ νὰ τοὺς κυττάξει. Ψυχόρμητα ἔνοιωθε πὼς ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ νέοι γύρω τῆς εἶσαν κανονικοὶ καὶ δίδουλοι καὶ τιποτένιοι, ἀπὸ κείνους ποὺ προοδεύουν στὴ ζωὴ, ἀνοιχτομάτηδες καὶ παραδόπιστοι καὶ πραχτικοί, ποὺ θὰ 'χουν τὴν ἄλλη μέρα πελατεία κ' ὑπόληψη — ραχοκόκκαλα λαστιχένια, χέρια βρώμικα καὶ νύχια μαῦρα, ντυμένα μὲ γάντια, κεφάλια γερά καὶ λογικώτατα, ὅπου ταχτοποιημένες σὲ συρτάρια μ' ἐτικέτες, γιὰ νὰ τοὺς εἶναι πιὸ πρόχειρες, βρίσκονται ὅλες οἱ πρόληψες κ' οἱ πόζες καὶ οἱ μικροπρέπειες καὶ κουτοπονηριὲς τῶν τίμιων καὶ πραχτικῶν ἀνθρώπων.

— Μιὰ ψιχάλα!

— Κύριε Πρόεδρε, βρέχει!

— Βρέχει, βρέχει. Χιχιχιχί!

— Οὐ καημένοι! λίγο ἀκόμα καὶ τελειώνει!

«Ὑπάρχουνε μέσα μας κάποιες ιδέες καὶ κάποιοι ρυθμοὶ τόσο παγκόσμιοι καὶ τόσο δικοὶ μας, πού, κι ἂν δὲν τοὺς

βλέπομεν ἀκόμα νὰ θριαμβεύουνε, νοιώθομε πὼς δὲν εἶναι δυνατό παρὰ νὰ νικήσουνε, γιατί κάποιος βαθιά, πολὺ βαθιά, μᾶς λέει πὼς οἱ ἴδιοι νόμοι, ποὺ κυβερνοῦν κ' ἐναρμονίζουν τ' ἄστρα, κυβερνοῦν κ' ἐναρμονίζουν τὶς καρδιές, ἡ ἔλξη ποὺ τραβᾷ τὸν ὀρισμένον ἄντρα στὴν ὀρισμένη γυναίκα, ἡ ἔλξη ποὺ τραβᾷ μιὰ καρδιά στὴν ἄλλη, εἶναι μέρος μόνο, κομμάτι μόνο, τῆς παγκόσμιας ἔλξης, ποὺ τραβᾷ τὴ Γῆ στὸν ἥλιο καὶ τὸν ἥλιο στὸν Ἡρακλῆ. Ὁ Νεύτωνας τῶν ἄστρων βρέθηκε, τῶν καρδιῶν δὲν ἦρθεν ἀκόμα. Μὰ θὰ ῥθει...

— Δὲ μοῦ λὲς τί δέντρο κάνει τὸ στάρι!

Ἡ φωνὴ τοῦ χτηνιάτρου ἔκοψε μὲς στὴ μέση τὸ λόγο τοῦ Ὁρέστη, κ' ἓνα βουητὸ ἀπὸ συγκρατημένα γέλοια καὶ βρισιὲς ξέσπασε. Ὁ Ὁρέστης ἀνήσυχος ἔστρεψε τὸ βλέμμα του νὰ δεῖ τί τρέχει, τί εἶπανε, κάτι ρώτησε κάποιος, ἴσως καμιὰν ἀπορία, κ' ἔπρεπε ν' ἀπαντήσει, νὰ μὴν ἀφήσει καμιὰν ἀσάφεια στὸ λόγο του καὶ νὰ προχωρήσει. Μάζεψε ὅλη του τὴ δύναμη ὁ κ. Πρόεδρος γιὰ νὰ κρατήσει τὰ γέλοια καὶ σίμωσε τὸν Ὁρέστη καὶ τοῦ ἔπε:

— Τίποτα... τίποτα, κύριε Ἀστεριάδη· ἐξακολουθήσατε, παρακαλῶ...

Κ' ἡ Χρυσούλα ταραγμένη ἔσκυψε στὸ Γοργία, ποὺ διάβαζε συλλογισμένος δίπλα στὸ δάσκαλο, καὶ τότε ρώτησε:

— Κύριε Γοργία, τί εἶπανε, ἀκούσατε; Κύριε Γοργία...

Καὶ τὸ ἀγαθὸ γεροντάκι σήκωσε τὸ ζαρωμένο προσωπάκι του καὶ ρώτησε:

— Τί εἶπανε; τί εἶπανε; Ποιὸς ξέρει! ποιὸς ξέρει!...

Κ' ἔσκυψε πάλι ἀπάνω στὸ βιβλίο.

Ὁ Ὁρέστης ξακολουθοῦσε τώρα ἡσυχος κι ἀτάραχος καὶ θεϊκὰ ἡλίθιος.

«Ὁ Νεύτωνας τῶν ἄστρων βρέθηκε, τῶν καρδιῶν δὲν ἦρθεν ἀκόμα. Μὰ θὰ ῥθει...»

— Ἄ! ξεφώνισε πασίχαρος ὁ ψευτοκαλλιτέχνης, πού, σκυμμένος πίσω ἀπὸ τὸν ὄγκο τοῦ χτηνιάτρου, κάτι ἔφτειανε. Κυττάχτε! θὰ τοῦ κρεμάσω αὐτὸ ἀποπίσω μὲ μιὰ καρφίτσα! Ποιὸς ἔχει μιὰ καρφίτσα; Τὸν ἄτιμο! τὸ φανφαρόνο!

Καὶ σειοῦσε θριαμβευτικὰ ἓνα κομμάτι τετράγωνο χαρτί ποὺ ἔχε γράψει μὲ κόκκινο χοντρὸ μολύβι: «Ἐνοικιάζεται».

— Χαχαχά! Μπράβο! Ὠραία ἰδέα! Μπράβο! φωνάξανε ὅλοι κατενθουσιασμένοι.

— Ἄ! ἔτσι! ν' ἀλαφρώσω! καὶ τὰ βιβλιοθηκάρικα στήθια ἀναπνεύσανε βαθιά κ' ἡδονικώτατα.

— Μὲ προσοχή, καημένε, νὰ μὴ σ' ἀντιληφτεῖ! παρατήρησε ὁ κ. Πρόεδρος.

Ἀγάλια ἀγάλια, στὰ νύχια τῶν ποδιῶν του, σκυφτὰ ἀλαφροσύνηκε ὁ κοντούτσικος ἀνθρωπάκος μὲ τὴ μεγάλη γραβάτα καὶ τὰ μακριὰ μαλλιά καὶ σίμωσε τὸν Ὁρέστη, ἔπιασε σιγοτρέμοντας τὴν ἄκρη τῆς ρεντικότας του καὶ τοῦ κάρφωσε ἀνάλαφρα ἀνάλαφρα τὸ ἐνοικιαστήριο μὲ μιὰ καρφίτσα. Ὅλοι, μόλις κρατώντας μὲ τὰ δόντια τους τὰ γέλοια, περνοῦσανε ἓνας ἓνας ἀποπίσω ἀπὸ τὸν Ὁρέστη, νὰ δοῦν τὸ ἐνοικιαστήριο.

— Μπράβο! Ἐξοχο! Ἀριστοῦργημα! Καλὰ νὰ πάθει ὁ φαφλατᾶς! ὁ Μεγαλοϊδεάτης! ὁ Ἀερόμυαλος! ὁ Ζευζέκης!

— Ἄ! ἀλάφρωσα! Χιχιχί!

Ὅλοι κρατιοῦντανε ὀλοκόκκινοι νὰ μὴ ξεσπάσουνε στὰ γέλοια· μερικοὶ ξεφεύγανε κρυφὰ καὶ τρέχανε ἀνάμεσα στοὺς τάφους κι ἀκουγες ἀσυγκράτητα πιά τὰ γέλοια τους καὶ τὰ ξεφωνητά.

— Χιχιχί! Ποιητάκος! Δὸν Κιχώτης! Ἀλάφρωσα... ἀλάφρωσα!

Ἄ! ἡ Ἰδέα, ἡ Ἰδέα, ἡ ὁμορφὴ Βασιλοπούλα, ποὺ προχωρεῖ μέσα στὸ θαμπὸ χρυσάφι τῆς Αὐγῆς καὶ κατεβαίνει τὸ βουνὸ τὸ ἡλιοροδισμένο καὶ πάει πρὸς τὴν Πολιτεία, ποὺ κοιμᾶται ἀκόμα νυχτοπλανταγμένη, πάει μὲ τὴν πορφύρα τὴν αὐτοκρατορικὰ ποὺ σέρνεται στὶς λάσπες. Κι ἀπὸ τὶς σπηλιὲς ὁλόγυρα κι ἀπὸ τὶς τρύπες τῆς γῆς, κι ἀπὸ τὰ χαμόσπιτα ποὺ χάσκουνε ὁλόμαυρα, γραμμὴ προβαίνουνε καὶ τρέχουνε, μὲ τὰ πόδια, μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ γόνατα, νάνοι τερατόμορφοι (μέσα στὴ νύχτα φαντάζουνε σὰν ἄνθρωποι) καὶ τὴ γιουχαῖζουνε καὶ τῆς πετοῦν βρισιὲς καὶ πέτρες γιὰ νὰ τῆς κόψουνε τὸ δρόμο. Κι αὕτὴ προχωρεῖ ἤρεμῃ καὶ γαλανομάτα, μὲ σμιμένα ἐμπρὸς τὰ χέρια, σὰ νὰ προσεύχεται, σὰ νὰ εὐλογεῖ... Φορεῖ χρυσὴ κορώνα στὸ κεφάλι, φορεῖ κορδέλα κόκκινη στὸ λαιμὸ καὶ προχωρεῖ ἀνάμεσα στοὺς νάνους, ντροπαλή, γλυκεῖα κι ἁθῶα, καὶ τραβᾷ πρὸς τὴν Πολιτεία νὰ σφαγεῖ, ἢ νὰ μπεῖ Βασίλισσα.

Γύρω καὶ μπροστὰ στὸν Ὁρέστη οἱ νάνοι γελοῦσανε καὶ βρίζανε. Κι αὐτὸς προχωροῦσε ἤρεμος, γλυκὸς κι ἁθῶος, γιὰ νὰ σφαγεῖ.

«Ὁ Νεύτωνας τῶν ἄστρων βρέθηκε, μὰ τῶν καρδιῶν δὲν ἦρθε ἀκόμα. Μὰ θὰ ῥθει! Καὶ θὰ μᾶς μυήσει στὰ κα-
ταπράσινα Ἐλευσίνια Μυστήρια. Καὶ θὰ γνωρίσουμε τὴ
χαρά. Ἀπάνω ἀπὸ τοὺς σχολαστικοὺς καπνοὺς καὶ τὰ στε-
νοκέφαλα δόγματα, ἀπάνω ἀπὸ τὶς ἐγωλάτρισσες καὶ μι-
σερὲς ἀπόλαψες τοῦ ἀτομικοῦ Ἐγώ, ἀπὸ τὴ γεωμετρικὴ,
ἀσφυχτικὰ λογικὴ τῶν πραχτικῶν, ἀπὸ τὰ μισογκρεμι-
σμένα σύνορα ἠθικῆς κι ἀνηθικότητος, καλοῦ καὶ κακοῦ,
ὁμορφου κι ἄσκημου, ἀπάνω ἀπὸ τὴ διάκριση ζώου καὶ

ἀνθρώπου, ἀνθρώπου καὶ θεοῦ, θὰ γνωρίσουμε τὴ χαρά.»

Ἐνα ἄγριο φύσημα ἀναποδογύρισε τὰ φύλλα, τὰ κυπα-
ρίσσια σαλέψανε τὶς κορφές τοὺς τρομαγμένα καὶ τὰ μικρὰ
κλαδιὰ φωνάξανε. Χοντρές σταλαγματιὲς πέφταν ἀπὸ τὰ
σύγνεφα ποὺ κρεμόντανε ἀποπάνω.

— Βρέχει! βρέχει! φωνάξανε τώρα ὅλοι δυνατὰ καὶ φύ-
γανε τρεχάτοι, ξεκαρδισμένοι στὰ γέλοια.

— Βρέχει! βρέχει!

Ὁ Ὁρέστης κόπηκε στὴ μέση, κύτταξε γύρω του· μιὰ
ἀγωνία κίτρινη περεχύθηκε στὸ πρόσωπό του, ὡς εἶδε πὺς
εἶχε μείνει σχεδὸν μόνος, καὶ κατέβηκε τρικλίζοντας ἀπὸ τὸ
βῆμα ζητώντας μὲ τὴ ματιὰ του τὴ Χρυσούλα. Μὰ δὲ μπο-
ροῦσε τίποτα νὰ διακρίνει. Μιὰ μαύρη σκέπη μπῆκε μπρο-
στὰ στὰ μάτια του.

— Μὰ δὲν πειράζει, κ. Ἀστεριάδη, τοῦ ἔλεγε δίπλα του
ὁ κ. Πρόεδρος, μόλις κατορθώνοντας νὰ κρατήσῃ τὴν ἀπαι-
τούμενη προεδρικὴ σοβαροσύνη. Δὲν πειράζει... παρακαλ-
λῶ... ἐξακολουθήσετε.

— Ὅχι, ὄχι! Βρέχει! ἀκουστήκανε πάλι πλῆθος φωνές
πνιγμένες στὰ γέλοια. Βρέχει, βρέχει!

— Πᾶμε, Ὁρέστη! πᾶμε! ἔλεγε κ' ἡ Χρυσούλα καὶ τὸν
τραβοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι ἱκετευτικά, καὶ δὲν ἔβλεπε τὴν ὥρα
νὰ φύγει, νὰ φύγει μακριὰ τους, νὰ μείνουνε πάλι μόνοι,
ἡσυχοι κ' εὐτυχισμένοι σὰν καὶ πρῶτα, μακριὰ ἀπὸ τὸ
πλῆθος αὐτὸ τῶν μαύρων ἀνθρώπων.

Ὁ Ὁρέστης νευρικός, σαστισμένος, ἔσπρωξε τὴ Χρυσού-
λα ἀπὸ κοντά του ἀπότομα... Δὲν ἤξερε τί νὰ κάμει, ποῦ νὰ
πάει, τί νὰ πεῖ. Ἐνα ἀναφυλλητὸ τοῦ κόμπιαζε καὶ τοῦ
ἔπνιγε τὸ λαιμὸ κ' ἤθελε νὰ κλάψῃ, νὰ ξεσπάσῃ, μὰ δὲν
καταδεχότανε.

— Βρέχει! βρέχει! άκουγότανε πάλι οί φωνές και τὰ γέλοια.

— Κύριε Γοργία, πᾶμε, εἶπε ἡ Χρυσούλα, κι ἄγγισε ἀνάλαφρα τὸ Γοργία, πού εἶτανε πεσμένος σὲ βαθεῖα συλλογὴ ἀπάνω στὸ βιβλίο. Πᾶμε! και τοὺς ἔσπρωξε σιγὰ και τοὺς δυὸ μὲ μιὰ κίνηση δειλότατη και προσεχτική. Πᾶμε!

Ὁ κ. Πρόεδρος ἔφυγε βιαστικός, γιατί δὲ μπορούσε πιά νὰ πνίξει μὲ τὸ μαντήλι του τὰ γέλοια, ἔτσι πού στράφηκε τώρα ὁ Ὁρέστης και φάνηκε τὸ ἐνοικιαστήριο σοβαρώτατο νὰ κάθεται ἀπάνω στὴ ρεντικότα.

Κ' εἶταν ἀλήθεια κωμικώτατος ὁ Ὁρέστης, ἔτσι πού προχωροῦσε κ' ἔφευγε μὲ τὸ ἐνοικιαστήριο ἀποπίσω. Ὅλοι σκύφτανε τὸ κεφάλι τους και τότε βλέπανε και τὰ μάτια τους γελοῦσανε και τὸ στόμα τους και ὅλη τους ἡ ψυχὴ, ἀδερφωμένοι ὅλοι σφιχτὰ σφιχτὰ στὴν κοινὴ ἀπόλαψη τοῦ Χυδαίου και τοῦ Πρόστου.

— Καλὰ τοῦ τὴν καταφέραμε! Μπρὲ μπράβο!

— Καλὰ νὰ πάθει ὁ σχολαστικός!

— Ὡ τὸν ποιητάκο μας! Μὰ κυττάχτε τον πῶς περπατεῖ. Σοβαρώτατα! Χαχαχά!

— Ἐνοικιάζεται! ἐνοικιάζεται! Χαχαχά! Τὸ ἀπάνω πάτωμα εἶναι ἀδειανό!

— Ἄα! ἔτσι! Ἀλάφρωσα, βρε παιδιά! Μοῦ καθότανε στὸ στομάχι!

Ὁ Κοραῆς ἀπέναντι τοὺς κύτταζε ἀπελπισμένος.

Ἡ βροχὴ ἄρχισε δυνατώτερη τώρα. Ὁ δάσκαλος σηκώθηκε, ἔκλεισε τὸ τετράδιο νὰ μὴ βραχοῦν οἱ σημειώσεις του, σήκωσε ἀπὸ χάμω τὸ μαντήλι του, τὸ δίπλωσε σὲ σχῆμα τριγωνικό, κύτταξε τὸν οὐρανό, ἐνοίωσε τὴ βροχὴ νὰ τότε μουσκεύει, σκέφτηκε λίγο κ' εἶπε:

— Βρέχει!...

Κ' ὕψωσε τὴν ὀμπρέλλα του. Μιὰ χοντρή ἄγαρμπη σὰ γεροντοκόρη ὀμπρέλλα, και τὴν ἄνοιξε, σιγὰ σιγὰ, νὰ μὴ σκιστεῖ. Καλοθρεμμένος, μὲ μούσι, σοβαρός, ἔσκυψε μὲ κόπο κι ἀνασήκωσε τὸ πανταλόνι του ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ τακουνιοῦ μόνο. (Τοῦτο σήμαινε πῶς ἡ λάσπη στὸ δρόμο δὲν εἶτανε πολλή). Τὸ αἷμα σωριάστηκε ὅλο στὸ κεφάλι του κ' οἱ ραφές τῶν ρούχων τρίξανε. Ἡ στάση του, ἔτσι πού εἶτανε σκυμμένος και τρίκλιζε, δὲν εἶτανε καθόλου ἀξιόπρεπη κ' ἐπιβλητική. Τὸ κατάλαβε και μόνος του και ἀνασηκώθηκε ὀλοκόκκινος, κ' ἔφυγε βιαστικά, γραμμὴ γιὰ τὸ σπῆτι του, ἀντιγράφοντας τίς σημειώσεις του στὸ καθαρό.

Κ' οἱ τρεῖς, οἱ ἄλλοι τρεῖς, φύγανε κι αὐτοὶ γρήγορα γρήγορα, λὲς και τοὺς δέρνηανε και τοὺς διῶχναν τὰ γέλοια πού χυμοῦσαν ζωπίσω τους — σὰ μαντρόσκυλα πού γαυγίζουν.

V

Ξάφνου, ἔτσι πού τρέχανε, τὰ μάτια τῆς Χρυσούλας πέσανε στὸ χαρτί πού εἶτανε καρφωμένο στὴ ρεντικότα τοῦ Ὁρέστη.

Ὡ πῶς μπόρεσε και κρατήθηκε και δὲν ἔπεσε ἐκεῖ πίστομα στίς πέτρες ἀπάνω! Ὡ πόσο θὰ ἴδινε τὴ ζωὴ της νὰ ἔχε τὴ δύναμη νὰ γυρίσει πίσω στὸν ὄχλο ἐκεῖνο πού γελοῦσε ἐκεῖ πέρα και νὰ θεαθεῖ μπροστά τους ξαγριεμένη, καταφρονετικά κι ἀμείλιχτη και νὰ τοὺς πεῖ... Τί νὰ τοὺς πεῖ; τί νὰ τοὺς πεῖ; Κ' ἔτρεμε ὅλη.

— Τί ἔχεις, Χρυσούλα; τί ἔχεις; Ἐνοίωσε ὁ Ὁρέστης ἀπάνω στὸ μπράτσο του τὸ κορμὶ τῆς Χρυσούλας ὅλο νὰ πέφτει και νὰ σπᾷ.

— Τίποτα, τίποτα...

Με μιὰ κίνηση ἀδέξια κι ἀστόχαστη ἄρπασε τὸ χαρτί καὶ τὸ τσαλάκωσε στὰ χέρια της. Ἡ καρφίτσα τῆς κάρφωσε τὰ δάχτυλα, μὰ δὲν ἔνοιωσε τίποτα.

— Τί χαρτί 'ναι αὐτό; Γιατί τὸ κρύβεις; Θέλω νὰ δῶ!

Ἄρπαξε τὸ χέρι της ὁ Ὁρέστης νευρικός καὶ πολέμησε νὰ τῆς τὸ ἀνοίξει.

— Μή, μή... Ὁχι, Ὁρέστη! Ὁρέστη μου! φώναξε ἡ δύστυχη σφίγγοντας ἀπελπισμένα τὸ χέρι της.

— Θέλω νὰ δῶ! θέλω νὰ δῶ! Εἴτανε καρφωμένο ἄπάνω μου! θέλω νὰ δῶ!

Τὴν κρατοῦσε καὶ τῆς πλήγωνε τὸ χέρι κι αὐτὴ ἀπελπισμένη ἄφησε τὰ δάχτυλά της ν' ἀνοίξουνε κι ἄπλωσε τὰ δύο της τὰ μπράτσα ἄπάνω στοὺς ὤμους τοῦ Ὁρέστη.

— Ἀγάπη μου, δὲν εἶναι τίποτα, τίποτα... Μὴ λυπηθεῖς, Ὁρέστη μου!

Κι αὐτὸς τὴν παραμέρισε μ' ἓνα κίνημα σκληρὸ τοῦ χειριοῦ του καὶ ξετύλιξε τὸ χαρτάκι. Τὰ γράμματα τὰ κόκκινα πετάχτηκαν σὰ φλόγες καὶ τοῦ κάψανε τὰ μάτια.

Μιὰ φωνὴ στριγγιὰ ἀνέβηκε στὸ λαιμὸ του, μὰ σφάχτηκε ἐκεῖ ἀπὸ κάποιο δίκωπο μαχαίρι.

Γύρισε ἀπότομα πίσω τὸ κεφάλι κ' ἡ πρώτη του ὁρμὴ τὸν ἔσπρωξε νὰ τρέξει νὰ γυρίσει πίσω, νὰ τοὺς βρεῖ, νὰ φωνάξει, νὰ βρῖσει, στὰ χέρια του μέσα ἔνοιωθε τὴν πρωτόγονη νοσταλγικὴ λαχτάρρα τῶν χειρῶν ποὺ δέρνουνε. Κ' ὕστερα στράφηκε πάλι μπροστὰ κι ἄρχισε νὰ δρασκελίζει γρήγορα γρήγορα τὸ δρόμο, σὰ νὰ τὸν κυνηγοῦσε κανεὶς. Λὲς καὶ βιαζότανε νὰ πάει κάπου, σὲ καμιὰ γωνιά παράμερη, νὰ μὴν τόνε δεῖ κανένας, νὰ μὴν τὸν ἀκούσει ψυχὴ καὶ νὰ πέσει χάμω καὶ νὰ κυλιστεῖ καὶ νὰ φωνάξει κ' ὕστερα νὰ

σκύψει τὸ κεφάλι του ἀνάμεσα στὰ γόνατά του καὶ ν' ἀρχίσει νὰ κλαίει, νὰ κλαίει, νὰ κλαίει. (— Τί θὰ γενῶ; τί θὰ γενῶ; Ποῦ θὰ πάω... μοῦ φαίνεται θὰ τρελλαθῶ!)

— Ὁρέστη μου! Ὁρέστη μου!

Ἐτρεχε πίσω λαχανιασμένη ἡ Χρυσούλα, σέρνοντας μαζί της καὶ τὸ Γοργία, ποὺ εἶχε σαστίσει καὶ δὲν ἤξερε γιὰ ποιὸ λόγο νὰ φωνάζουν ἔτσι καὶ νὰ τρέχουν.

Κ' ἔβρεχε. Ὅλο ἔβρεχε. Μισερωμένες φτάνανε τώρα οἱ φωνὲς καὶ τὰ γέλοια. Εἶχανε ὅλοι οἱ σπουδαστὲς κυκλώσει τὸ μνῆμα τοῦ Κοραῆ κ' ἓνας εἶχε σκαλώσει ἄπάνω στὰ κάγκελα κ' ἔβαζε γύρω στὴν προτομὴ τὸ μεγάλο, τὸ βαρὺ σὰν κατάρρα στεφάνι. Κάπου κάπου ἀκουγότανε μερικὲς ἀλάκαιρες ἀμισέρωτες λέξεις.

— Πιὸ κάτω! Σιγά! θὰ τὸ σπάσεις, βλάκα!

— Οὐ καημένοι, σωπάτε!

— Διόρθωσε τὴν κορδέλα! τὴν κορδέλα! Ἔτσι! ὄχι ἔτσι!

— Στραβὸς εἶσαι; Νὰ φαίνονται τὰ γράμματα!

— Σσσσ!

Ἐπεσε βαρεῖα σιωπὴ. Ἐάφνου μιὰ φωνὴ ρητορικὰ μεγαλόστομη ὑψώθηκε. Φαίνεται, ἐκεῖνος ποὺ ἀνέβηκε στὰ κάγκελα νὰ κρεμάσει τὸ στεφάνι, σὰν τέλειωσε τὴ δουλειά του, σκέφτηκε πὼς ἡ θέση του τοῦ ἐπιβάλλει νὰ κάμει ἓνα ἀστεῖο. Κι ἄρχισε νὰ μιμεῖται τὴ φωνὴ τοῦ Ὁρέστη καὶ νὰ τὸν κοροϊδεύει.

Ἡ φωνὴ δυνατὴ ἔσκιζε, σὰ λόγχη, τὴ σιωπὴ, κοφτερὴ κι ἀτσαλένια. Ἄθελα στάθηκαν, κρατώντας τὴν ἀναπνοή τους, ὁ Ὁρέστης κ' ἡ Χρυσούλα γιὰ ν' ἀκούσουν. Κι ἄκουσαν:

— Εἶμαι ὁ Ρήγας Φεραῖος μιᾶς μεγάλης Πνευματικῆς Ἐπανάστασης! Ὁρρίζεστε;

Μιὰ κολώνα γέλοια ὑψώθηκε κ' ὕστερα ἔσπασε καὶ σκόρ-

πισε, σάν γκρεμοτσάκισμα χιλιάδων άπανεσάλλων ποτη-
ριών. 'Η φωνή ξαναφώνισε πιό δυνατά:

— 'Ορκίζεστε;

'Η καρδιά τής Χρυσούλας πιάστηκε κ' έσφιγγε τὸ μαν-
τηλάκι της άπάνω στὸ στόμα για νά μὴ τὴν άποπάρουν οἱ
λυγμοί.

— Θε μου! Θε μου!

Καὶ φεύγανε τρεχάτοι καὶ ζητούσανε σαστισμένοι νά
βροῦνε τὴν ὀξώπορτα. Πίσω τὰ γέλοια τῶν πρόστυχων
καὶ πραχτικῶν φρουμάζανε.

'Ανάμεσά τους ὁ Κοραῆς τοὺς κύτταζε άπελπισμένος.

Εἶναι ἄραγε οἱ νέοι αὐτοὶ οἱ 'Ελληνες, θλιβερά άπομει-
νάρια τῆς Φυλῆς, ξεφυσίδια δέντρου σαπημένου άπό τὰ
πολλὰ γερατειά καὶ σακατεμένου άπό τοὺς πολλοὺς ξυλο-
κόπους, ἢ εἶναι βάρβαροι άκόμα, μὲ χοντρές άνατολίτικες
ψυχές, πὺ τίς θολώνουνε ὡς τώρα ξένα άκάθαρτα αἵματα
καὶ πολυκαίρινη σκλαβιά; Στὰ λαχανοπάζαρα τῶν ψυχῶν
τους δὲν ἀνθίζει κανένα ὄνειρο μπλέ. 'Ο νοῦς τους, γεμάτος
παλιομαχαλάδες ὅπου κωλοσέρνονται καὶ ζητιανοκυλιούν-
ται οἱ πρόστυχες καὶ γκραβαρίτικες ἀντίληψες τῆς ζωῆς.
Πίσω άπό τὰ φράκα τους τὰ καλοσιδερωμένα μαυρολογᾷ ἡ
λερὴ ἀρβανίτικη φουστανέλλα καὶ κάτω άπό τ' ἄψηλά κα-
πέλλα τους ἀργοσαλεύει ἡ σκούφια τοῦ λιάπη μὲ τὰ λιγδω-
μένα ξόμπλια κι άπό τίς μύτες τῶ λουστρινένιων παπου-
τσιῶν τους ξετρυπώνει ὀλοκαίνουργια παρδαλή ἡ φούντα
τοῦ άθάνατου σαρουχιοῦ!

Μιά ἀγανάχτηση καὶ μιὰ περιφρόνηση σάν τρικυμία
ξέσπασε στὰ στήθια τοῦ 'Ορέστη. Τοῦ ἤρθε νά δαγκώσει
τὰ χέρια του, νά σπάσει τίποτα, νά φωνάξει άπό τὸ θυμό.

— 'Ορέστη μου, 'Ορέστη μου, ἄφηνέ τους.

'Η πρώτη του ὑποσυνείδητη ὁρμὴ εἶτανε πάλι τὸ βαθὺ
αἶσθημα τῶν πρωτόγονων ἀνθρώπων, νά ρηχτεῖ άπάνω τους
μὲ τὰ χέρια, καὶ μὲ τὸ κορμὶ καὶ μὲ τὸ κεφάλι, καὶ νά τοὺς
ἀναποδογυρίσει ἀνάσκελα καὶ νά πατήσκει άπάνω τους τὸ
γόνάτο του καὶ νά ρῆξει στὸ ἐγὼ του σπαρταριστὴ τὴ γλυ-
κώτατη ἡδονὴ πὺ νοιώθουνε τ' ἀρπαχτικά καὶ σαρκοβόρα
ζῶα, ὅταν ἔχουν μπηγμένα τὰ νύχια τους μέσα στὸ ζεστὸ
κορμάκι τοῦ ἔχτροῦ... "Ο,τι βαθιὰ στὴν ψυχὴ του, προγο-
νικὸ κι άπολίτιστο, ληθαργικὰ κοιμότανε, ἀνατινάχτηκε καὶ
ξύπνησε άθάνατο καὶ παντοδύναμο. Τὰ χέρια τοῦ 'Ορέστη
σφιχτήκανε, καὶ τὸ άπάνω χεῖλι του τρεμούλιαζε κ' ἔδειχνε
τὰ δόντια του πρὸς τὸ δεξὸ πλάϊ καὶ τὰ μάτια του γεμίσανε
άπό ἀναλαμπές κίτρινες.

"Ενα ἀνακύκλωμα τῆς ψυχῆς ἀστραποδιαβατάρικο, κ' ὕ-
στερα ὅλα ξεθωριάσανε καὶ σβήσανε, ἓνα ἄγριο κι ὁμορφό-
τατο τέντωμα ὅλου τοῦ ὀργανισμοῦ, κ' ὕστερα, στή στιγμὴ ὁ
μαραζάρης πολιτισμὸς κωλοσύρθηκε καὶ τὰ εὐνούχισε ὅλα κ'
ἡ ἀνυπόταχτη ὁρμὴ νταντούλιασε κ' ἔκλινε, καὶ τὰ χεῖλια τοῦ
'Ορέστη καὶ τὰ μάτια κ' ἡ ψυχὴ σκλαβωθήκανε άπό τὸ ἡλίθιο
ἐξευτελισμένο χαμόγελο τῆς ἀνήμπορης περιφρόνησης.

— Τιποτένιοι... τιποτένιοι.

Ψιθύρισε κ' ἱκανοποίησε τὸν ξεθυμασμένο θυμό του. Κ'
ὕστερα στράφηκε πρὸς τὴ Χρυσούλα, πὺ τρεμάμενη περι-
μενε παράμερα κάποιον ξέσπασμα ὀργῆς, καὶ τὴν πῆρε άπό
τὸ χέρι κ' εἶπε:

— Πᾶμε, Χρυσούλα! Νά φύγομε! νά φύγομε!

VI

Τὰ γέλοια κ' οἱ φωνές δὲν τοὺς φτάνανε πιά. 'Ο καιρὸς

είχε καλοσυνέψει κι αυτός. Τὸ σύγνεφο ὅλο εἶχε χυθεῖ στὴ γῆς καὶ τὰ δέντρα νιολοιζόμενα φαντάζανε τώρα πιὸ δυνατὰ καὶ πιὸ πράσινα κι ἀνασαινανε ἀναπνέοντας ἔτσι βαθιὰ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Ἐνοιωθες, βογγοκυλοῦσε μέσα τους βουίζοντας ὁ χυμὸς ὅλης τῆς γῆς, λὲς κ' εἶσανε ὠριμα κορμιὰ γυναικῶν, ποὺ ὀρθώνονται ὕστερα ἀπὸ τὴν ἡδονὴ μουσκεμένα ἀκόμα ἀπὸ τὸν ἴδρω, καὶ τὰ στήθια τους χορτασμένα τραντάζουνε ἀπὸ τὴν ἀνυπόταχτη χαρὰ.

Στὸ βάθος, ἀνάμεσα στὰ δέντρα, ἓνας πέπλος νυφικὸς ἀπὸ μπλὲ κι ἄσπρο διάφανο τούλι ἀραιοκυματοῦσε. Κι ἀπὸ τὴ γῆς ἀνέβαινε λαγνότατη, καὶ πλαντοῦσε τὸν κόσμον κι ἀναστάτωνα σύντριχα τὰ πιὸ κρυφὰ καὶ πρωτόγονα ἔνστιχτα τῆς σάρκας, ἢ βαρειὰ μυρωδιά, ἢ ἀβάσταχτη, ποὺ ἀναδίνουνε τὰ χρώματα ὕστερα ἀπὸ τίς μεγάλες μπόρες.

Ταραγμένη ἡ Χρυσούλα ἀπ' ὅλες αὐτὲς τίς ὁρμὲς καὶ τίς φωνὲς τῶν χωμάτων βιαζότανε νὰ γυρίσει στὴ γαλήνη τοῦ σπιτιοῦ.

(— ὦ! νὰ ξαπλώσω, νὰ ξαπλώσω στὸ κρεβάτι μου, νὰ ξεστοτυλιχτῶ, νὰ ἴναι κλεισμένα τὰ παράθυρα, κλειστὲς κ' οἱ πόρτες, νὰ μὴν ἀκούω τίποτα, νὰ μὴ βλέπω τίποτα καὶ νὰ ῥθει ὁ ὕπνος, ὁ ὕπνος νὰ πέσει ἀπάνω μου νὰ μὲ σκεπάσει, σὰ σεντόνι.

»Τὰ χρώματα κ' οἱ μυρωδιὲς τῆς γῆς μὲ πονοῦνε, μέσα μου ξυπνοῦνε ὁλόκληρο δίχτι ἀπὸ πλοκαμούς ἀνατριχίλας καὶ ντρέπομαι καὶ κοκκινίζω.

»ὦ! πότε νὰ πάμε σπíti, νὰ σφίγγω ἀπάνω στὰ στήθια μου τὰ χέρια τοῦ Ὁρέστη, νὰ μὴ φοβοῦμαι τίποτε καὶ νὰ ξαπλώσω καὶ νὰ κοιμηθῶ... ὦ ὕπνε! ὕπνε!)

Εἶχανε φτάσει πιά στὴν ὀξώπορτα τοῦ νεκροταφείου,

ὅταν ἄξαφνα θεωροῦνε νὰ ῥχεται ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, κι ὥς νὰ τὸ δοῦνε νὰ βρίσκεται μουγκρίζοντας μπροστὰ τους, ἓνα αὐτοκίνητο (σὰ σὲ ὄνειρο, σὰ σὲ ὄνειρο τὰ ἔβλεπε αὐτὰ ἡ Χρυσούλα).

Ὁ λακὲς κατέβηκε κι ἀνοιξε τὴν πορτίτσα, ἓνα πόδι μικρούλικο, καμαρωτό, φάνηκε, ἀστραγάλοι τορνευτότατοι μέσ' ἀπὸ τίς τρυπητὲς μεταξόμαυρες κάλτσες, ἓνα σὰν ἀνοιγόκλεισμα τρομαγμένων ματιῶν γοργοφανέρωμα ποδιοῦ — ἀπὸ τὰ γοργοφανέρωματα ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἀφήνουν τὰ κορμιὰ τῶν ἐφήβων νὰ ἡσυχάσουν ὅλη τὴ νύχτα — κ' ἔπειτα τὸ φροῦ φροῦ τοῦ μεταξένιου μαύρου φουστανιοῦ, ποὺ τὰ σκέπασε ὅλα — ἀγκαλιάζοντάς τα.

Ὁ Ὁρέστης τινάχτηκε δυὸ τρία βήματα μπροστὰ, τὸ κορμί του ὅλο ἔτρεμε. Δὲν πρόφτασε νὰ σκεφεῖ, δὲν πρόφτασε νὰ φωνάξει: «Ὁρέστη» ἡ Χρυσούλα. Ἦθελε, μὰ δὲν μπορούσε, καὶ θὰ ἔπεφτε ἀνδρὲς τὴν ἔπιανε ἀπὸ τὸ χέρι ὁ Γοργίας.

Ἀκκοῦμπησε στὸν τοῖχο κ' ἔσφιγγε τὰ χέρια τῆς τὸ ἓνα μὲ τ' ἄλλο καὶ τὰ νύχια τῆς καρφωνόντανε στὴ σάρκα τῆς καὶ τὰ μάτια τῆς ὀλανοιγμένα κυττάζανε — ὦ! νὰ σκύψει, νὰ κάμει δυὸ δίπλες τὸ κορμί τῆς καὶ μὲ τὸ κεφάλι μπροστὰ νὰ χυθεῖ καὶ νὰ ξεφύγει, μὰ δὲν μπορούσε. Εἶτανε ριζωμένη στὸ χῶμα, ἀκκοῦμπησμένη σύγκορμα, σὰν περιπλοκάδα, ἀπάνω στὸν τοῖχο τοῦ νεκροταφείου καὶ κύτταζε...

(Μὴν εἶταν ὄνειρο; μὴν εἶταν ὄνειρο; Ὅλα περνοῦσαν ἀπὸ τὰ μάτια τῆς ἀνάρια κι ἀπόκοσμα καὶ θαμπὰ — ὦ! νὰ μπορούσε νὰ μεταπνίσει καὶ ν' ἀλαφρώσει ἀπὸ τ' ὄνειρο τὸ μολυβένιο, ποὺ θὰ ἔπεφτε ἀπὸ τὰ φύλλα κάποιας καταραμένης συκιᾶς!)

Εἶτανε, λέει, στὸ νεκροταφεῖο Μονπαρνὰς μὲ τὸν Ὁρέστη καὶ τὸ Γοργία. Καὶ στεκότανε στὸ κατώφλι. Κι ὄρμησε

μέσ' ἀπὸ τῇ θολούρᾳ πέρα τοῦ ἀτέλειωτου δρόμου ἓνα αὐτοκίνητο, κι ὡς τὴν εἶδε, ἤρθε καὶ στάθηκε μουγκρίζοντας μπροστά της. Ἡ πορτίτσα τοῦ ἀνοιξε καὶ νευρικά καὶ χλωμὴ πῆδησε κάτω — Θέ μου! μὴ δὲν εἶναι ὄνειρο; — Ἐκείνη, ἢ Ἄλλη, ἢ Νόρα! ἢ Νόρα!

Ὁλο τὸ κορμὶ τῆς Χρυσούλας σείστηκε, σὰν ἓνας λυγμὸς ὅλο. Ἄνοιξε τὰ μάτια της τὰ μεγαλωμένα ἀπὸ τὸν τρόμο καὶ κύτταξε. Ὡ! εἶταν Ἐκείνη! Ἐκείνη! — πότε ἤρθε, πότε πάλι γύρισε, θὰ τῆς τόνε ξαναπάρει γιὰ πάντα, γιὰ πάντα τώρα. Μέσα στὰ χέρια τῆς Μοίρας δὲ βλέπω τίποτα πιά λευκό, τίποτα πιά λευκὸ γιὰ Σένα, Χρυσούλα!... Ὡ! πῶς πετιοῦνται ξανὰ ἀπὸ τ' ἀνταρεμένα βάθη τοῦ ὀρίζοντα, σύγνεφο βαρὺ κι ἀτέλειωτο ἀπὸ ἀρίφνητα κοράκια, οἱ μαῦρες-μαῦρες νύχτες πάλι!...

— Μὴν κάνετε ἔτσι... Πῶς τρέμετε;... Μὴν τρέμετε... Ἦσυχάσατε... τῆς ἔλεγε καὶ τῆς ξανάλεγε ὁ Γοργίας καὶ τῆς χάδεψε τὸ χέρι.

Κ' ἐκείνη τὸν κύτταξε ξαφνισμένη πῶς βρέθηκε κοντὰ της, τί τρέχει, ποῦ εἶσαν;

— Δὲν τρέμω... Δὲν ἔχω τίποτα... Εἶμαι ἡσυχῇ... Γιατί νὰ τρέμω; Βλέπετε, δὲν τρέμω.

Κ' ἔτρεμε ὅλη. Καὶ κύτταξε. Κύτταξε τὸν Ὁρέστη ποὺ χλωμὸς προχωροῦσε... προχωροῦσε... Ἄ! καὶ νάειταν μπορετὸ νὰ τόνε σταματήσει, μὰ δὲν μπορούσε, τὰ γόνατά της εἶσαν λυμένα, κι ἂν δὲν ἀκουμποῦσε στὸν τοῖχο, θὰ πέφτε. Ὁλη της ἡ δύναμη εἶτανε μαζεμένη στὰ μάτια κ' ἔβλεπε. Ὁλα τὰ βλεπε. Ἐκείνη εἶχε σταθεῖ μπροστὰ στὸ αὐτοκίνητό της καὶ τὸν περίμενε. Καὶ χαμογελοῦσε. Τὸ κορμὶ της, μ' ὅλη του τὴ λιγνότη καὶ μ' ὅλη του τὴ χλωμάδα, φαινότανε εὐτὺς ἀτσαλοδύναμο κι ἀχόρταγο καὶ τὰ μά-

τια της τ' ἀγέλαστα, ποὺ τὰ βαθιοπερικύκλωνε ἓνα μεγάλο γαλάζιο στεφάνι, καίγανε. Τὸ πρόσωπό της ὅλο, ρόδο χλωμὸ ποὺ τὸ ξεχνοῦδισαν καὶ τὸ χαρήκανε χέρια πολλὰ κι ὅπου ξενυχτῆσαν καὶ πνιγῆκανε, ἀπὸ τὸ πιπίλισμα τὸ πολὺ, ἀρίφνητα μελισσολόγια. Εἶχε τὴν κουρασμένη χάρη τὴν πολὺξερη, ποὺ ἔχουνε τὰ χεῖλια τὰ πολυφιλημένα καὶ τὰ μάτια τὰ πολυαγρυπνησμένα καὶ τὰ χέρια τὰ διάφανα, ποὺ εἶναι πάντα λιγωμένα ἀπὸ τίς πολλὲς ἀνάμνησες.

Εἶτανε ἀσάλευτη καὶ χαμογελοῦσε. Ὁ Ὁρέστης ἔσκυψε καὶ τῆς φίλησε τὸ γαντωμένο χέρι κι ἀνοιγοκλείσανε τὰ χεῖλια του.

— Τί νὰ 'πε; τί νὰ 'πε;

Ἡ Χρυσούλα δὲν μπόρεσε ν' ἀκούσει. Πῶς μιλοῦσαν ἔτσι, Θέ μου! Ἡ Χρυσούλα κύτταξε, ὅλη της ἡ ψυχὴ μαζεύτηκε στὰ μάτια της κι ἀποκρεμάστηκε σὰ δάκριο στὰ ματόκλαδά της καὶ κύτταξε: Τὰ μάτια τοῦ Ὁρέστη ὀανοιγμένα μὲ τρόπο καὶ λαχτάρα, σὰ νὰ σκύβανε στὴν ἄκρη πανώριου γκρεμοῦ. Τὰ μάτια Ἐκείνης, πεσμένα ἀπάνω του τόνε τρυποῦσαν ἀγέλαστα καὶ σκληρὰ καὶ τὸ πόδι της τὸ χτυποῦσε χάμω νευρικά κι ἀπότομα κι ὅλο της τὸ κορμὶ σειότανε. Ὡ! πῶς ἔμοιαζε ὅλο της τὸ κορμὶ σὰν πυρωμένο σίδερο, ὅπου βαριοστενάζουμε σὰ δάκρια οἱ δυνάμεις τῶν ἀντρῶν καὶ τοῦ κάκου πολεμοῦνε νὰ τοῦ σβήσουνε τὴν πύρα!

(— Ὁχι, ὄχι! δὲν εἶναι ἀγάπη αὐτὴ, δὲν κάνουν ἔτσι οἱ γυναῖκες ποὺ λένε «σ' ἀγαπῶ» καὶ χαμηλώνουνε τὰ μάτια, γιατί ντρέπονται μὴν τύχει καὶ δεῖ μέσα τους ὁ Ἀγαπημένος τὰ μυστικά της σάρκας, ποὺ τὴν ὥρα ἐκείνη λαμποκοποῦνε μέσα γιορτοστολισμένα καὶ ξέστηθα...)

— Βλέπετε, δὲ μιλοῦνε γι' ἀγάπη. Μὴ στενοχωρεῖστε, Χρυσούλα. Δὲ βλέπετε; Δὲ μιλοῦνε γι' ἀγάπη.

— Δὲν ξέρω... δὲν ξέρω... Ἐγὼ φοβοῦμαι... Ἦρθε... Πῶς ἦρθε; Γιατί νὰ ῥθει; Μήτε χαμόγελο τώρα πιά, μήτε καλοσύνη... Πόσο ὁμορφα περάσανε οἱ μῆνες πού δὲν εἴτανε ἐδῶ! καὶ πόσο γλήγορα! Ὡϊμέ! ὦϊμέ! φοβοῦμαι, θὰ μοῦ τὸν πάρει πάλι!

Τρόμαξε. Ὁ Ὁρέστης τώρα σκύφτει καὶ τῆς μιλεῖ. Πόσο εἶναι χλωμός! Πόσο εἶναι χλωμός! Ἐκείνη τὸν κυττάζει, δαγκώνει τὰ χεῖλια της, λέει μιὰ λέξη κ' ὕστερα πάλι σωμαίνει καὶ χαμογελά. Ξάφνου θάρρεψε ἡ Χρυσούλα πῶς μιλούσανε γι' αὐτή. Θέλανε νὰ τὴ σκοτώσουν. Καὶ κρυφομιλούσανε. Πῶς νὰ τὴ σκοτώσουν; — Μὲ τὸ μαχαίρι, ἔλεγε ἡ Νόρα... — Μὲ τὴν ἀγάπη, ἔλεγε ὁ Ὁρέστης, πιὸ σκληρὸς κι ἀνήμερος. Μὲ τὴν ἀγάπη. Καὶ δὲ συμφωνοῦσανε.

— Φοβοῦμαι! φοβοῦμαι!

Μαζεύτηκε στὸν τοῖχο κι ὁ Γοργίας τῆς πῆρε τὸ χέρι κ' ἤθελε νὰ τὴν παρηγορήσει καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ πεῖ...

— Σῶπα... σῶπα, Χρυσούλα. Δὲ βλέπεις πῶς κυττάζονται σὰν ἐχτροί;

Τὰ χεῖλια του τὸ λέγανε, μὰ τὰ μάτια τοῦ Γοργία θεωροῦσανε πεισματάρικα καὶ μὲ κάποια δυσκολοξεδιάλυτη εὐχαρίστηση κάποιες εἰκόνες. Naί, naί, εἶναι ὁ Οἰδίποδας, ὁ ὁμορφος λεβέντης μὲ τὸ κόκκινο αἵματωμένο κοντάρι, πού ξεκίνησε νὰ καταχτήσῃ τὴ ζωή... Καὶ εἶναι ἡ Σφίγγα, πού στέκεται στὰ στενορρύμια τῆς νιότης — ὦ! γιατί νὰ ῥναι τόσο ὁμορφη! γιατί νὰ ῥναι τόσο ὁμορφη! — κι ἄλλοι του πού θὰ τὴ συναντήσῃ, κι ἄλλοι του πού δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ λύσει τὸ σφιχτοτυλιγμένο μυστήριό τῆς ζώης της καὶ νὰ κυριαρχήσῃ τὴν ἀνυπόταχτη ὁρμὴ τῶν λαγόνων της.

— ὦ! πῶς τὸν κυττάζει! πῶς τὸν κυττάζει! φώναξε τώρα ἡ Χρυσούλα τρομαγμένη.

— Naί, naί, εἶναι ὁ ὁμορφος Λεβέντης κ' εἶναι κ' ἡ Γυναίκα καὶ στέκεται ἀνάμεσά τους τὸ φριχτὸ Μυστήριό τῆς Σάρκας.

»Πῶς τὸν κυττάζει! πῶς τὸν κυττάζει!

Ἐλεγε τώρα κι ὁ Γοργίας καὶ τὴν ψυχὴ του τυραννοῦσανε παράξενες ἀνατριχίλες. (ὦ! θὰ ῥτανε ἀπὸ τίς γυναῖκες ἐκεῖνες πού, ἂν μείνεις μόνος μαζί μὲ μιὰ ἀπ' αὐτὲς κ' εἶναι δωμάτιο μικρὸ καὶ κατεβασμένες οἱ κουρτίνες κι ἀπλώσει ἀπάνω σου τὰ μπράτσα της τὰ χλωμὰ καὶ δυνατὰ — ὦ! πῶς τρίζουνε τὰ δύστυχα κορμάκια τῶν πάρα πολὺ ἄγουρων ἐφήβων μέσα σὲ τέτοιες ἀγκαλιές! —, θὰ σὲ περὶχυνε ἕνας φόβος τρελλὸς καὶ θὰ ῥτρεχες νὰ παραμερίσεις τίς κουρτίνες καὶ ν' ἀνοίξεις τὸ παράθυρο τρέμοντας μὴ σὲ προφτάσῃ καὶ θὰ ῥσκυβες στὸ δρόμο νὰ φωνάξεις: «Βοήθεια! μὲ πνίγουνε! μὲ πνίγουνε!»)

Ὁ Ὁρέστης ἔσκυψε πιὸ χλωμός τώρα καὶ τῆς ξαναφίλησε τὸ χέρι. Κ' ἐκείνη γρήγορα γρήγορα, χωρὶς οὔτε καὶ νὰ καταδεχτεῖ νὰ στραφεῖ σὲ κάποιο πρᾶμα πού δίπλα της ἀναστέναζε καὶ πονοῦσε καὶ τὸ λέγανε Χρυσούλα, ἀνέβηκε στὸ αὐτοκίνητό της καὶ τὸ φροῦ φροῦ ἀνάβρυσε πάλι χαρούμενο καὶ πεταχτὸ γύρω στὰ πόδια της κ' ἔπειτα πάλι σῶπασε — ἀγκαλιάζοντάς τα.

Τὰ γυαλῆνια μόνο μάτια τοῦ αὐτοκινήτου, τὴν ὥρα πού στρεφότανε νὰ φύγῃ, κυττάξανε ἄγρια τὴ Χρυσούλα καὶ τῆς φάνηκε ξάφνου πῶς ἡ μηχανὴ αὐτὴ, κ' ἡ Νόρα μαζί, ἀποτελοῦσανε ἕνα ὄντο ζωτικὸ καὶ κακοῦργο, ἕνα μεγαθήριο πού ξεκίνησε κ' ἦρθε ἀπὸ τὰ βάθη τῶν καιρῶν ἀχόρταγο νὰ ξεριζώσῃ σωρούς τὰ τρυφερά, ὀλάνθιστα δεντράκια καὶ τὴν καταπράσινη ἐλπίδα τῶν ἀνυποψίαστων κάμπων.

Ἐφυγε μουγκρίζοντας καὶ τ' ἄκουσε ἡ Χρυσούλα νὰ φο-

βερίζει πώς θα ξανάρθει πάλι και δέ θα του γλυτώσει και μ' ένα κίνημά του θα της τσάκιζε, σαν κοτσάνι λουλουδιών, μέσ' στη μέση τὸ κορμί.

«Οὐ! οὐ! οὐ! Ἐγὼ 'μαι πιὸ στερεὴ ἀπὸ σένα και πιὸ δυνατὴ και θα σοῦ σπάσω τὴ ζωὴ και θα τὴν κάμω χίλια κομμάτια και θ' ἀπομείνει δικός μου, δικός μου. Οὐ! οὐ! οὐ!...»

VII

Τὰ χεῖλια τοῦ Ὁρέστη τὴν ὥρα πού γύριζε στὴ Χρυσούλα τρέμανε, και τὰ γόνατά του τρέμανε, και στὸ κατώφλι τῆς ψυχῆς του ὅλα τὰ ἐνστιχτα τῆς σάρκας, ξαπολυμένα τώρα ἀπὸ τὸ χαλίνωμα τοῦ ἀγαναχτησμένου νοῦ, πού τὰ κρατοῦσε πρῶτα σκλάβα, ὑψώνανε ἐλεύτερα και δυνατὰ τὰ μπράτσα και φωνάζανε νὰ τοὺς ἀνοίξει νὰ μποῦνε, γιατί ἀλλιῶς θα σπάσουνε τὴν πόρτα.

Ἡ Χρυσούλα εἶχε σταθεῖ τώρα ὄρθια, κι ἀκουμπησμένη στὸ μπράτσο τοῦ Γοργία, προσπάθησε νὰ χαμογελάσει. Τὰ χεῖλια της σπαραχτήκανε ἀπὸ μιὰ τέτοια προσπάθεια και δὲν εἶπε τίποτα, τίποτα.

᾽Ω! νὰ μποροῦσε νὰ τοῦ μιλήσει ἡ Χρυσούλα, νὰ τότε παρηγορήσει, νὰ τοῦ πιάσει τὰ χέρια και νὰ τὰ σφίξει ἀπάνω στὰ στήθια της και νὰ τοῦ πεῖ:

— Ἀγάπη μου! Ἀγάπη μου! μὴ στενοχωριέσαι γι' αὐτούς. Εἶσαι ἀψηλὸς ἐσὺ κ' οἱ βρισιές τους και τὰ λόγια τους δὲ σὲ φτάνουν. Κι ἂν εἶναι και στενοχωριέσαι γιὰ μένα, μὴ στενοχωριέσαι γιὰ μένα, Ὁρέστη μου... Ἐγὼ δὲν πονῶ. Βλέπεις, ἐγὼ δὲν πονῶ... Πήγαινε ὅπου θές, ἀγάπη μου... Ἐγὼ πηγαίνω σπíti μας... Μέσα στὰ γόνατά μου θα σκύψω

τὸ κεφάλι μου και θα σὲ περιμένω. Ἐγὼ ἓνα μόνο θέλω. Ἐγὼ μιὰ χάρη μόνο σοῦ ζητῶ: νὰ μὴ μοῦ στενοχωριέσαι, ἀγάπη μου.

— Πᾶμε! πᾶμε!

Ἐλεγε ὁ Γοργίας τρομαγμένος, νοιώθοντας κι αὐτὸς ἀπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν δυὸ νέων μιὰ βαρεῖα φοβέρα.

Κι ὁ Ὁρέστης μπῆκε λίγο μπροστὰ και πολεμοῦσε νὰ ἡσυχάσει, νὰ συνεφέρει, νὰ ταχτοποιήσει τίς σκέψεις του — τὴν ἀπογοήτεψη και τὸ θυμὸ, τὴν ἐπιθυμία και τ' ὄνειρο. Μὰ τ' ἀκροδάχτυλά του τρέμανε ἀπὸ τὸ ἄγγιγμα τῆς γυναίκας. ᾽Ω! τί δυνατό γιαιτρικὸ ἀλησμονιᾶς και τί ξέσπασμα και τί ξεφάντωμα μνηστηριακὸ τὸ κορμὶ τῆς Νόρας! Μόνο στὴν τρικυμία τῆς σάρκας θα βρεῖ τὴ γαλήνη τοῦ νοῦ. Και θα ρηχτεῖ ὅλος μὲ κλειστὰ τὰ μάτια, μὲ τὸ κεφάλι μπροστὰ — ἔτσι ρήχνονται οἱ βουτηχτάδες στὴ θάλασσα —, γιὰ νὰ ξεχάσει... γιὰ νὰ ξεχάσει...

Μιὰ σιωπὴ ἀπὸ μολύβι βάραινε ἀπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους και δὲν μποροῦσε πιά νὰ τὴ βαστάξει ὁ Ὁρέστης και στάθηκε λίγο κ' εἶπε — ἔτσι γιὰ νὰ μιλήσει, γιὰ νὰ γκρεμίσει ἀποπάνω ἀπὸ τὸ μέτωπό του τὸ βάρος αὐτὸ τὸ ἀλλάλητο:

— Γύρισε χτὲς ἀπὸ τὴ Βρετάνη, ὅπου πέθανε ὁ ἄντρας της.

Κανένas δὲ μίλησε. Τὰ λόγια πέσανε σαν πέτρες σὲ πηγὰδι βαθὺ κι ἀδειανό. Ἡ Χρυσούλα τρόμαξε ἀπὸ τὸν ἀντίλαλο πού κάμανε πέφτοντας μέσα της και, γιὰ νὰ μὴν τὴ δοῦνε πὼς τὴν πήραν τὰ κλάματα, στράφηκε πίσω.

Πέρα μακριὰ εἶδε νὰ φαίνονται ἀκόμα οἱ σταυροὶ πού προβαῖναν ἀπὸ τὸ περιτείχισμα τοῦ νεκροταφείου, σὰ ν' ἀποκρεμόντανε νὰ δοῦνε μήπως ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ δρόμου καμιὰ κηδεῖα.

Πάλι σιωπή. "Ω! πῶς πηγαίνανε ἔτσι ἀγάλια ἀγάλια, σὰ νὰ κηδεύανε κανένα πολυαγαπημένο νεκρό! "Ω! πῶς θὰ 'θελε νὰ τρέξει ὁ 'Ορέστης, νὰ τρέξει, νὰ τρέξει! "Ω! γιατί νὰ μὴ δεχτεῖ τὴν πρόσκληση τῆς Νόρας νὰ μπεῖ μαζί της στὸ αὐτοκίνητο! (Τί σημαίνει πῶς θὰ 'μενε στοὺς δρόμους ἡ Χρυσούλα;) Καὶ θὰ 'βλεπε μέσα στὸ μεσόφωτο τὰ μάτια της νὰ στηλώνονται ἀπάνω του λαμπερὰ κι ἀτσαλένια, σὰ μάτια τίγρης ποὺ παραμονεύει. "Ενας κρύος ἴδρος περίχυσε τὸ μέτωπο τοῦ 'Ορέστη. Αὐτὴ δὲ μιλεῖ. Τὰ μπράτσα της ἀπλώνονται ἀπάνω του καὶ τοῦ ἀναποδογυρίζουνε στὰ γόνατά της μέσα τὸ κεφάλι καὶ τοῦ δαγκώνει τὰ χεῖλια ἀχόρταγῃ. Καὶ νοιώθει ὁ 'Ορέστης ἀποπάνω του ὅλο της τὸ σῶμα ν' ἀνασαίνει σὰν τὸ κύμα — σὰν τὸ μεγάλο κύμα ποὺ ρουφᾷ τοὺς ὁμορφους ναῦτες.

(— Θέ μου! Θέ μου! Γιατί νὰ 'μαστε ἐμεῖς οἱ δύστυχοι ἄντρες τόσο ἀνυπεράσπιστοι μπροστὰ στὴ Γυναίκα; Γιατί αὐτὴ ἡ δίψα τῶν χειλιῶν κ' ἡ λύσσα ἡ ἀφρισμένη καὶ μεσημεριάτικη τοῦ ἡδονικώτατου ἐξολοθρευτοῦ;)

'Ο 'Ορέστης ἔκανε καὶ σειότανε ὅλος κ' ἔσφιξε τὸ μέτωπό του γιὰ νὰ μὴ σπάσει. Καὶ τὸ χέρι του, τὸ 'νοιωσε, μοσκοβολοῦσε ἀκόμα ἀπὸ τὸ γάντι τῆς Νόρας, τὸ ποτισμένο ἀπὸ τὴ βιολέτα, τὴν ἀγαπημένη της μυρωδιά.

Καὶ τὸ κορμί της ξάφνου ὑψώθηκε μπροστὰ του, κ' οἱ κουρτίνες, κ' οἱ νυχιές καὶ τὰ λιγώματα κ' οἱ τρομάρες — κι ὅλα μοσκοβολοῦσαν ἀπὸ τὴν ἴδια μυρωδιά.

(— "Ω! πῶς θὰ ὑψωθεῖ πάλι αὔριο καὶ μεθαύριο καὶ τὴν ἄλλη νύχτα καὶ κάθε νύχτα μέσα στὸ "Αγιο Βῆμα μὲ τίς βυσσινιές κουρτίνες καὶ πῶς θὰ ξεσκίσει τὰ φριχτὰ λειτουργικά μεσάνυχτα, ὀρθὸς σὰν Κολῶνα πύρινῃ, ὁ 'Αχάθιστος ὕμνος τῆς παναγίας 'Ηδονῆς! Θέ μου! Θέ μου! Καὶ θ'

ἀκκουμπῶ πάλι στὶς γρίλιες τοῦ παραθυριοῦ λιγωμένος καὶ θὰ νοιώθω τὴν Αὐγὴ παρθενικὰ καὶ ντροπαλὴ νὰ μπαίνει στὰ μαλλιά μου καὶ νὰ μὲ χαδεύει — σὰ χέρι σπλαχνικὸ καὶ πολυέλεο, ποὺ ἀγάπησε πολὺ καὶ πόνεσε πολὺ καὶ γι' αὐτὸ ὅλα τὰ συχωρᾷ.

»Κ' ἐγὼ θὰ σκύφτω πάλι, θὰ σκύφτω πάλι μπροστὰ σου, κατακόκκινος ἀπὸ τὴ ντροπὴ, ὦ φῶς ἀγνὸ τῆς μέρας, καὶ θὰ κλαίω ἀπάνω στὶς γρίλιες, δίπλα στὸ βυσσινὶ κρεβάτι, τὸ φριχτό!)

Πηγαίνανε. Ἡ Χρυσούλα δεξιὰ του, μὲ τὸ μαντηλάκι της στὸ στόμα. 'Αριστερά του ὁ Γοργίας μὲ τὸ βιβλίο στὸ χέρι, σφιχτοτυλιγμένος στὸν μποξᾶ. Κι ἀπάνω του, σὰν καταπαχτὴ ὑπόγειας ὑγρῆς φυλακῆς, ἡ σιωπὴ, ἡ σιωπὴ ἡ ἀβάσταχτη.

Τί νὰ πεῖ, τί νὰ πεῖ γιὰ νὰ μὴν πλαντάξει;

— Κι ὁ Σοφοκλῆς σας; Πότε θὰ 'χομε τὴν ἔκδοσή του;

'Αα! ἀλάφρωσε! 'Επιτέλους, θὰ 'ρθουνε τὰ λόγια νὰ τοὺς σμίξουνε. Σὰ μέλισσες ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἐνὸς στὸ στόμα τοῦ ἄλλου θὰ πηγαινόρχουνται καὶ θὰ βουίζουν καὶ θὰ κάνουν θόρυβο — καὶ ποιὸς ξέρει; ὕστερα ἀπὸ λίγη ὥρα ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῶν χειλιῶν θὰ μπορέσουνε νὰ φτειάσουν τὸ ξανθὸ μέλι τῆς λησμονιάς.

— 'Ο Σοφοκλῆς μου!

Τὰ μάτια του τὰ σβημένα ἀνάφανε. Τὸ σταφιδιασμένο προσωπάκι του ξεζάρωσε καὶ γέλασε. Κι ὅλα παραμερίσανε: καὶ Χρυσούλα καὶ Κοραῆδες καὶ γέλοια καὶ Νόρα καὶ 'Ορέστηδες, κι ἀνοίξανε δρόμο τοῦ Σοφοκλῆ του νὰ περάσει:

— 'Ο Σοφοκλῆς μου!

Κλεῖ τὰ μάτια καὶ τόνε βλέπει. Νά τονε! 'Αλειμμένος μὲ λάδι καὶ μὲ μῦρα σαλεύει μπροστὰ στὴν πομπὴ τῶν Σαλα-

μινομάχων κ' ἔχει στεφάνι ἀγριελιάς στὰ σγουρά καὶ μπλάβα ἀπὸ τὴν πολλὴ μαυρίλα μαλλιά του καὶ λύρα κρατεῖ στὸ χέρι κ' ὑψώνοντας τὰ μάτια του τὰ ὑγρά στὸ πρωῒνὸ φῶς, ψάλλει τὸν μπρούτζινο παιάνα τῆς Νίκης!

Πόσο γλυκορουφᾷ καὶ χαίρεται τὸ σφιχτομελάχροινο ἔφηβικὸ κορμί του τὸν ἥλιο!

— ὦΑ! ὁ Σοφοκλῆς μου! ξανάειπε πάλι, ἀνοίγοντας τὰ μάτια του συγκινημένος. Θ' ἀργήσει ἀκόμα, θ' ἀργήσει... Καθεμέρα καὶ μοῦ ἀνοίγουνε τὰ λόγια του καινούργιες πόρτες, ποὺ δίνουνε σέ κόσμους ἀπέραντους. Σήμερα πάλι, ποὺ μιλοῦσες, μιὰ πόρτα ἀνοίξε διάπλατα καὶ τὰ δύο τῆς τὰ φύλλα καὶ πρόβαλα ὅζω καὶ προχωρῶ ἀκόμα στὰ τυφλὰ σκίπτρῳ προδεικνὺς γαῖαν' καὶ τρέμω γιὰ τὰ ὅσα μαντεύω!

Τὰ χεράκια του τὰ κοκκαλιάρικα μὲ τίς μεγάλες φλέβες σαλέψανε, σὰ χέρια τυφλοῦ ποὺ ψάχνουνε νὰ βροῦνε κανένα δρόμο· κ' εἶτανε θέαμα κωμικώτατο, ἔτσι μὲ τὸ σωματάκι του τὸ καμπουριασμένο, μὲ τὴ μακριὰ ρεντικότα του, ποὺ εἶχεν ἀρχίσει νὰ πρασινίζει, σὰ νὰ τὴν ἐπηρέαζε κι αὐτὴν ἡ Ἄνοιξη, μὲ τὰ ποδαράκια του τὰ εὐκολόσπαστα καὶ καλαμένα. Ὅλα του εἶσαν ντελικάτα καὶ μόνο ἡ μύτη του ἡ ἀπέραντη καὶ γαντζουνωτὴ τοῦ ἔδινε μιὰ κωμικὴ ἔκφραση σοβαροῦ παπαγάλου.

— Τί; τί; τί βρήκατε;

Φώναξε ὁ Ὅρεστης μὲ τὴν ὁρμὴ ἐκείνη ποὺ δείχνουμε σὲ κουβέντες ποὺ μᾶς εἶναι ἀδιάφορες, μὰ ποὺ τίς ἀδράχνομεν ἀπελπισμένα, γιὰ νὰ κάνουν φασαρία καὶ θόρυβο καὶ νὰ πνίξουν τὴν ἀσώπαστη μικρὴ φωνούλα κάποιου μέσα μας καημοῦ.

Ὁ Γοργίας σείστηκε ὅλος, ὁ δύστηχος, ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση κι ὁ Ὅρεστης στράφηκε καὶ τὸν εἶδε καὶ χαμογέλασε.

(— Τί παιχνιδάκια πειθαρχικά καὶ σκλάβα οἱ ἄνθρωποι στὰ χέρια μας! Καθένας τους ἔχει ἓνα κουμπὶ κι ἅμα τοῦ τὸ πατήσεις ἀρχίζει καὶ χερονομᾷ καὶ παίζει τὸ κομμάτι ποὺ διάλεξε. Νά, τώρα αὐτὸ τὸ γεροντάκι, ποὺ ἔχει τόσο μεγάλη ἀξία, ἐξευτελίζεται καὶ χοροπηδᾷ σὰν ξύλινος φασουλῆς, εὐτὺς ὡς τοῦ πάτησα τὴ σούστα. Μιὰ λέξη ἀκόμα καὶ θ' ἀρχίσει νὰ παίζει τὸ αἰώνιο κομμάτι τῆς ξεχαρβαλωμένης γεροντικῆς ζωῆς του.)

— Λοιπόν;

— ὦΑ! δὲν ξέρεις, Ὅρεστη! Τὴν ὥρα ποὺ μιλοῦσες ἐκεῖ πέρα στὸ νεκροταφεῖο, μιὰ στιγμὴ ἄστραψε μέσα μου μιὰ ἰδέα κ' εἶπα: Μὴν ἔχει μεγαλύτερη σημασία ἀπ' ὅ,τι μᾶς λένε οἱ δασκάλοι ὁ μῦθος τοῦ Οἰδίποδα Τυράννου;

Ἡ φωνὴ τοῦ Γοργία σιγαλὴ καὶ φοβισμένη, καὶ τὰ μάτια του σὰν τὰ μάτια ποὺ βλέπουνε φαντάσματα.

Ἡ Χρυσούλα σὲ μιὰ νεκρικιά ὑπερευαισθησία, ποὺ καὶ τὸ πιὸ μικρὸ ἄγγιγμα μποροῦσε νὰ τὴν ἀναταράξει σύγκορμα, παρακολουθοῦσε μὲ ἀγωνία τὰ λόγια τοῦ γέρου καθηγητῆ.

— Κάτι φριχτὸ ἀργοσαλεύει μὲ μεγάλους πλοκαμοὺς πίσω ἀπὸ τὸ παραμῦθι. Ποιὸς ξέρεי ἂν ὁ Οἰδίποδας Τυράννος δὲν εἶναι τὸ αἰώνιο δρᾶμα ποὺ στιχοῦργησε ἡ Μοῖρα καὶ τὸ ὅδε στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ τὸ παίζει ἀπάνω στὴ σκηνὴ τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ διασκεδάξει ποιὸς ξέρει Ποιόν!⁸ Πρόσεξε, Ὅρεστη, νὰ δεῖς... ὅλα ταιριάζουν. Στὴν ἀρχὴ ὁ Ἄνθρωπος ζεῖ μέσα στίς ὁμορφες ἀπάτες, δὲ γνωρίζει, μὴδὲ ζητᾷ νὰ μάθει τὸν πατέρα του, τὴ μητέρα του, ἀπὸ ποῦ εἶναι καὶ ποῦ πηγαίνει. Κ' εἶναι εὐτυχής. Κ' εἶναι βασιλιάς. Κ' ἔπειτα, μιὰ μέρα, τὸν κυριεύει ἡ ἱερὸσύλη καὶ θανάσιμη περιέργεια νὰ μάθει τὰ μεγάλα μυστικά: Γιατί ἡ

δυστυχία καὶ ὁ Πόνος, γιατί ἡ μεγάλη ἀδικία ποὺ φρενιάζει ὥσάν θανατικὸ ψυχοθερίστρα γύρω του; Ποιὸς φταίει; Ποιὸς φταίει;

»Κ' ἔρχεται τότε ἓνα Προαίστημα τυφλὸ μὲ τὰ ὀλάνοι-
χτα μάτια τοῦ Προφήτη καὶ τοῦ φωνάζει:

»— Μή! μὴ ζητᾷς νὰ μάθεις τίποτα! Μή!

»Κι αὐτὸς θυμώνει, βρίζει καὶ προχωρεῖ, μὴ μπορών-
τας πιά νὰ σταματήσει στὸν Γκρεμό. Σκοτώνει μέσα του
ὅλο τὸν παλιό, εὐτυχισμένο ἄνθρωπο τῶν ἀμαθῶν προγό-
νων, ὅλον του τὸν Πατέρα, ξεσκεπάζει ἀνόσια κ' αἰμομι-
χτικά τὴ γύμνια τῆς Μάνας Φύσης, παραβιάζει τοὺς αἰώ-
νιους νόμους ποὺ λένε: «Μὴν κόψεις νὰ φᾶς ἀπὸ τὸ δέντρο
τῆς Γνώσης τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Πονηροῦ!» «ἜΑ! θὰ μάθω!
θὰ μάθω!» Καὶ προχωρεῖ καὶ τρέχει ξεφρενιασμένος καὶ
σκοντάφτει στὸ κάθε βῆμα καὶ πέφτει ἀπὸ γκρεμὸ σὲ
γκρεμὸ καὶ σηκώνεται αἱματωμένος καὶ τυφλὸς καὶ σπα-
σμένος καὶ τὰ χέρια του καὶ τὰ γόνατα τρέμουνε κ' οἱ λο-
γισμοὶ του τρέμουνε καὶ ζητοῦνε μέσα στὰ σκοτάδια μιὰν
Ἀντιγόνη...

— Μὴν τὸ λέτε, κ. Γοργία, μὴν τὸ λέτε! Φοβοῦμαι...
ἔλεγε τρομαγμένη ἡ Χρυσούλα, κι ἄθελα τὰ χέρια της σφίγ-
γανε τὸ μπράτσο τοῦ Ὁρέστη, σὰ νὰ ῥθε κανεῖς νὰ τῆς τὸν
πάρει καὶ δὲν τὸν ἄφηγε.

Κι ὁ Γοργίας παραμιλοῦσε ἀκόμα:

— Ἡ Ἀντιγόνη εἶναι ἡ Ὁμορφιά. Καὶ δὲ μᾶς μένει πιά
τίποτα ἄλλο, τώρα ποὺ γενήκαμε τυφλοὶ γιατί εἶδαμε ξάφ-
νου γυμνὴ μπροστὰ μας τὴν Ἀλήθεια, τίποτα ἄλλο νὰ κά-
μομε παρ' ὅ,τι ἔκανε ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελὸς ὅταν τυφλώθηκε:
Νὰ λέμε τῆς Ἀντιγόνης νὰ μᾶς πηγαίνει στὰ σπασμένα
Ἑλληνικά μας ἀγάλματα καὶ ν' ἀπλώνομε τὰ χέρια καὶ μὲ

τ' ἀκροδάχτυλά μας τὰ τρεμάμενα νὰ βλέπομε τίς χυτὲς
καμπυλότητες τῶν ὠραίων σωμάτων καὶ ν' ἀκούομε τὴν
ἁρμονία τὴν ἐφηβικὴ τῶν ὠραίων γραμμῶν.

Ἡ φωνή του εἶχε γίνει γλυκεῖα καὶ τρυφερή, τόσο γλυ-
κειά καὶ τόσο τρυφερή, ποὺ θὰ ἔλεγε μιλοῦσε στὴ γυναίκα
ποὺ ἀγαπᾷ, μπροστὰ στὴ θάλασσα, τὸ δειλινό.

Ὁ Ὁρέστης τὸν ἄκουε καὶ χαμογελοῦσε μὲ οἶχτο καὶ
συλλογιζότανε.

(— Πόσο εἶναι ἀγιάτρευτα λαβωμένος ἀπὸ τὴ σαῖτα τῆς
ὁμορφιάς! Εἶναι σπασμένος. Μήτε μπράτσα ἔχει πιά νὰ
ἐνεργήσει, μήτε καὶ μάτια γιὰ νὰ ἰδεῖ. Χαμένη ἡ ζωὴ του,
παραδομένη στὰ ὄνειρα, εὐνοῦχος Σουλτάνος εἶναι, μὲ χί-
λιες ὁμορφες ὄνταλίσκες — ιδέες.

»Ἄ! μὲ πόση περηφάνεια νοιώθω ἐγὼ μπροστὰ του τὴ
δύναμή μου καὶ τὰ νιάτα!)

Ἐβالة τὸ χέρι του τὸ χλωμὸ καὶ γυναικῆσιο ἀπάνω στὸν
ᾧμο τοῦ Γοργία καὶ τότε χάδεψε προστατευτικὰ οἰχτίρον-
τὰς τονε.

Πιὸ σιγὰ τώρα, σὰ νὰ ξομολογιότανε κανένα μυστικό,
ξακολούθησε τὸ παραμιλητό του:

— Κάποτε, Ὁρέστη, μοῦ φαίνεσαι καὶ σὺ ἓνας Οἰδίπο-
δας ψυχικός. Ζητᾷς νὰ μάθεις, νὰ γνωρίσεις, μελετᾷς ὅλη-
μέρα, εἶσαι νευρικός κι ἀνήσυχος, σκοτώνεις μέσα σου τόσα
ὠραῖα πράγματα, ζητώντας νὰ ξεσκεπάσεις μυστικά ποῦ,
ποιὸς ξέρει, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τ' ἀντικρύσουν τοῦ ἀνθρώ-
που τὰ μάτια... Καὶ φοβοῦμαι... Φοβοῦμαι ἅμα τὰ δεῖς θὰ
τυφλωθεῖς καὶ θὰ πεθάνεις...

— Σωπάτε, σωπάτε, κ. Γοργία! φώναξε ἡ Χρυσούλα.
Μὴν τὸ λέτε αὐτό! Πῶς τὸ λέτε! Μὴν τὸ λέτε!...

Ἀπλωσε τὰ χέρια της μπροστὰ ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ Πο-

λυαγαπημένου σὰ νὰ ἔλεγε ν' ἀποδιώξει κανένα κίντυνο πού ἐρχότανε καταπάνω του.

Οἱ διαβάτες κυττάζανε τὶς χερονομίες της, κοντοστεκόντανε λίγο καὶ ψιθυρίζανε:

— Πολὺ ἀγαπημένο φαίνεται αὐτὸ τὸ ζευγάρι.

Κι ὁ Ὁρέστης τῆς ἔπιασε τὰ χέρια — σὰ χέρια ἄταχτου παιδιοῦ — καὶ τῆς τὰ χαμήλωσε ἥσυχα ἥσυχα καὶ τῆς εἶπε:

— Μὴν κάνεις ἔτσι, Χρυσούλα... Ὁ κόσμος μᾶς κυττάζει...

Κ' ἡ Χρυσούλα ἡσύχασε, ἀκκούμπησε πάλι τὸ μαντηλάκι της στὸ στόμα της ἀπάνω καὶ δὲν ξαναμίλησε πιά.

Κι ὁ Ὁρέστης πιὸ ἥσυχος φαινότανε. Εἵχανε τώρα κατασταλάξει οἱ συγκρίνησες μέσα του κ' εἶχε πάρει μιὰν ἀπόφαση. Δίπλα στὴ Χρυσούλα καὶ στὸ Γοργία, αὐτὸς ἐνοιωθε τὸν ἑαυτὸ του γίγαντα.

Κι ὅταν ἀπόξω ἀπὸ τὸν κῆπο τοῦ Λουξεμβούργου ἄπλωσε τὸ χέρι του ν' ἀποχαιρετήσει τὸ Γοργία, μιὰ στιγμή τοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ νὰ τόνε χадέψει σὰν ἄρρωστο παιδάκι, νὰ τοῦ χτυπήσει σιγὰ σιγὰ τὸν ὦμο καὶ νὰ τοῦ πεῖ:

— Πήγαινε, χρυσό μου, νὰ κοιμηθεῖς καὶ νὰ ἡσυχάσεις λίγο... πήγαινε...

VIII

Ὁ Γοργίας, βουτηγμένος ὡς τὸ λαιμὸ στὴν ἰδέα τοῦ Οἰδίποδα Τυράννου, μπῆκε στὸν κῆπο τοῦ Λουξεμβούργου — χωρὶς τίποτα νὰ βλέπει, χωρὶς τίποτα ν' ἀκούει. Τὰ μάτια του πνιγόντανε σὲ ὁράματα μπλέ, ἐνῶ τὰ πόδια του καταχτυπούσανε καὶ σκοντάφτανε στὶς πέτρες, ἢ τσαλαβουτού-

σανε στὶς λάσπες, πότε πάλι κάνανε περίπατο ἀπάνω στοὺς κάλους τῶν ἀνθρώπων.

Εἶτανε ἓνα παράξενο εἶδος ὀργανισμοῦ, ἓνα εἶδος χωρὶς νύχια καὶ δόντια καὶ κέρατα, χωρὶς κακία, χωρὶς κανένα ὄπλο ἀμυντικό, ἀφημένο ἔτσι ἀνυπεράσπιστο στὸ κάθε σπρώξιμο καὶ στὴν κάθε τρικλοποδιά.

Πήγαινε περίπατο κάτω ἀπὸ τὰ γυμνὰ δέντρα τοῦ Λουξεμβούργου κ' εἶχεν ἀνοιχτὸ στὰ χέρια του τὸ Σοφοκλῆ καὶ πότε ἀπ' ἐδῶ τὸν ἔσπρωχναν οἱ διαβάτες, πότε ἀπ' ἐκεῖ, σὰν ἓνα μπόγο ροῦχα, κι αὐτὸς δὲ μιλοῦσε, εἶχε τὸ νοῦ του ἄλλου. Μόνο ἂν κανένα δέντρο τοῦ ἐμπόδιζε τὸ δρόμο, ἢ κανένα ἀμαξάκι γκουβερνάντας, ἢ κανεὶς τοῖχος, τότε καταλάβαινε πὼς κάτι ἀνώμαλο τρέχει κ' ἔκανε δυὸ βήματα πλάγια καὶ ξανάφερνε τὴν τάξη στὴ ζωὴ. Μονολογοῦσε κ' ἔλεγε, κάτω ἀπὸ τ' ἀψηλὰ δέντρα:

— Τὸ ραβδὶ πού κρατοῦσε ὁ Οἰδίποδας καὶ σκότωσε τὸν πατέρα του, εἶτανε κομμένο ἀπὸ τὸ ἀπαγορευμένο δέντρο τῆς Γνώσης τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Πονηροῦ. Καὶ τὸ κρεβάτι πού κοιμήθηκε μὲ τὴ μητέρα του θὰ ἔτανε κι αὐτὸ καμωμένο ἀπὸ ξύλο τοῦ ἴδιου δέντρου.

Μονολογοῦσε καὶ πήγαινε.

Ξάφνου σταμάτησε, ἀνοιχτήκανε τὰ ματάκια του τρομαγμένα κ' εἶπε βαθιὰ συλλογισμένος:

— Τί ζευγάρι, τί ἀντρόγυνο μυστηριώδικο καὶ συμβολικό ὁ Οἰδίποδας κ' ἡ Εὐά!

Καινούργιοι πάλι κόσμοι ἀνοιχτήκανε μπροστά του. Τὸ μέτωπό του ἔκαιε. Κι ὅταν ξακολούθησε πάλι νὰ περπατεῖ, ὅλο του τὸ σωματάκι τὸ σειοῦσε καὶ τὸ τρίλιζε ὁ πυρετὸς τῆς σκέψης. Ὅλη του ἡ ψυχὴ προσκαλεσμένη εἶτανε στὸ γάμο τοῦ Οἰδίποδα καὶ τῆς Εὐας καὶ μεθοκοποῦσε.

Καὶ πήγαινε κ' ἐρχότανε, ἀπαρηγόρητος.

Καὶ τὰ δέντρα ἀποπάνω ἀπὸ τὸ γέρικο κεφάλι του κρατούσανε, γιὰ νὰ προϋπαντήσουν κάποια Νύφη Ἄνοιξη ποὺ ἐρχότανε, ὀρθὰ σὰ λαμπάδες τὰ μπουμπούκια τους, ὅπου συμμαζεμένοι στριγμωνόντανε, ἔτοιμοι νὰ ὀρμήσουν καὶ ν' ἀπλωθοῦν, οἱ φουντωμένοι κλάδοι καὶ οἱ ἥσκιοι οἱ ταντελωτοί. Γραμμὴ γραμμὴ περιμένανε σὲ λιτανεῖα ἐλευσινιακὴ τὴν ξενητεμένη Νύφη τοῦ Παραμυθιοῦ, τοῦ Αἰώνιου Παραμυθιοῦ, νὰ γυρίσει ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς, λυτρωμένη ἀπὸ τοῦ γέρου Πλούτωνα τὰ χωματένια χέρια. Μὲ ρόμπα πράσινη, κεντημένη μὲ πεταλοῦδες ἄσπρες καὶ μῶβ, ἐρχότανε μὲ τὰ μαλλιὰ τῆς καὶ τὰ στῆθια φορτωμένα ἀσφοδέλους καὶ ἀπριλιάτικα ρόδα καὶ στὰ χέρια τῆς γιὰ σύμβολα κρατώντας καὶ σπέρνοντας στὸν ἀέρα φουχιές τὰ χελιδόνια...

Καὶ κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ κάτω ἀπὸ τὶς χελιδονόφερτες χαρές, περνούσανε ἀγκαλιασμένα χαρούμενα ἀντρώγυνα τῆς στιγμῆς. Νέοι φοιτητὲς ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς καπνίζανε μεγάλες πίπες καὶ γελοῦσανε καὶ φωνάζανε καὶ τζιμποφιλούσανε τὶς χλωμές γυναῖκες τοῦ Παρισιοῦ. Ἕνας ὕμνος κόκκινος, ἀπὸ ἀράθυμους καὶ ἄτσαλους ὀργανμούς, ἀνέβαινε ἀπὸ τὰ ἐφηβικά κορμιά τους μὲ βαγνέριο κουρσάρικο ρυθμὸ, πνίγοντας καταφρονετικά καὶ ἀπόκοτα μέσα στὰ μπρούτζινά του χέρια τὴν αἰώνια κλαψιάρικη μπαλάντα τοῦ δειλινοῦ:

«Εἴμαστε νέοι καὶ δυνατοὶ καὶ δὲ φοβούμεστε τὴν ἀρρώστεια καὶ δὲ φοβούμεστε τὸ Χάρο! Εἴμαστε ἀνώτεροι ἀπὸ τὶς χαρές, ἀνώτεροι καὶ ἀπὸ τὶς πίκρες! Δὲν ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ θρησκείες καὶ ἀπὸ παρηγοριές ἐμεῖς! Εἴμαστε νέοι καὶ δυνατοὶ καὶ σποῦμε ἀνάμεσα στὰ δύο μας τὰ δάχτυλα τὸ

κάθε ἀκκουμπιστήρι ποὺ ἔχουνε τὰ γέρικα κουφάρια κ' οἱ μαραζάρικες καρδιές!

»Εἴμαστε νέοι! Εἴμαστε νέοι!

»Μέσα στὸ αἷμα μας νοιώθουμε μερонуχτὶς ἓνα βουητὸ κ' ἓνα ἀλαλητὸ ἀπὸ ἐπιθυμίες καὶ ὁρμές καὶ νίκες! Ἀναπνέομε βαθιὰ ὥσάν τὰ φυτὰ καὶ ὥσάν τὰ ζῶα καὶ ὀρθωνόμαστε κορμοὶ διψασμένοι καὶ πίνουμε στόμα μὲ στόμα νεροποντὲς καὶ βοριάδες καὶ ἥλιους! Ἀστροπελέκια δὲν ὑπάρχουνε. Ἄν ὑπάρχανε, θὰ τὰ πίναμε καὶ αὐτὰ!

»Εἴμαστε νέοι! Εἴμαστε νέοι!

»Καὶ γυρνοῦμε μέσα στὶς λωτοστεφάνωτες ξενητιές καὶ στὶς ξελογιάστρες νύχτες, μὲ θύρσους στὰ χέρια καὶ ἀμπελόφυλλα στὰ μαλλιὰ καὶ ἀγαπίζουμε ὅποια γυναῖκα βροῦμε, γιὰτὶ τὸ αἷμα ὥσάν τὸ νέο μοῦστο βράζει στὶς φλέβες μέσα καὶ βουᾶ! Κ' ἔπειτα; Ἐπειτα τὶς παραιτοῦμε στοὺς πέντε δρόμους, εἴμαστε δυνατοὶ καὶ νέοι καὶ σκληροὶ καὶ δὲ μᾶς μέλει!... καὶ δὲ μᾶς μέλει!»

Κι ὁ Γοργίας δὲν ἄκουε τίποτα, τίποτα ἀπὸ τὸν πορφύρωτατον αὐτὸ καὶ σκληρότατον ὕμνο τῆς Ζωῆς!

Μονολογοῦσε μόνο καὶ πήγαινε.

— Τί σχέση λοιπὸν σμίγει τὸ δέντρο τῆς Γνώσης καὶ τὸ δέντρο τῆς Ζωῆς; Μόλις ἔκοψε κ' ἔφαγε ἀπὸ τὸ δέντρο τῆς Γνώσης ὁ Ἀνθρωπος, τὸ δέντρο τῆς Ζωῆς ξεράθηκε.

Οἱ γάτες μὲ τὰ γαντζουνωτὰ νύχια καὶ τὰ σκυλιὰ μὲ τὰ δόντια τὰ σουβλερὰ τότε γνωρίζανε καὶ ξεκαρδιζόντανε στὰ γέλοια, βλέποντάς τονε ἔτσι ἄοπλο νὰ περπατεῖ στὸ μακελειὸ τῆς ζωῆς. Τὰ δέντρα κουνούσανε τὶς κορφές τους, σὰ νὰ τὸν ἐλεεινολογούσανε ρυθμικά. Καὶ δυὸ τρία μικρὰ ἀλογάκια ποὺ σέρνανε τὶς κούνιες τῶν παιδιῶν τότε κυττάζανε

σοβαρώτατα κι ἀργοσειούσανε τ' αὐτιά τους μὲ περιφρόνηση καὶ μὲ οἶχτο, σὰ νὰ λέγανε:

— Ἄχ! πῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ πῶς καταντᾷ!...

* * *

Μέσα στὸ γιούχα τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, ὁ Γοργίας προχωροῦσεν ὀλύμπιος. Κι ὅταν νύχτωσε πιά καὶ κλειούσανε τὶς πόρτες τοῦ κήπου, τὸν ἔπιασε ὁ φύλακας ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ἔβγαλε ὄξω.

IX

Ὅταν γύρισε στὴν κάμερά του ὁ Ὁρέστης, ἔπεσε στὸν καναπέ κουρασμένος. Πῶς τὴν ἀφῆκε τὸ ἀπόγεμα, μὲ τί ἐλπίδες καὶ τί ὁρμή, καὶ πῶς γυρίζει πίσω! Μισογκρεμισμένο τ' ὄνειρό του. Ἡ ἰδέα του γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐπανάσταση ἀτράνταχτη ἀπομένει μέσα του, μὰ ἡπραχτικὴ τῆς ἐφαρμογῇ σκόνταψε κ' ἔσπασε σήμερα καὶ γίνηκε χίλια κομμάτια.

Πετάχτηκε ἀπάνω κ' ἔκανε βόλτες μέσα στὴν κάμερα, ἀγαναχτησμένος. Τὰ μάτια, τὰ χέρια, τὰ μαλλιά του φλογίζανε καὶ καίγανε.

(— Ὅχι! Θὰ προχωρήσω μόνος μου! Ἔτσι γίνεται πάντα. Βρίζουν κ' εἰρωνεύονται σε στὴν ἀρχὴ κ' ὕστερα σιγὰ σιγὰ ὁ κύκλος ὁ φωτεινὸς γύρω ἀπὸ τὸ μέτωπό σου πλαταίνει, γιγαντώνεται, χύνεται ἀπὸ τὰ πλάγια τῶν βουνῶν καὶ πλημμυρίζει τοὺς κάμπους. Τὸ ξέρω καὶ δὲ θὰ σπάσω ἐγώ. Θὰ ἐργασθῶ, θ' ἀποτελειώσω τὴν Καινὴ μου Διαθήκη καὶ θὰ παλέψω καὶ θὰ νικήσω!)

Σίμωσε τὴ Χρυσούλα πού, πεσμένη στὴν πολυθρόνα, μιὰ

ῥα τώρα προσπαθοῦσε νὰ ξεκουμπώσει τὰ γάντια τῆς καὶ δὲν μπορούσε.

Ἦθελε νὰ κάμει τὸν εὐθυμο, τὸν ἀδιάφορο, τὸν ὀλύμπιο. Ἦθελε νὰ τῆς δείξει πῶς καθόλου δὲν πειράχτηκε ἀπὸ τὴ σημερινὴ τὴ μέρα αὐτός.

— Λοιπόν, Χρυσούλα;

Ἐβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του τὸ «Ἐνοικιάζεται» ποῦ τοῦ εἶχανε κρεμάσει οἱ φοιτητὲς στὸ λόγιο του καὶ τὸ ξεδίπλωσε, τὸ ξεζάρωσε, τὸ ἔβαλε προσεχτικὰ ἀπάνω στὸ γραφεῖο του κ' εἶπε:

— Θὰ τοῦ κάμω μιὰ χρυσὴ κορνίζα καὶ θὰ τὸ βάλω δίπλα στὸ «Μαραθωνομάχο», γιὰ ἐνθύμηση. Τὸ ἀξίζει. Τί λές, Χρυσούλα;

Προσπάθησε νὰ γελάσει καὶ τὸ γέλοιό τοῦ ξέσκισε τὸ λαιμὸ καὶ τὰ στήθια του καὶ γίνηκε λυγμός.

Θέ μου! γιατί νὰ μιλήσει; Δὲν ἤξερε πῶς δὲ μπορούσε νὰ κρατήσει τὸν πόνο του; Ἀποτραβήχτηκε κι ἄρχισε πάλι νὰ πηγαινόρχεται στὴν κάμερα. Ἄ! νὰ τοὺς εἶχε πάλι μπροστά του ὅλους αὐτοὺς τοὺς μπακάληδες νέους καὶ ν' ἀπλώσει τὸ μπράτσο του καταφρονητικὸς κ' ὑπέροχος καὶ νὰ τοὺς διώξει, ρήχνοντάς τους κατὰστηθα τὴν περιφρόνησή του καὶ τὴν κατάρρα!

Ἐτρεμε τὸ κορμί του συθέμελο. Πνιγότανε. Ἄνοιξε τὸ παράθυρο ν' ἀνασάνει. Μιὰ δύση ἄρρωστη καὶ κουρελιάρα σερνότανε πέρα στὸν οὐρανό, χωρὶς δύναμη, χωρὶς ζωὴ, χωρὶς ἐλπίδα. Ἐνα ἄθλιο θέαμαπραγμάτων ἀνάντερων καὶ τιποτένιων, ποῦ ξεψυχοῦνε.

Ἀνατινάχτηκε ὁ Ὁρέστης μὲ ἀηδία κ' ἔκλεισε τὸ παράθυρο κ' ἔπεσε στὸν καναπέ, ἀνήσυχος. Ἡ Χρυσούλα εἶχε βγάλει πιά τὰ γάντια τῆς καὶ τὸ καπέλλο καὶ τὴν τουαλέτα

της ὅλη κ' εἶχε φορέσει μιὰ στενή μικρούτσικη ρόμπα ἀπὸ μπλάβη φέλπα. Εἶχε καθίσει τώρα στὸ ταμπουρέ, μπροστά στὸ πιάνο, κ' εἶχε πλέξει τὰ χέρια της στὰ γόνατά της καὶ κύτταζε τὸν Ὁρέστη καὶ δὲ μιλοῦσε. Φαινότανε πιὸ ντελικάτη τώρα μέσα στὴ ρόμπα της, πιὸ φοβητσάρα, πιὸ εὐκολόσπαστη.

Μεσοσκότεινη εἶχε γίνει ἡ κάμερα καὶ νόμιζες πὼς ὅλο τὸ φῶς, ποὺ ἀπὸ τὸ παράθυρο ἔπεφτε μέσα, εἶχε ἀποτραβηχτεῖ καὶ καταφύγει τρεμάμενο ἀπὸ μιὰ τρυφερώτατη ἀγάπη καὶ συμπόνια ἀπάνω στὸ πρόσωπο τῆς Χρυσούλας καὶ στὰ χέρια. Κ' ἔτσι στὸ μαυρογάλαζο φόντο τῆς κάμερας τὸ προσωπάκι μόνο καὶ τὰ χεράκια μόνο τῆς Χρυσούλας, χλωμά, θλιμμένα καὶ φιλντισένια, ζούσανε. Καὶ τὰ μάτια της τὰ μεγάλα, τὰ ἑξατατικά, τὰ παιδικήσια, γυαλίζανε μέσα στὴ σκοτεινιά.

Καὶ κυττάζανε τὸν Ὁρέστη.

Πόσο ὑποφέρει! πόσο ὑποφέρει! Δὲν μπορεῖ νὰ ἡσυχάσει. Τὰ χέρια του πότε σφίγγουνε τὸ κεφάλι, πότε τὰ στήθια, πότε ἀπλώνουνται καὶ κολλοῦνε ἀπάνω στὰ τζάμια νὰ δροσιστοῦνε.

(— Ὅχι! ὄχι! Καὶ μὲ τὰ δυό μου τὰ χέρια θὰ πιάσω τὴν καρδιά μου γιὰ νὰ μπορέσω νὰ συρθῶ στὰ πόδια του καὶ νὰ τοῦ πῶ: «Ὁρέστη μου! Ἐγὼ σ' ἀγαπῶ! ἐγὼ σ' ἀγαπῶ! Μὴν κλαῖς!»)

Πότε βρέθηκε κιόλας γονατιστὴ μπροστά του ἡ Χρυσούλα καὶ τοῦ κρατοῦσε τὰ χέρια καὶ τὰ φιλοῦσε καὶ τὰ φιλοῦσε.

— Ὁρέστη μου!

Κι ὁ Ὁρέστης παράδινε τὰ χέρια του τὰ ντελικάτα, τὰ γυναικήσια, νὰ φιλοῦνται. Γαλήνευε λίγο. Κ' ἔπαιρνε κά-

ποιο κουράγιο. Καὶ σήκωνε τὸ μέτωπό του. «Δὲν εἶμαι μόνος! Κάποια ἀγάπη παραστέκει μου. Ναί, δὲ θὰ σπάσω ἐγώ, θὰ ἐργαστῶ καὶ θὰ νικήσω!»

— Λοιπόν, Χρυσούλα;

Ξανάειπε πάλι, πιὸ ἥρεμα τώρα, μ' ἓνα μάλιστα μικρούτσικο χαμόγελο καὶ χωρὶς ἡ φωνή του νὰ τρέμει. Ἀναπετάρισε ἡ καρδιά τῆς Χρυσούλας. Σὰ λαβωμένο πουλί, ποὺ ὕστερα ἀπὸ πολλὴ ὥρα ἀνασηκώνει τὰ σπασμένα φτερά του καὶ νοιώθει, μπορεῖ ἀκόμα νὰ πετάξει. Ξέχασε — πότε ξέχασε! — καὶ τὸ Νεκροταφεῖο ἡ Χρυσούλα καὶ τὴ Νόρα καὶ τὸν πόνο της καὶ τὸν κόσμον ὅλο καὶ μόνον ὁ Ὁρέστης μπροστά της τῆς γέμιζε τίς κόρες τῶ ματιῶν της καὶ τὴν ψυχὴ της καὶ τὴ ζωὴ της ὅλη.

— Ὁρέστη μου, σ' ἀγαπῶ! σ' ἀγαπῶ!

Πετάχτηκε ἀπάνω ὁ Ὁρέστης. Τὸ χέρι του ἔσπρωξε τὴ Χρυσούλα νὰ μὴν τὸν ἀγγίζει.

— Ναί, ναί... τὸ ξέρω, Χρυσούλα... Ἀφηνέ με...

(— Γιατί νὰ μοῦ τὸ πεῖ πάλι; Γιατί μὲ τόση τρυφερότητα νὰ μοῦ τὸ πεῖ; Ἄ! θὰ ἴνοιωθε, ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ λόγια γλυκὰ καὶ ἀπὸ χάρδια, γιὰ νὰ μὴν ἀρχίσω νὰ κλαίω. Σὰ σὲ μωρὸ παιδάκι ζαχαρωτὰ μοῦ δίνει γιὰ νὰ μὴ βάλω τίς φωνές!

»Ποῦ κατάντησα! ποῦ κατάντησα!)

Κάποια φτερά ἀρπαχτικοῦ πουλιοῦ ἀνοιχτήκανε μέσα στὸ νοῦ του καὶ τὸ μέτωπό του ἔτριξε.

Ἡ Χρυσούλα τότε κύτταζε τρομαγμένη. Δὲν ἤξερε ἡ δύστυχη ἂν ἔπρεπε νὰ μιλεῖ, ἂν ἔπρεπε νὰ σωπαίνει, ἀπελπισμένη νὰ ἴναι ἢ νὰ χαμογελᾷ. Δὲν τολμοῦσε νὰ κινηθεῖ. Παρηγοριὰ ἤθελε νὰ δώσει, ἀπαλὰ ἀπαλὰ ἄγγισε μὲ τὸ χεράκι της τὸν Ὁρέστη καὶ νὰ, τράνταξε ὅλος, σὰ νὰ τὸν ἄγγισε φίδι.

(— Τί νὰ κάνω, πῶς ν' ἀπλώνω τὰ χέρια μου, πῶς νὰ

σκύφτω καὶ πῶς νὰ ὑποτάσσομαι γιὰ νὰ μὴ σ' ἐνοχλῶ καὶ νὰ μὴ σοῦ εἶμαι βάρος, ὦ Πολυαγαπημένε;)

Τί νὰ πεῖ, τί νὰ πεῖ τώρα, γιὰ νὰ τὸν κάμει νὰ ἡσυχάσει; Τὸ αἷμα κλωτσοῦσε τὰ μηλίγγια της, ἔτσι πού σπατάλευε ἄσωτα τὴ δύναμή της ὅλη, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ βρεῖ τίποτα καὶ νὰ ξορκίσει τὴ σιωπὴ τριγύρω ἀπὸ τὸν Ὁρέστη της.

Ἀξαφνα θυμῆθηκε πῶς εἶχανε ἀποφασίσει νὰ πᾶνε τὸ βράδι στὸ πανηγυρικὸ τραπέζι πού κάνουν οἱ Ἕλληνες σπουδαστὲς τοῦ Παρισιοῦ τῶν Γάλλων φιλελλήνων, κάθε χρόνο στὴν ἐθνικὴ μας ἑορτή.

— Ὁρέστη, θὰ πᾶμε τὸ βράδι στὸ γεῦμα;

Πόσο δυσαρμονικὰ ξεσκίσανε τὴ σιωπὴ, ξεσκίσανε τὴν ψυχὴ, τὰ λόγια τῆς Χρυσούλας! Ὡς νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ χεῖλιά της, τὸ μετάνιωσε. Ἀπὸ ἓνα ὑποσυνείδητο αἶσθημα φόβου ἔκλεισε τὰ μάτια καὶ περίμενε. Τὸ αἷμα βοῦιζε ἀπάνω στὰ ματόφυλλά της καὶ στὰ μηλίγγια, σὰ θάλασσα μακρινὴ κι ἀνταρεμένη.

Ὁ Ὁρέστης στράφηκε ἀπότομα ἀπὸ τὰ τζάμια ὅπου εἶτανε πάλι ἀκκουμπησμένος καὶ τὴν κύτταξε ἄγρια. Τὴν εἶδε, καὶ μιὰ ψυχοπόνια σιγαλινὴ γλυκοπερίχυσε καὶ μαλάκωσε τὸ θυμὸ του, κ' εἶπε:

— Ναί, ναί, Χρυσούλα. Πήγαινε νὰ ντυθεῖς. Πήγαινε.

Κ' ἡ Χρυσούλα ἄνοιξε τὰ μάτια της, χαρούμενη. Ὡστε δὲ θύμωσε ὁ Ὁρέστης! Τί χαρά! Ἀλαφροπερπατοῦσα γλίστρησε στὴν κάμερα τῇ διπλανή. Καὶ σὲ λίγα λεπτὰ βγῆκε ντυμένη ἑτοιμὴ, μὲ τὸ καπέλλο της πάλι, μὲ τὰ γάντια, μὲ τὴν τουαλέτα της τῇ σκολινῇ. Κ' εἶτανε μιὰ σιλουετίτσα ξεψυχισμένου ρόζ, κ' εἶτανε κάτι τὶ πού λίγο νὰ τ' ἄγγιζες θὰ μαδοῦσε. Εἶτανε σὰν ἓνα λουλούδι ἀμυγδαλιᾶς. Ὁ Ὁρέστης μεσόκλεισε τὰ μάτια καὶ τὴν κύτταξε. Ἀλήθεια, τί

ὁμορφὴ πού εἶτανε ἡ Χρυσούλα! Ἐτσι πού στεκότανε κ' ἔτρεμε, κι ἂν τὴ χάδευες λίγο, θὰ 'πεφτε λιγωμένη. Μὲ μεσόκλειστα μάτια τὴν ἔβλεπεν ὁ Ὁρέστης κ' ἡ Χρυσούλα ντράπηκε κ' ἔκλινε τὸ κεφάλι. Φάνηκε τότε τὸ καπέλλο της μὲ τὶς χλωμὲς ἀναιμικὲς μαργαρίτες πού εἶσανε ἑτοιμὲς νὰ ξεφυλλίσουνε καὶ νὰ πέσουν ἀπὸ τὸ καπέλλο στὰ χέρια της, κι ἀπὸ τὰ χέρια της, πού δὲν εἶχανε τὴ δύναμη νὰ βαστάζονε τόσο βάρος, θὰ πέφτανε κάτω στὸ χαλί.

(— Πῶς τρέμεις ἔτσι, Χρυσούλα; Ἐσύ, μόνο μόνο νὰ σ' ἀγγίξω, θὰ γενεῖς χίλια κομμάτια μέσα στὰ χέρια μου!)

Ὡ! νὰ μπορούσε νὰ τοῦ 'λεγε ἡ Χρυσούλα πῶς στέκεται μπροστά του καὶ τρέμει ἔτσι γιὰτὶ ἤθελε νὰ τὸν παρακαλέσει νὰ τὴν ἀφήσει σπíti! Αὐτὴ πουθενά, πουθενά δὲν ἤθελε νὰ πάει. Εἶτανε αὐτὴ πολὺ περιττὴ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους πού θὰ φωνάζανε καὶ θὰ γελοῦσαν καὶ θὰ τὴν κυττάζανε.

(— Ἀλήθεια, γιατί νὰ 'ρθω, Ὁρέστη, ἀφοῦ ἐσύ δὲ μὲ προσέχεις καθόλου καὶ σοῦ εἶναι ἀδιάφορο ὅ,τι κι ἂν κάνω; Ὡ! νὰ μείνω, νὰ μείνω νὰ κρατῶ τὰ γόνατά μου, νὰ μὴν τρέμουνε, καὶ νὰ κυττάζω κάπου σ' ἓνα σημεῖο ὥρες καὶ ὥρες καὶ νὰ σέ συλλογοῦμαι! Ναί, νὰ μείνω, Ὁρέστη, νὰ μείνω;)

— Πᾶμε!

Ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ Ὁρέστη καὶ ἡ Χρυσούλα τινάχτηκε τρομαγμένη κι ἀναστέναξε σιγὰ σιγὰ, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀκούσει ὁ Ὁρέστης. Σύρθηκε πρὸς τὴν πόρτα. Τὴν ἄνοιξε. Κοντοστάθηκε μιὰ στιγμὴ ἀπάνω στὸ κατώφλι, κρατώντας τὴν ἀναπνοή της, καὶ περίμενε.

— Τί περιμένεις; Πᾶμε!

Καμιὰ πιὰ ἐλπίδα.

Κι ἄρχισε ἀπὸ τότε καὶ γιὰ τοὺς δυὸ ἡ μεγάλη ἀγωνία τῆς νύχτας ἐκείνης...

X

Ὡς φτάσανε στὴν ἠλεκτροφωτισμένη πόρτα τοῦ μεγάλου Ξενοδοχείου, ὅπου θὰ δινότανε τὸ γεῦμα, σταματήσανε κ' οἱ δυὸ τους ἀνήσυχoi. Ντρεπόντανε νὰ προχωρήσουν. Ναί, ναί, ἔπρεπε νὰ μποῦνε καὶ νὰ φανοῦν ἀδιάφοροι καὶ ν' ἀποδείξουν πὼς δὲν τοὺς ἄγγισαν αὐτοὺς καθόλου οἱ εἰρωνεῖες κ' οἱ βρισιές τους. Ἡ Χρυσούλα μαζεύτηκε στὸ μπράτσο τοῦ Ὁρέστη καὶ εἶπε:

— Φοβάμαι!

Ἀμάξια ὀλοένα καταφτάνανε κ' οἱ Ἕλληνες σπουδαστὲς κατεβαίνανε συγκινημένοι, καλοχτενισμένοι, περήφανoi. Νά, ὁ ψευτοκαλλιτέχνης κι ὁ βιβλιοθηκάριος, νά κ' οἱ δυὸ νέοι οἱ μαραζάρηδες, κι ὁ Δὸν Ζουάν σὰν κούκλα, νά κι ὁ χτηνίατρος μὲ τὸ φράκο καὶ τὴν κόκκινη γραβάτα. Ὅλοι, ὅλοι εἶσαν ἐκεῖ. (— ὦ! πὼς θὰ μποῦμε μέσα καὶ πὼς θ' ἀντικρύσουμε τοὺς ἴδιους αὐτοὺς νέους, ποὺ τόσο ὕβριστικά καὶ τιποτένια μᾶς φέρθηκαν σήμερα, καὶ πὼς θὰ δῶ τις σκέψεις τους, ποὺ μέσα στὰ μάτια τους σκυφτοσέρνονται ραγιαδικοὶ καὶ βουρκολιμνασμένες;)

— ὦ! νὰ φύγομε! νὰ φύγομε!

Τὰ κορμιά τους σφιχτήκανε μιὰ στιγμή, σὰ νὰ ζητοῦσε τὸ ἓνα βοήθεια καὶ προστασία ἀπὸ τὸ ἄλλο.

— Νὰ φύγομε! νὰ φύγομε!

Πήρανε τοὺς δρόμους καὶ τρέχανε, σὰ νὰ τοὺς κυνηγοῦσε κανεὶς. Στὴν ἄκρη ἑνὸς δρόμου σταθήκανε γιὰ ν' ἀνασάνουν λίγο. (— Ποῦ νὰ πᾶμε; ποῦ νὰ πᾶμε;)

Μιὰ σάλα κονσέρτου εἶτανε ἐκεῖ μπροστὰ τους, μὲ μεγάλη τριανταφυλλένια προγράμματα στὴν πόρτα καὶ μὲ κομψὰ σὲ σχῆμα λουλουδιῶν ἠλεκτρικὰ γλομπάκια.

— Πᾶμε μέσα; Ν' ἀκούσομε λίγη μουσική... Θ' ἀλαφρώσομε.

Κι ἄνοιξε τὴν πόρτα ὁ Ὁρέστης καὶ μπῆκε πρώτη μέσα ἡ Χρυσούλα. Ἡ σάλα γεμάτη ἄντρες καὶ γυναῖκες. Οἱ γυναῖκες νευρικά γελοῦσανε ξαναμμένες ἀπὸ τὴ ζέστη, ἀπὸ τὴ μουσική κι ἀπὸ τὶς ἀντρίκιες ἀναπνοές. Οἱ ἄντρες καπνίζανε, μεσοκλειούσανε τὰ μάτια καὶ κυττάζανε τὶς γυναῖκες. Εἶτανε διάλειμμα, κι ὡς μπήκανε μέσα ὁ Ὁρέστης κ' ἡ Χρυσούλα, νοιώσανε ὅλο τὸ βουητὸ καὶ τὸ φωνοκόπι, ποὺ εἶτανε κλεισμένο μέσα στὴ σάλα, νὰ τρέχει καταπάνω τους καὶ νὰ τοὺς κορφοπεριλούζει, σὰν κύμα θεόρατο, καμωμένο ἀπὸ σπασμένα γέλοια καὶ συγκρατητὲς φωνές ἀπὸ κρυφὰ γλυκομιλήματα κι ἀπὸ τὰ μεταξωτὰ θροήσματα ποὺ ἀναδίνουνε τὰ φλύαρα γυροπόδια τῶν πλούσιων γυναικῶν.

Ἐσκυψε ἡ Χρυσούλα, νόμισε πὼς ἔνοιωσε ἀπάνω της ὀλωνῶν τὰ βλέμματα καὶ στράφηκε κατακόκκινη πρὸς τὸν Ὁρέστη, σὰ νὰ τοῦ ζητοῦσε βοήθεια. Ποῦ νὰ καθίσουνε; Ἀπὸ ποῦ νὰ πᾶνε; Τὰ μάτια τους θολωμένα ἀπὸ τὴν ταραχὴ δὲ διακρίνανε πουθενὰ θέσες ἀδειανές.

Οἱ μουσικοὶ ἐτοιμαζόντανε τώρα νὰ ξαναρχίσουν καὶ μιὰ σιωπὴ γοργοπέρασε, σὰν ἓνα σεντόνι βαρὺ κι ἀπαλό, ἀπάνω ἀπ' ὅλα τὰ κεφάλια καὶ σάρωσε ὅλες τὶς φωνές καὶ τὶς στρίμωξε θαρροῦσες στὴ γωνιά, γιὰ νὰ τὶς ξεπολύσει ἀκράτητες καὶ πολύβουες ὕστερα πάλι, ὡς πάψει ἡ μουσική.

Ἡ Χρυσούλα κι ὁ Ὁρέστης πηγαίνανε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ καθίσματα, χωρὶς νὰ βροῦν ἀκόμα θέση. Εἰς ἀφνου, ταραγμένη ὡς εἶτανε, σκόνταψε ἡ Χρυσούλα σὲ μιὰν καρέκλα κ' ἡ

καρέκλα ἔτριξε κι ὅλοι στραφήκανε ἀγριεμένοι, μαζεύοντας τὰ φρύδια τους, καὶ φωνάζανε:

— Σοσστ!

Φάνηκε τότε τῆς Χρυσούλας πὼς τὰ γοβάκια τῆς τρίξανε δυνατὰ καὶ γεμίζανε τὴ σάλα κι ἀντιλαλούσανε στὶς γωνιές καὶ στὴν ὀροφή. Τὸ φροῦ φροῦ τοῦ φουστανιοῦ τῆς τῆς φάνηκε σὰν ὀλόκληρη ἀκρογιαλιά στρωμένη μὲ χοχλάδια.

— Ὁρέστη, πᾶμε... Εἴμαστε ἐνοχλητικοί... Πᾶμε...

Στὴν ἄκρη τῶν ποδιῶν τῆς ἀλαφρὰ ἀλαφρὰ σύρθηκε πρὸς τὴν πόρτα. Κι ὅταν βγήκανε ὅξω στὸ θόρυβο καὶ στὸ βουητὸ τοῦ δρόμου, ἡ καρδιά τους πιάστηκε. Πόσο μόνοι εἶσανε μέσα σὲ τόσο κόσμο! Κανένας δὲν τοὺς γνώριζε. Κι ἂν τώρα πέφτανε πεθαμένοι χάμω, κανένας δὲ θὰ σταματοῦσε γιὰ νὰ τοὺς λυπηθεῖ. "Ὅλοι περνούσανε ἀπὸ μπροστὰ τους καὶ κανένας δὲν τοὺς κύτταζε, κι ἂν τύχαινε νὰ τοὺς σπρώξει κανεὶς, τότε βλέπανε εὐτὺς νὰ σταματᾷ, νὰ βγάξει ψυχρότατα κ' εὐγενέστατα τὸ καπέλλο του, νὰ τοὺς ζητᾷ συγγνώμη καὶ νὰ φεύγει βιαστικός χωρὶς νὰ περιμένει ἀπάντηση. (— Ποῦ πᾶνε; Γιατί τρέχουν ἔτσι; Γιατί τρέχουν ἔτσι καὶ γιατί μᾶς σπρώχνουν;)

— Εἶδες πὼς μᾶς σπρώχνουν καὶ μᾶς διώχνουν ἀπὸ παντοῦ; εἶδες; εἶδες;

— Ναί, ναί... Σὰ νὰ ἴμαστε βότσαλα... σὰ νὰ ἴμαστε σπασμένα πράγματα...

XI

Κουραστήκανε. Καθίσανε σ' ἓνα καφενεῖο. Καθρέφτες παντοῦ καὶ φῶτα ποὺ πληγώνουν τὰ μάτια καὶ γκαρσόνια μὲ φράκο, ποὺ ὑποκλίνονται, χαμογελοῦν καὶ βρίζουν. Νέοι χλωμοὶ καὶ μαραμμένοι, ποὺ κάθονται ὥρες ὀλόκληρες κι

ἀγκουμποῦν τὰ χέρια τους στὴν ἀσημένια λαβὴ τοῦ μπαστουνιοῦ τους καὶ κυττάζουν νυσταγμένοι καὶ κυττάζουν τὶς γυναῖκες ποὺ περνοῦνε, χωρὶς νὰ σαλεύουν, χωρὶς νὰ σκέφτονται τίποτα, χωρὶς ἂν νὰ ἐπιθυμοῦνε. "Ἔτσι, σὰ βόδια στριμμένα. Καὶ τὰ ξημερώματα φεύγουν ἐξαντλημένοι νὰ κοιμηθοῦνε καὶ τὴν ἄλλη μέρα καυχοῦνται στοὺς φίλους τους — γλεντισμένα αὐτοὶ κορμιὰ — καὶ χασμουριοῦνται καὶ λένε: — Ξαγρύπνησα πάλι χτὲς ὡς τὸ πρωῒ.

Γυναῖκες μὲ βαμμένα χεῖλια καὶ μὲ ψεύτικες διαμαντόπετρες στὰ δάχτυλα καὶ μὲ μαξιλαράκια στὰ νεφρά, μπαينوβαίνανε στὸ καφενεῖο, σέρνοντας νέους φαλακροὺς ξοπίσω τους καὶ γέρους μὲ περοῦκες. Τὰ φουστάνια τους ἀγγίζανε τὰ χέρια καὶ τὰ γόνατα τοῦ Ὁρέστη κι αὐτὰ ἀνατριχιάζανε καὶ λιγοθυμοῦσαν.

Κ' ἦρθε κ' ἓνας στραβὸς βιολιστὴς καὶ τραγούδησε στὸ βιολί του ἓνα παλιὸ τραγούδι, πῆρε μερικὲς πεντάρες κ' ἔφυγε.

Τὸ τραγούδι ἔλεγε τὴν αἰώνια ἱστορία. Τόσο αἰώνια καὶ τόσο γνωστὴ καὶ πολυσυνηθισμένη, ποὺ κανένας δὲν τὴν πρόσεξε. Μόνο ἡ Χρυσούλα τὴν ἄκουσε, ἡ δύστυχη.

«Ἐκεῖνος μὲ ρόδα κόκκινα γέμισε τὴ ζώνη του καὶ τὰ χέρια. Ἐκείνη ζαλίστηκε ἀπὸ τὴ μυρωδιὰ κ' ἔπεσε. Τὸ πρωῒ τὰ μάτια τῆς εἶσανε γεμάτα δάκρια καὶ τὰ χεῖλια τῆς γεμάτα φιλιὰ. Κ' ἡ μάνα τῆς ἦρθε καὶ τὴ ρώτησε: "Ποῦ βρῆκες τὰ ρόδα; Ἡ μέση σου, ὁ κόρφος, τὰ σεντόνια, εἶναι γεμάτα!" Κ' ἦρθαν τ' ἀδέρφια τῆς ὕστερα κι ἀλύπητα τὴ δειράνε. Κι ἀποσπεροῦ ἡ κόρη ψυχομάχειε. Κι ὁ νιὸς σὰν ἦρθε ἡ νύχτα γέμισε πάλι μὲ ρόδα καινούργια τὴ ζώνη καὶ τὰ χέρια του καὶ πῆγε σ' ἄλλο σπίτι... "Χαχαχά! "Ὅσες φίλησα ἐγὼ γυναῖκες, θὰ τὶς πάρω;"»

Αὐτὸ ἔλεγε τὸ τραγούδι. Ἡ Χρυσούλα τινάχτηκε ἀπάνω κ' εἶπε:

— Νὰ φύγομε! Κρυώνω...

Ὁ Ὁρέστης δὲν τὴν ἄκουσε. Κ' ἔπεσε πάλι στὸ κάθισμά της ἡ Χρυσούλα κι ἀλάφρωσε σὰν εἶδε πῶς δὲν τὴν ἄκουσε. Εἶχε ἄλλοῦ τὸ νοῦ του ὁ Ὁρέστης.

Οἱ γυναῖκες περνούσανε καὶ τὸν ἀγγίζαν. Κι αὐτὸς κλειοῦσε τὰ μάτια, ἐξαντλημένος.

(— "ὦ! νὰ κλείσω τὰ μάτια καὶ νὰ πέσω ἀπάνω στὸ κορμί της! Εἶναι ἓνα δυνατὸ γιατρικὸ ἀλησμονιᾶς τὸ κορμί σου. Θὰ ξεχάσω ὅλες τὶς πίκρες μου τὶς σημερινές κι ἀλαφρὸς καὶ γιατρεμένος θ' ἀποτελειώσω τὸ ἔργο μου. Τοῦ κάκου γυρίζω ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Μόνο ἐσύ θὰ μπορέσεις νὰ μὲ γιάνεις! Νόρα! Νόρα!...)

Ὅλο του τὸ κορμὶ τὴν ἐπικαλέστηκε τόσο βαθιά, πού τὸ κορμὶ τῆς Νόρας ἦρθε. Ὑψώθηκε μπροστά του τόσο μαλακὸ καὶ τόσο πουπουλένιο, πού οἱ ἀπαλάμες τοῦ Ὁρέστη πονέσανε.

(— "ὦ! μοῦ φαίνεται θὰ τρελλαθῶ! θὰ τρελλαθῶ!)

Πάντα μπροστά του, πάντα μπροστά του τὸ κορμὶ τῆς Νόρας καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ ἀγγιγμὰ του τὸ ζεστό. Πότε ὀρθωμένο εἶτανε μπροστά του σὰν πελώριο ξεφουντωμένο κρίνο, πού καμπανίζει δεξὰ καὶ ζερβὰ στὸν ὀρθρινὸν ἀέρα, πότε πεσμένο κάτω σὰ μιὰ θημωνιὰ ρόδα πού ἀχνίζουνε ἀπὸ τὴν πύρα τοῦ μεσημεριοῦ, καὶ πότε πάλι πλεγμένο γύρω του, σὰν ἀγιόκλημα ὀλάνθιστο — σὰν ἀγιόκλημα ὀλάνθιστο ἢ σὰ φίδι;

— Ὁρέστη, ποῦ κυττάζεις; Δὲ μ' ἀκοῦς; Ἐλα νὰ φύγομε. Εἶναι μεσάνυχτα πιά...

(— "ὦ! πῶς νὰ φύγομε, πῶς θὰ μπορέσω νὰ μείνομε

πάλι μόνοι καὶ πῶς θὰ σέ δῶ ν' ἀνοίξεις τὸ κρεβάτι καὶ ν' ἀνεβεῖς ἀπάνω, μὲ τὴν πουκαμίσα τὴν τριανταφυλλιά μὲ τὶς φαρδιές ταντέλες! "ὦ! ποτέ, ποτέ δὲ θὰ μπορέσω νὰ σοῦ πῶ — τὸ κορμί μου, Χρυσούλα, εἶναι πεσμένο ὅλο, πίστομα κι ἀπελπισμένα, ἀπάνω σὲ μιὰν ἄλλη, ἀπάνω σὲ μιὰν ἄλλη...)

— Νὰ φύγομε; Τί εἶπες; Γιατί νὰ φύγομε; Ποῦ νὰ πᾶμε;

— Στὸ σπίτι μας! στὸ σπίτι μας!

Μὲ τί γλύκα καὶ τί ντροπαλοσύνη πέσανε ἀπάνω στὰ τραπέζια τὰ γεμάτα ἀπὸ ποτήρια ἀψέντι κι ἀπὸ χέρια χλωμὰ καὶ πολύξερα, πέσανε ἀπάνω στὰ γόνατα τὰ παραλυμένα τῶν βαμμένων γυναικῶν, τὰ λόγια αὐτὰ τὰ σεμνά, τὰ τίμια, τὰ πρωτόγονα, τῆς Χρυσούλας!

Πέσανε σὰ ροδόφυλλα ἀπάνω σὲ ξαδιάντροπο γλέντι.

«Στὸ σπίτι μας!» Ἀλήθεια, καὶ νὰ μὴν τὸ σκεφετῇ! Ἐχουν ἀκόμα ἓνα ἄσυλο. Τοὺς διώχνουν ἀπὸ παντοῦ, τοὺς σπρώχνουν, τοὺς στριγμώνουνε, μὰ ἔχουνε ἀκόμα τὴν καμερούλα τους τὴν ἀπάνεμη καὶ τὴ ζεστή — κλειοῦνε τὴν πόρτα καὶ τὰ γέλοια κ' οἱ εἰρωνεῖες κ' οἱ θόρυβοι τῆς πρόστυχης, μπακαλίστικης ζωῆς σταματοῦν ἀπόξω ἀπὸ τὸ κατώφλι, βρίσκουνε κλειστὴ τὴν πόρτα καὶ κατρακυλοῦνε κάτω ἀπὸ τὴ σκάλα καὶ φεύγουν.

— Ναί, ναί! Πᾶμε στὸ σπίτι μας! στὸ σπίτι μας!

XII

Πόσο γαλήνιο καὶ σεμνὸ ἀπαλοπεριπλέχτηκε, σὰν κορδελίτσα φεγγερὴ στὶς ἄκρες τῶν ἐπίπλων, τὸ ἱερὸ φῶς τῆς λάμπας τοῦ σπιτιοῦ, μὲ τὸ ταντελένιο τῆς τριανταφυλλένιο ἀμπαζούρ! Ἐνα ἀντιφέγγισμα ἀνοιχτοπόρφυρης κουκλίστικης πυρκαγιᾶς χύθηκε μέσα στὴν καμερούλα τὴ ζεστή.

Κι άναψε, έδω ένα σβησμένο γυαλιστερό κρανίο γέρου άπάνου σέ μιá παλιά φωτογραφία, εκεί μιáς όμορφης γυναικάς δυό μάτια κατάμαυρα και παιγνιδιάρικα, δίπλα ένα τοπείο καταπράσινο με ακίνητα νερά και ροδοδάφνες και ίτιές, και παραπέρα φλόγισε άπάνω σ' ένα πορτραίτο τά τετράξανθα μαλλιά μιáς κόρης γλυκοχαμογελούςας — θά 'τανε ίσως ή άδερφούλα του 'Ορέστη, ή Λιλίκα. Πώς κυττάζει, πώς κυττάζει, άνυποψίαστα κι άθωα, άπέραντη μπροστά της την άπερπάτηχτη άκόμα στράτα της ζωής!

Κι ως σήκωσε ή Χρυσούλα τή λάμπα και την έβαλε άπάνω στο γραφείο του 'Ορέστη, πετάχτηκε μέσα από μιá χρυσή κορνίζα ό «Μαραθωνομάχος» του Μπένετ, που όρμούσε τρεχαπετάμενος από τά βάθη ενός μεγάλου σκοτισμένου δρόμου, λές και τόν έβλεπες από κανένα χρυσό παραθυράκι της ψυχής νά χυμá στεφανωμένος από ήλιο και δόξα, άνεμοκυκλοπόδης, για ν' άναγγείλει κάποια Νίκη.

Θά πεθάνει, τó βλέπεις στη χλωμάδα την τρομαχτικιά του έφηβικοϋ κορμιού του, μá τά μάτια του ζοϋνε χιλιάδες ζωές και λαμποκοποϋν και λένε:

— Χαρεΐτε! Χαρεΐτε! Με τó ζερβό μου τó χέρι παραμερίζω τó Χάρο, για νά προφτάσω νά σás πω:

«Νενικήχαμεν!» Κ' ύστερα; Ύστερα τί με μέλει;

* * *

Ή Χρυσούλα έπεσε άπάνω στην πολυθρόνα, δίπλα στο πιάνο, κ' έβλεπε τόν 'Ορέστη νά βγάξει τή γραβάτα του άμίλητος και νευρικός μπροστά στόν καθρέφτη. Τόν κύτταζε με σφιγμένα τά χείλια, μ' ένα κόμπο ασάλευτο στο λαιμό, και τής φαινότανε πώς αν άνοιγε τó στόμα δέ θά μπορούσε πια νά κρατήσει τούς λυγμούς. Άκκούμπησε τó κεφάλι της

άναποδογυρισμένο στη ράχη τής πολυθρόνας και ό λαιμός της, έτσι που φάνηκε γυμνός, άνυπεράσπιστος κι άλαφροαιματωμένος από τó φώς τής λάμπας, θαρροϋσες (πόσο φρικαστικά προφητικές στάσεις παίρνουνε κάποτε τά κορμιά μας!), θαρροϋσες δεχότανε έτσι άνυπεράσπιστος τó άστραφτερό και δίκωπο μαχαίρι τής Μοίρας, που κάπου θά στρεφότανε, ποιός ξέρει; Ίσως στην κάμερα τή διπλανή, κρυμμένη πίσω από τίς μαβειές κουρτίνες του μεγάλου κρεβατιού!

Μεγάλα, χοντρά δάκρια, βουβά κι άθώρητα, από εκείνα που όπου πέσουν λακκουδώνουν τή ζωή και τά σίδερα, ξεστοπεριλοϋζαν την ψυχή της. Και γύρω της, μέσα σ' όλη την κάμερα, ή ψυχή τών πραγμάτων ξεφώνιζε, ταραζόταν κ' έτρεμε κάτω από την ήρεμη, νυσταγμένη άκίνησία της επιφάνειας.

“Ολα είσανε άνήσυχα και πλανταγμένα και περιμένανε. Άξαφνα, χωρίς νά τó θέλει, έβαλε ή Χρυσούλα τó άριστερό της χέρι άπάνω στο πιάνο και πάτησε με τó δάχτυλό της μιá νότα. Θε μου! γέμισε όλη ή κάμερα, βοϋίξε από τόν αντίλαλο: βαρύς στην άρχή και μαϋρος κ' έπειτα αλάργαινε, σκορπιζόταν, ξεχυνότανε, γαλάζιος τώρα σαν καπνός, κ' ή ψυχή της φρενιασμένη ρήχτηκε πίσω του νά τότε κυνηγá κι αυτός όλο κι αλάργαινε και σκορπούσε και τής φαινότανε τώρα σαν τó απόμακρο βουητό που κάνουν οί βροντές οί άλαργινές τή νύχτα, όταν είναι χωρίς τόν 'Ορέστη και φοβάται...

— “Ελα, άσ' τά παιχνίδια τέτοια ώρα και γδύσου! Σάν παιδάκι κάνεις, καημένη Χρυσούλα.

Πώς γύρισε άπότομα ή ψυχούλα της κ' ήρθε κ' έπεσε σωρός σπασμένα κρίνα μπροστά στα πόδια του 'Ορέστη! Ένα αναφυλλητό τινάχτηκε κι ανέβηκε στο λαιμό της κ' έκρυψε με τά δυό της τά χέρια τó πρόσωπο κ' έσφιξε τά

δόντια της για να μπορέσει να βαστάξει τὸν ἀβάσταχτο καημό.

Ὁ Ὁρέστης στράφηκε καὶ τήνε κύτταξε ἀγριεμένα καὶ ἔσφιξε τὸ χέρι του σπασμωδικὰ καὶ κάτι ἐτοιμαζότανε νὰ πεῖ. Κ' ἡ Χρυσούλα για νὰ τὸν ἡσυχάσει χαμογέλασε τότε (λὲς καὶ ξέσκιζε τὰ χεῖλια της αὐτὸ τὸ χαμόγελο).

— Σῶπα... σῶπα... Νά, γδύθηκα κιόλας!

Πέταξε γρήγορα γρήγορα τὸ καπέλλο της ἀπάνω στὸν καναπέ, μπήκε στὴν κρεβατοκάμερα καὶ σὲ δυὸ λεπτὰ βγήκε γδυμένη καὶ φοροῦσε τὴν τριανταφυλλένια νυχτικιά της μὲ τὶς φαρδιὲς ταντέλες καὶ εἶπε:

— Νά 'μαι!

Κι ἄπλωσε ὑψώνοντας τὰ μπράτσα της τὰ γυμνά, τὰ τορνευτά, τὰ δύστυχα. Καὶ τὸ κορμάκι της ὅλο ἔτρεμε, ἀπελπισμένο. (Τὸ χαμόγελο, πάντα τὸ ἴδιο χαμόγελο, ξέσκιζε τὰ χεῖλια της). Ἔτσι μεσόγυμνη, μικρούτσικη, ὀλομόναχη, ποὺ κανένας δὲν τοὺς ἔβλεπε καὶ δὲν τοὺς ἄκουε, σὲ μιὰν ὥρα πού, κι ἂν ἀνοιγες τὸ παράθυρο καὶ φώναζες: «Βοήθεια!», κανένας δὲ θὰ περνοῦσε στὸ δρόμο νὰ τρέξει νὰ σὲ σώσει, ἢ Χρυσούλα προχώρησε στὸν Ὁρέστη ἓνα βῆμα, ἀνυπεράσπιστη.

Τὸ κορμάκι της τὸ σιταρομελάχροينو ἀργοκουνήθηκε τρεμάμενο — ἔτσι, ποιὸς δὲν τὰ εἶδε; ποιὸς δὲν τὰ εἶδε; ἀργοκουνιοῦνται καὶ τρέμουνε τὰ στάχια τὰ μεστωμένα σὰ δοῦνε αὐγὴν αὐγὴ τοὺς θεριστάδες νὰ ῥχονται καὶ στὰ χέρια τους νὰ κάθεται κουλουριαστή ἡ Μοῖρα καὶ νὰ λαμποκοπᾷ, σὰ δρεπάνι.

Κ' ἔπειτα, ἔπειτα παραμέρισε λίγο ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ τὸν ἀφῆκε νὰ περάσει· καὶ ἔπειτα τὸν ἀκολούθησε ταπεινὴ καὶ ὑποταχτικιά καὶ τὸ χαμόγελο ἔκλειε στὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν

της καὶ τὸ κορμί της ἄρχισε πάλι νὰ τρεμοσβήνει. Τὰ προσκεφάλια ἀπάνω στὸ κρεβάτι εἶσανε βαριά, σὰν πράματα ποὺ πεθάνανε. Ἡ κάμερα τῆς φάνηκε μεγάλη ἀπόψε, ἀπεραντη, ἔρημη. Κοντοστάθηκε πάλι, ἀκκοῦμπησε στὴ ράχη τοῦ καναπέ, ἔβαλε τὰ χέρια της ἀπάνω στὰ μάτια για νὰ μὴ βλέπει, καὶ τὰ χέρια της τρέμανε καὶ πέσανε πάλι σὰ σπασμένα κλαδιά.

Σάλεψε. Πῆγε πρὸς τὸ παράθυρο καὶ ἤθελε νὰ τὸ ἀνοίξει. Ἄν ἔβλεπε τὰ σπίτια ἀπέναντι ποὺ κατοικοῦνε ἄνθρωποι, θὰ ἡσυχάζε. Καὶ τὴν ὥρα ποὺ ἀνασθήκωνε τὰ χέρια νὰ τὸ ἀνοίξει, ἐνοίωσε ἀποπίσω της πὼς ὁ Ὁρέστης τὴν κύτταξε· καὶ αὐτὴ σῶπασε πάλι καὶ ἔσκυψε.

Δὲ σάλευε πιά. Φοβότανε. Μέσα στὸ θαμπὸ τὸ ἐκκλησιάτικο φῶς τοῦ καντηλιοῦ, τὰ λαιμά της εἶσανε κεχριμπάρνια. Κ' ἔτσι ποὺ ἀνασκηκωνόντανε τὰ στήθια της, ἀνήσυχα καὶ ἀνταρεμένα, σειότανε καὶ γελοῦσε ὁ χρυσὸς σταυρὸς ποὺ εἶτανε κρεμασμένος μὲ μιὰ ροζ κορδελίτσα ἀπὸ τὸ λαιμό της καὶ ἔπαιζε χαρούμενος ἓνα φεγγερὸ κρυφτὸ μὲ τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ. Ἐνας ἀλαφρὸς ἴδρος δροσοῦλιζε τὰ δύστυχα μηλίγγια τῆς Χρυσούλας. Καὶ τὰ μαλλάκια της ἀνήσυχα εἶχανε ξεχυλίσει ἀπὸ τὶς μεγάλες χτένες καὶ χυθήκανε στοὺς ὤμους καὶ ἀγκαλιάσανε τὸ λαιμὸ καὶ περιμένανε. Τὸ παράθυρο κλειστό, οἱ κουρτίνες ἀσάλευτες, ἡ ζώνη τῆς Χρυσούλας ρηγμένη ἀπάνω στὸν καναπέ σπάραζε, τὸ κρεβάτι ἀποπίσω ἔχασκε βαθὺ καὶ τὸ κόνισμα τῆς γλυκειᾶς Παρθένας, ποὺ εἶτανε ἀποπάνω, δὲ φαινότανε τώρα μέσα στὸ σκοτάδι — θὰ 'χε φύγει.

Θέ μου! ὀλομόναχη, ἀνυπεράσπιστη τὴν ἀφήνουνε τὴ Χρυσούλα ὅλα τὰ πράγματα γύρω. Πουθενὰ βοήθεια! Ἀπὸ ποῦ νὰ πιαστεῖ, σὲ ποιὸ ἄψυχο νὰ πέσει καὶ νὰ τοῦ πεῖ τὸν πόνο

VIBRATO

I

Ἀπανωτά τις ἄλλες μέρες ἐρχόντανε τοῦ Ὁρέστη ἀπὸ τοὺς φίλους του τὰ γράμματα τὰ εἰρωνικά καὶ φαρμακεμένα κ' οἱ κάρτες οἱ γελοιογραφικές. Μιὰ ἀπὸ αὐτὲς παρίστανε τὸ Δὸν Κιχώτη καβάλα σὲ κοκκαλιάρικο ἄλογο, νὰ χυμᾷ μ' ἓνα χοντρότατο κοντάρι σὲ κάποιους ἀνεμόμυλους ποὺ φαντάζανε στὰ βάθη τοῦ ὀρίζοντα, εἰρηνικοὶ κι ἀθῶοι κι ἀνυποψίαστοι.

Μιὰ ἄλλη παρίστανε τὸν Ἰκαρο ποὺ ἀνέρα, μὲ τὸ κεφάλι μέσα στὰ πόδια του, κουβαριαστά γκρεμιζότανε ἀπάνω στὸ πέλαγο καὶ τὰ φτερά του χίλια κομμάτια εἶσανε κι ἀλαφροπετούσανε στὸν ἄνεμο, σὰν πούπουλα.

Ἔτσι, τὶς πρῶτες μέρες, μόνο γράμματα κοροϊδευτικά τοῦ στέλνανε.

Ὑστερα, σιγὰ σιγὰ —σὰν τὰ σκυλιὰ ποὺ ἂν δὲν τὰ φοβέρισεις χυμοῦν ἀπάνω σου— παίρνανε θάρρος, τὸν σιμῶνανε, τὸν περικυκλώνανε, τὸν παίρνανε ξοπίσω καὶ γαυγίζανε. Δὲν μπορούσε πιά νὰ μπεῖ σὲ καφενεῖο ὅπου συχνάζανε συμπατριῶτες του. Εὐτὺς ὡς ἔμπαινε, ἓνα σούσουρο σιγοξεσπούσε κ' ἓνα χάχανο ἀπὸ συγκρατημένα γέλοια.

— Κύριε Ἀστεριάδη, ὀρίστε! ὀρίστε!

Κι αὐτὸς προχωροῦσε νὰ πάει νὰ τοὺς βρεῖ — κ' ἓνας πάντα ἀστεῖος βρισκότανε τότε, σηκωνότανε, ἄπλωνε μεγαλόπρεπα τὸ χέρι του καὶ φώναζε, κάνοντας τὴ φωνὴ τοῦ Ὁρέστη:

της; Ἄν πέσει στὸν καναπέ, θὰ τρίξει καὶ θὰ φωνάζει καὶ θὰ τήνε προδώσει στὸν Ὁρέστη. Ἄν πιαστεῖ ἀπὸ τὰ σίδερα τοῦ κρεβατιοῦ, αὐτὰ θὰ σειστοῦνε καὶ θὰ τραντάζουνε κι ὅλη ἡ κάμερα θὰ γεμίσει ἀπὸ τὶς φωνές τους κι ὁ Ὁρέστης μὲ οἶχτο καὶ συγκρατημένη ἀγανάχτηση θὰ τήνε σπρώξει μὲ τὸ χέρι του καὶ θὰ τῆς πεῖ:

— Καημένη Χρυσούλα, σὰν παιδάκι κάνεις...

Κι ἂν πέσει στὰ πόδια τοῦ Ὁρέστη καὶ τοῦ πεῖ:

— Ἐλεος! Ἐλεος! Πές μου ἓνα γλυκὸ λόγο, Ὁρέστη μου, γιατί θὰ πεθάνω!;

Ξάφνου, τὸ κορμάκι της ὅλο σείστηκε.

Ὁ Ὁρέστης ἀποπίσω της σιγὰ σιγὰ εἶχε συρθεῖ καὶ τῆς ἀγκάλιαζε τὴ μέση κ' ἔσκυφε τὸ κεφάλι καὶ τῆς φιλοῦσε σιγαλινὰ κι ἀθόρυβα τὰ μαλλιά. Ἀγάλια, ἀγάλια, σὰ νὰ τῆς ζητοῦσε συχώρεση καὶ λησμονιά. Καὶ τὰ φιλιὰ κατεβαίνανε ὡς τὶς ρίζες τῶν μαλλιῶν καὶ τὶς μουσκεύανε μὲ ἵδρω, κατεβαίνανε ὡς τὴν ψυχὴ καὶ τὴν κάνανε χίλια κομμάτια.

— Μή! μή! μή!... στέναζε ἡ δύστυχη Χρυσούλα καὶ λύγιζε τὸ κορμί της. Θέλησε νὰ φύγει, νὰ σωθεῖ, κ' ἔπεσε μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Ὁρέστη, ἀπελπισμένη.

Κι αὐτὸς τήνε σήκωσε ἀπάνω στὰ χέρια του σὰν ἔχτρο σκοτωμένο, ποὺ τὸν πᾶμε παράμερα νὰ τὸν κουρσέψουμε.

Καὶ τὴν πῆγε καὶ τὴν ξάπλωσε στὸ κρεβάτι (στὸ κρεβάτι ἢ στὸ μνήμα;). Καὶ τότε τὸ στόμα της, ποὺ εἶτανε πάντα σφαγμένο μὲ τὸ κοφτερὸ μαχαίρι τοῦ Καημοῦ καὶ δὲν ἔβγαζε αἷμα, προσπάθησε νὰ χαμογελάσει πάλι κι ἄρχισε ξεφρενιασμένο, δαγκωμένο, τρελλό, νὰ σπαράζει καὶ νὰ κλαίει καὶ νὰ δέεται.

Θέ μου! Θέ μου!